

प्रदेश सभा
उद्योग, पर्यटन तथा वातावरण समिति
बागमती प्रदेश

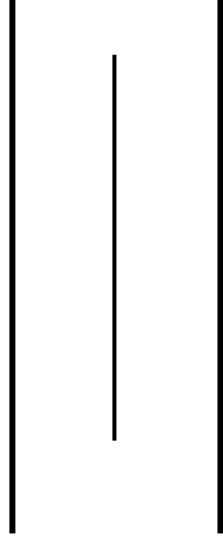

तेस्रो
वार्षिक प्रतिवेदन २०७८

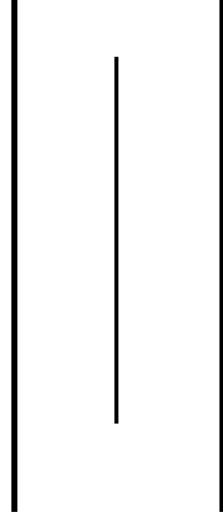

उद्योग, पर्यटन तथा वातावरण समिति सचिवालय
हेटौडा, नेपाल

प्रदेश सभा
उद्योग,पर्यटन तथा वातावरण समिति
बागमती प्रदेश

तेस्रो वार्षिक प्रतिवेदन २०७८

उद्योग,पर्यटन तथा वातावरण समिति सचिवालय
हेटौडा, नेपाल

उद्योग, पर्यटन तथा वातावरण समिति

सभापति
मा. रमा आले मगर

सदस्य
मा.कल्पना नेपाली

सदस्य
मा.कुशुम कुमार कार्की

सदस्य
मा.कृष्ण प्रसाद भुर्तेल

सदस्य
मा.चेतनाथ संजेल

सदस्य
मा.जगत बहादुर सिंखडा

सदस्य
मा.नरोत्तम बैद्य

सदस्य
मा. निमा लामा

सदस्य
मा.पार्वती सिलवाल

सदस्य
मा.प्रतिमा श्रेष्ठ

सदस्य
मा. बट्टी मैनाली

सदस्य
मा. वसुन्धरा हुमागाई

सदस्य
मा. विराज भक्त श्रेष्ठ

सदस्य
मा. मणिराम फुयाल

सदस्य
मा. राजेन्द्र गुरुड

सदस्य
मा.राजेश शाक्य

सदस्य
मा. रामलाल महतो

सदस्य
मा. सीता लामा

सदस्य
मा. हिरानाथ खतिवडा

सचिव
प्रतिमा सापकोटा

विषयक्रम

क्र.स	विषय	पृष्ठ नं
१	भूमिका	-
२	विषय प्रवेश	१
३	प्रदेश सभामा विषयगत समितिको जिम्मेवारी	२
४	समितिबाट भएका अनुगमन तथा निरीक्षणको अवस्था	२
५	समितिको बैठकको मिति, बैठकको संख्या र छलफलका विषयहरू	३
६	अगामी दिनका लागी ध्यान दिनु पर्ने पक्ष	९
	अनुसूचीहरू	
१	उपसमितिहरूको प्रतिवेदन	१२
२	सिन्धुपाल्चोकको प्रतिवेदन	५०
३	वातावरण संरक्षण सम्बन्धमा ब्यवस्था गर्न बनेको विधेयक सम्बन्धी प्रतिवेदन	५९
४	रुविभ्यालीको प्रतिवेदन	६२
५	समितिका सदस्यहरूको बैठकमा उपस्थिति	६७
६	माननिय सदस्यहरूको विवरण	६८
७	समितिका बैठकका तस्विरहरू	६९

भूमिका

माननीय सभामुखज्यू,

हाल विश्वव्यापी संकटको रूपमा देखिएको तथा नेपालमा समेत माहामारीको रूपमा फैलिएको कोरोना भाईरसका कारण बागमती प्रदेश सभाले एक होनाहार, जिम्मेवार र जनताका प्रिय नेता तथा बागमती प्रदेश सभाका सदस्य माननीय पशुपति चौलागाईंलाई गुमाउन पुगेकोछ । कोरोना भाईरस संक्रमणका कारण मिति २०७८ साल बैशाख २८ गते मंगलबारका दिन भएको अकल्पनिय एवं असामयिक निधनले समिति अत्यन्त मर्माहित एवं स्तब्ध भएको छ। यस दुःखद घडीमा परिवारजनमा गहिरो समवेदना र माननीय पशुपति चौलागाईं प्रति समितिको तर्फबाट हार्दिक श्रद्धाञ्जली अर्पण गर्दछु। साथै कोभिड-१९को महामारीले हालसम्म ज्यान गुमाएका देश बिदेशमा बसोबास गर्ने सम्पूर्ण नेपालीहरूमा श्रद्धाञ्जली व्यक्त गर्दै कोरोना भाईरसको संक्रमणका कारण उपचार गराईरहनु भएका सबै नेपालीहरूको शीघ्र स्वास्थ्य लाभको कामना गर्दछु साथै यस महामारीमा दिन रात नभनी खटिनु हुने सम्पूर्ण स्वास्थ्य कर्मी, सुरक्षाकर्मी तथा सम्पूर्ण सहयोगी हातहरूलाई हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु।

माननीय सभामुखज्यू,

उद्योग,पर्यटन तथा वातावरण समितिको पहिलो वार्षिक प्रतिवेदन यस सभामा २०७६ साल जेष्ठ ३१ गते र दोस्रो वार्षिक प्रतिवेदन २०७७ साल जेष्ठ ३१ गते सम्मानित प्रदेश सभामा पेश गरेको स्मरण गर्दै समितिले एक वर्षको अवधिमा सम्पादन गरेका कार्यहरू समेटी प्रदेश सभा नियमावली बमोजिम आज तेस्रो वार्षिक प्रतिवेदन सम्मानित प्रदेश सभामा पेश गर्न गईरहेको व्यहोरा निवेदन गर्दछु । उद्योग,पर्यटन तथा वातावरण समितिको विभिन्न समयमा गरि जम्मा १३ वटा बैठक बसेको छ भने गएको वर्ष वातावरण संरक्षण सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक समितिमा छलफलका लागि प्राप्त भएकोमा समितिको बैठक बसी दफावार छलफल पश्चात आफ्नो राय सहित उक्त विधेयकको प्रतिवेदन सम्मानित सभामा पेश गरिएको थियो।

नेपालको संविधानको धारा १९३ मा प्रदेश सभाको कार्य प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्न प्रदेश सभा नियमावली बमोजिम विभिन्न समितिहरू गठन गर्न सक्ने प्रावधानहरू रहेको छ। संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थाको माध्यमद्वारा समृद्ध नेपाल निर्माण गर्ने परिकल्पना गरे बमोजिम प्रदेशहरूको निर्वाचन पश्चात आवश्यक कानून र कानूनले परिकल्पना गरे बमोजिमका संरचना निर्माण गर्दै आम नागरिकहरूको चाहाना बमोजिम सुशासन र विकासका गतिविधिलाई

महशुस हुने गरी सञ्चालन गर्नु प्रदेश सभा, प्रदेश सरकार र मातहतका निकायहरूको जिम्मेवारी हो।

प्रदेश सभा नियमावली २०७४ को नियम १४६ बमोजिम प्रदेश सरकारले गरेका विभिन्न कार्यहरूको अध्ययन, अनुगमन गरी प्रदेश सरकारलाई निर्देशन, नियमन, सल्लाह सुझाव दिन विभिन्न विषयगत समितिहरू मध्ये उद्योग, पर्यटन तथा वातावरण समिति गठन भएको हो। उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय र उपभोक्ता हित सम्बन्धी समितिको कार्यक्षेत्रको रूपमा व्यवस्था गरिएको छ। उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालयसंग सम्बन्धित ऐन निर्माणमा विशेष ध्यान दिनु समितिको पहिलो दायित्व र महत्वपूर्ण जिम्मेवारी हो। समृद्धिसंग प्रत्यक्ष जोडिएका उद्योग, पर्यटन र वन जस्ता महत्वपूर्ण विषयहरू र दिनदिनै बिग्रदै गएको तर संसारकै चासो र मानव स्वास्थ्यसंग प्रत्यक्ष जोडिएको वातावरण जस्तो महत्वपूर्ण विषय पनि यसै समितिको कार्यक्षेत्र भित्र रहेको छ। उद्योगसंग पर्यटन, पर्यटनसंग वन, वनसंग वातावरण एक अर्कासंग प्रत्यक्ष जोडिएका विषयहरू हुन् भने आफैमा पनि प्रत्येक विषय बृहत र जटिल विषय भएकोले समिति र समितिका माननीय सदस्यहरूको भुमिका समेत सोही अनुसार बृहत र जटिल रहेको सहजै बुझ्न सकिन्छ। विषयवस्तुको गाम्भीर्यता बुझ्न सहज होस र छिटो छरितो ढंगबाट काम गर्ने वातावरणको लागि समेत सहज होस भन्ने हेतुले समितिका माननीय सदस्यहरूलाई विभिन्न उप-समितिको जिम्मेवारी प्रदान गर्ने गरी कामको बाँडफाँड गरिएको छ। उप-समितिको विचमा असल प्रतिस्पर्धाको भावना र प्रत्येक जिम्मेवारी अनुसार केही न केही फरक र विशेष गरेर देखाउने चाहनाले समेत काममा रफ्तार आउने अपेक्षा गर्न सकिन्छ। नयाँ अनुभव र गरिरहेको भन्दा फरक जिम्मेवारी भएका कारण काममा देखिएको अलमल समेत विस्तारै हट्दै जाने र आगामी दिन आ-आफ्नो जिम्मेवारी अनुसार उपसमितिहरू अझ क्रियाशिल हुने अपेक्षा गर्दछु। समितिको लागि आवश्यक पर्ने भौतिक पूर्वाधार, आवश्यक बजेट लगायत समितिलाई आवश्यक पर्ने विज्ञहरूको व्यवस्थामा सरकारको ध्यान जान सकेको देखिँदैन। सिमित स्रोत साधन र विना अनुभव नै काम गर्नु पर्ने वाध्यता समितिमा रहेको छ। तसर्थ इतिहास रच्ने प्राप्त महत्वपूर्ण अवसरको जिम्मेवारी पुर्वक दत्तचित्त भई भुमिका निर्वाहा गर्ने कार्यमा सफलता प्राप्त हुने अपेक्षाका साथ सबैमा शुभकामना पनि दिन चाहन्छु। समितिको अर्को महत्वपूर्ण काम मध्ये मन्त्रालय र मातहतका निकायहरूको काम कारवाहीको अनुगमन मुल्यांकन र निरीक्षण, अनुगमन गर्ने कार्य जुन मात्रामा गर्नु पर्ने हो, विश्वब्यापी रूपमा फैलिएको कोरोना भाइरस र यसको संक्रमणलाई ध्यानमा राखी सरकारद्वारा घोषणा गरिएको बन्दाबन्दीका कारण सम्भव नभएकोले आगामी दिनमा सो कार्यलाई समेत उच्च प्राथमिकतामा राखेर अगाडि बढाइनेछु। विश्वब्यापी रूपमा देखिएको कोभिड १९, यसको दोश्रो एवं सम्भावित तेश्रो भेरियन्टको माहामारी विरुद्ध प्रभावकारी रूपमा लड्नका लागि

विशेषगरी प्रदेश सरकारको ध्यानाकर्षण गराउन चाहान्छु साथै आवश्यक व्यवस्थाको लागी केन्द्रीय सरकारमा पहल गर्न समेत प्रदेश सरकारलाई अनुरोध गर्न चाहान्छु ।

अन्त्यमा,

समितिको हरेक कार्यमा सहयोग गर्दै औपचारिक, अनौपचारिक बैठक र छलफलहरूमा अमुल्य विचार दिने समितिका सदस्यहरू प्रति आभार व्यक्त गर्न चाहान्छु । उप-समितिको जिम्मेवारी सफलता पूर्वक निर्वाह गर्ने माननीयज्यूहरूलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहान्छु । आगामी दिनहरूमा समेत नयाँ सोच र नयाँ योजनाका साथ समितिको कामलाई प्रभावकारी बनाउने काममा माननीयज्यूहरूको भूमिका उल्लेखनीय रहने अपेक्षा गर्दछु । प्रदेश सभाका माननीय सभामुखज्यू, उपसभामुखज्यू बाट बेलाबेलामा प्राप्त भएका सहयोग र सल्लाह प्रति विशेष आभार प्रकट गर्दछु । समिति तथा उपसमितिका कामलाई सहज बनाउन भूमिका खेल्ने प्रदेश सभाका सचिव तथा समितिका सचिव लगायतका कर्मचारीहरूलाई समेत हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्न चाहान्छु साथै आगामी दिनमा समेत सबैबाट सहयोग र उचित सुझावको अपेक्षा गर्दछु ।

२०७८ जेठ २८ गते

रमा आले मगर

सभापति

उद्योग, पर्यटन तथा वातावरण समिति

बागमती प्रदेश, हेटौँडा

प्रारम्भिक

विषय प्रवेश

कार्यपालिकालाई व्यवस्थापिका प्रति उत्तरदायी र जवाफदेही बनाउन तथा कार्यपालिकाबाट भए गरेका हरेक काम कारबाहीको अध्ययन, अनुगमन र मुल्याङ्कनका साथै सरकारले समय समयमा जनाएका प्रतिबद्धताहरू कार्यान्वयनको लागि सरकारको निगरानी गरी आवश्यक निर्देशन तथा राय सुझाव दिन व्यवस्थापिकामा विभिन्न विषयगत समितिहरू गठन हुने प्रावधान रहेको छ। सोही अनुसार प्रदेश सरकार अन्तर्गत रहेको उद्योग,पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय लाई प्रदेश सरकार प्रति बढी उत्तरदायी र जवाफदेही बनाउन प्रदेश मन्त्रालयबाट भए गरेका काम कारबाहीको अनुगमन र मूल्याङ्कन गरी आवश्यक निर्देशन एवम् राय सल्लाह समेत दिनका लागि प्रदेश सभामा उद्योग,पर्यटन, तथा वातावरण समिति गठन भएको छ।

यस समितिको कार्यक्षेत्र अन्तर्गत उद्योग,पर्यटन,वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गतका निकायहरू रहेका छन्। यिनै निकायहरूको स्रोत परिचालन व्यवस्थापन र अरु यस्तै विभिन्न कृयाकलापको मुल्याङ्कन गरी सम्बन्धित निकायलाई आवश्यक निर्देशन सहितको वार्षिक प्रतिवेदन प्रदेश सभामा पेश गर्ने जिम्मेवारी यस समितिको रहेको छ।

गत वर्ष जस्तै कोरोना भाईरसका कारण आर्थिक तथा सामाजिक गतिविधिहरू प्राय ठप्प छन्। उद्योग व्यवसाय तथा पर्यटन क्षेत्र आंशिक वा पूर्ण रूपमा बन्दनै रहेका छन् जसले गर्दा उद्योग-व्यवसाय र पर्यटन क्षेत्रले गति लिन सकिरहेको छैन। तसर्थ कोरोनालाई नियन्त्रण गर्नको लागि प्रभावकारी कार्यक्रमहरू सन्चालन गर्न सक्ने हो भने उद्योग, पर्यटन क्षेत्रबाट समेत समृद्ध नेपाल निर्माणको अभियानमा टेवा पुग्ने देखिन्छ।

उद्योग तथा पर्यटन व्यवसायलाई जीविको पार्जनको माध्यम बनाउने तर वातावरण संरक्षणमा ध्यान नपुऱ्याउने हो भने दिगो विकासका लक्ष्य हासिल गर्न सकिदैन। विकास र वातावरणबिच समुचित सन्तुलन कायम गर्नका लागि विकाससंगै वातावरणीय प्रभाव र असरका बारेमा अध्ययन, अनुगमन र ठोस कार्य गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने हुन्छ। हाल विश्वब्यापी कोरोना भाईरस र बन्दाबन्दीको कारण सबैभन्दा धेरै असर औद्योगिक क्षेत्रमा संलग्न मजदुरहरूलाई परेको छ। जसले गर्दा उनिहरूको गास, बास, कपासको उचित व्यवस्थापन गर्नु चुनौतिपूर्ण बनेको छ। आम मानिसहरू रोगले भन्दापनि भोकले मर्ने अवस्था सिर्जना भएको छ। आजभन्दा भोलि परिस्थिति झनै जटिल र विकराल बन्दै गईरहेको छ। कोरोनाको दोस्रो भेरियन्ट र त्यसपछि आउने अर्को लहरको कोरोनालाई रोक्न हाल उपलब्ध भएका स्रोत साधनले भ्याउने अवस्था छैन

भनेर चिकित्सकहरुले बारम्बार सचेत गराइरहेका छन्। यिनै कुराहरुलाई मध्यनजर गर्दै सरकारको तर्फबाट आजै देखी पुर्व तयारीमा लाग्न यथोचित ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ।

प्रदेश सभामा विषयगत समितिको जिम्मेवारी:

प्रदेश सभालाई प्रभावकारी बनाउने महत्वपूर्ण जिम्मेवारी संसदीय समितिको रहने गर्दछ । प्रदेश सभामा प्रस्तुत भएका विधेयकहरुमा गहन छलफल हुने र तोकिएको मन्त्रालय, मन्त्रालय मातहतका निकायहरुले सम्पादन गर्ने कामको गहिरो अध्ययन, अनुगमन, निरीक्षण गर्ने र आवश्यकता अनुसार निर्देशन समेत दिनु विषयगत समितिहरुको जिम्मेवारी हो । यसका साथै मन्त्रालय र मन्त्रालय मातहतका निकायहरुलाई गलत ढंगले हिड्न रोक्ने र प्राप्त जिम्मेवारी कानून संगत ढंगले निर्वाह गर्न सहयोग गर्ने साथै नागरिकहरु प्रति जवाफदेही ढंगले काम गर्न खबरदारी गर्ने महत्वपूर्ण जिम्मेवारी समेत विषयगत समितिहरुको हुनाले समितिहरुको क्रियाशिलताले प्रदेश सभाको प्रभावकारिता बढ्न जाने देखिन्छ। उद्योग, पर्यटन तथा वातावरण समितिको कार्यक्षेत्रको हिसावले हेर्दा समृद्धिसंग प्रत्यक्ष जोडिएका उद्योग, पर्यटन तथा वनजस्ता विषयहरु र मानव जीवनसंग प्रत्यक्ष जोडिएको वातावरण जस्तो महत्वपूर्ण विषयहरु यसका कार्यक्षेत्र भित्र पर्दछन्।

समितिबाट भएका अनुगमन र निरीक्षणको अवस्था:

कोरोना भाइरसका कारण कार्यतालिकामा रहेको प्रदेश स्तरिय योजना अनुगमन, मन्त्रालयका कामहरुको अध्ययनको काम प्रभावित भएकोछ । अघिल्लो वर्ष चैत्रमा नै सबै योजनाहरुको अनुगमन, निरीक्षण गर्ने कार्यतालिका रहेकोमा कोरोना महामारी, लकडाउन र निषेधाज्ञाका कारण कुनै पनि काम थालनी गर्न सकिएको थियन। अघिल्लो वर्षको बाँकी र यसपालि बाँकि रहेको काम समेत आगामी वर्षका लागि समितिमा थप जिम्मेवारी बढ्ने र समय पनि बढी दिनुपर्ने अवस्था समितिका सदस्यहरुमा सिर्जना भएको छ।

समितिको बैठकको मिति बैठकको संख्या र छलफलका निर्णयहरू

मिति २०७७/०२/३१

बैठक संख्या ४१

निर्णय:

१. २०७६/७७ को वार्षिक प्रतिवेदनको बारेमा बृहत छलफल पश्चात माननीयहरूले दिनुभएको महत्वपूर्ण सुझावहरूलाई समावेश गर्ने गरी सर्वसम्मतले पास गर्ने निर्णय गरियो।
२. कागज विहीन (**Paperless**) को बारेमा समितिको बैठकमा बृहत रूपमा छलफल गर्दा बहुमत प्राप्त माननीयज्यूहरूको सुझावलाई ध्यानमा राखेर यसपालीको वार्षिक प्रतिवेदन कागज विहीन नगरी प्रकाशन गर्ने निर्णय गरियो।
३. धन्यवाद सम्बन्धमा छलफल गर्दा समितिलाई आजको दिनसम्म ल्याई पुर्याउन भूमिका निर्वाह गर्नु हुने प्रदेश सभाको सदस्य, सभाका सभामुखज्यू, र उपसभामुखज्यूलाई धन्यवाद तथा आभार प्रकट गर्दछौं। साथै संसद सचिवालयको सचिव समितिको सचिव, पत्रकार मित्र लगायत सम्पूर्णलाई धन्यवाद एवम् आभार प्रकट गर्दछौं।

मिति: २०७७/०२/३/१९

बैठक संख्या ४२

निर्णय:

आ.व २०७६/०७७ र आगामी आ.व २०७७/०७८ मा उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गत विनियोजन भएको बजेटको निम्नानुसार (साधारण तथा पुँजीगत) विवरण उपलब्ध गराउन मन्त्रालयलाई निर्देशन दिने निर्णय गरियो।

१. तपशील बमोजिमको शीर्षक उद्योग, पर्यटन, वन वातावरण र अन्य शीर्षकमा विनियोजन भएको बजेटको शीर्षक अनुसारको विस्तृत विवरण माग गर्ने निर्णय गरियो।

२. भौगोलिक रूपमा जिल्ला/प्रदेश संसदीय निर्वाचन क्षेत्रमा विनियोजन भएको रकमको विस्तृत विवरण माग गर्ने।

मिति: २०७७/०४/०६

बैठक संख्या ४३

निर्णय:

वातावरण संरक्षण सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक माथि माननीय मन्त्रीज्यू लगायत संसोधन कर्ता माननीयज्यूहरूसंग दफवार छलफल पश्चात उक्त विधेयकलाई अन्तिम रूप दिन समितिमा पठाउने निर्णय गरियो ।

मिति:

२०७७/०४/०६

बैठक संख्या ४४

निर्णय:

वातावरण संरक्षण सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक उपर दफवार छलफल सम्पन्न भएकोले समितिले गरेको निर्णयको प्रतिवेदन सहित विधेयक प्रदेश सभामा पेश गर्ने निर्णय गरियो ।

मिति: २०७७/०५/२८

बैठक संख्या ४५

निर्णयहरू :

निर्णय नं. १

विश्वव्यापी रूपमा फैलिएको कोरोना भाइरसका कारण सिर्जना भएको प्रतिकूल परिस्थिति मा निर्वाचित जनप्रतिनिधीको भुमिका अग्रपंक्तीमा हुनुपर्नेमा कानूनले परिभाषित रूपमा प्रदेश सभाका सदस्यहरू लाई कुनै खास जिम्मेवारी प्रदान गरेको अवस्था नभएकोले र अझै लामो समयसम्म कोरोना भाइरसको संक्रमणका कारण जनजीवन कष्टकर हुने देखिएको ले यस विषम परिस्थितिमा प्रदेश सभाका सदस्यहरूलाई ठोस जिम्मेवारी प्रदान गरी नागरिक सेवा र समुदायलाई सहयोग पुऱ्याउनका लागि अविलम्ब कानून निर्माण गर्न प्रदेश सरकारलाई निर्देशन दिने निर्णय भयो ।

निर्णय नं. २

ऐनले प्रत्यायोजन गरे अनुसार प्रदेश सरकार, सम्बन्धित मन्त्रालय र सम्बन्धित निकायबाट बनेका नियमावली, कार्यविधी लगायत अन्य कानूनहरू ऐनको भावना अनकुल

भए-नभएको अध्ययन गरी समितिमा प्रतिवेदन पेश गर्न आ.व २०७७/२०७८ को समेत अध्ययन गरी गठित सम्बन्धित उप-समितिहरूलाई जिम्मेवारी प्रदान गर्ने।

निर्णयनं. ३

उद्योग, पर्यटन, तथावातावरण समितिअन्तर्गत गठित उपसमितिहरूले मन्त्रालय, मन्त्रालय मातहत निकायबाट हुने योजना कार्यान्वयनको विस्तृत कार्यतालिका र कार्यप्रगति विवरण उप-समितिहरूको भर्चुअल बैठक बसी ७ दिनभित्र उपलब्ध गराउन निर्देशन दिने।

निर्णयनं. ४

कोरोना भाइरसका कारण सिर्जना भएको परिस्थिति तथा संक्रमण नियन्त्रणका लागि गरिएको बन्दाबन्दीका कारण पर्यटन क्षेत्र तथा उद्योग ब्यबसायमा परेको प्रभावन्व्यूनीकरण गर्न र राहत सम्बन्धमा, मन्त्रालयले गरेको कामको विस्तृत जानकारी माग गर्ने।

निर्णय नं. ५

वर्षाका कारण यस प्रदेशभित्र रहेका विभिन्न जिल्लाहरूमा बाढीपहिरोका कारण धनजनको क्षतिभएकोले पिडितहरूलाई उचित राहत सहित वैकल्पिक बसोवासको ब्यबस्थाको साथै एकिकृत बस्ती निर्माणगरी जोखिमयुक्त बस्तीहरूको स्थानान्तरणको लागि प्रदेशसरकारको ध्यानाकर्षण गराउने।

निर्णयनं. ६

यस प्रदेश अन्तर्गत सिन्धुपाल्चोक जिल्लाका विभिन्न स्थानमा गएको पहिरोको स्थलगत निरीक्षणको लागि समितिका सभापतिको नेतृत्वमा सिन्धुपाल्चोक भ्रमण गर्ने निर्णय भयो। सो क्षेत्रमा आवश्यक समन्वय र भ्रमण गर्ने स्थलहरूको रुट तय गर्ने जिम्मेवारी मा. निमा लामालाई प्रदान गर्ने।

निर्णय नं. ७

सिन्धुपाल्चोक जिल्लाका विभिन्न ठाउँमा गएको पहिरोमा परी मृत्यु भएका सम्पूर्ण ब्यक्तिहरूमा श्रद्धाञ्जली व्यक्त गर्दै शोक सन्तप्त परिवारजनमा हार्दिक समवेदना व्यक्त गर्ने।

मिति: २०७७/०६/०२

बैठक संख्या ४६

निर्णय:

माननीय मन्त्रीज्यू लगायत सिन्धुपाल्चोकको माननीयज्यूहरूसँग छलफल गरी २०७७/०६/१७ गतेदेखी सिन्धुपाल्चोक जिल्लामा स्थलगत अनुगमनमा जाने निर्णय गरियो ।

मिति: २०७७/०७/२७

बैठक संख्या ४७

निर्णय:

१. उद्योग, पर्यटन तथा वातावरण समितिको तर्फबाट आउदै गरेको शुभ दिपावली तथा छठ पर्वको अवसरमा सम्पूर्णमा शुभकामना दिने।
२. धादिङ जिल्लामा रहेको रुवि भ्यालीको विकास र प्रवर्द्धन गर्नको लागि अध्ययन अवलोकन भ्रमण गर्ने।

मिति: २०७७/१२/१८

बैठक संख्या ४८

निर्णय:

काठमाण्डौ लगायत देशका विभिन्न क्षेत्रहरूमा भएको वायु प्रदुषण बारे सार्वजनिक अपिलका साथै सरकारलाई ध्यानाकर्षण गराउने निर्णय गरियो।

फोन नं. ०५७-५२४८८९

उद्योग, पर्यटन तथा वातावरण समिति

बागमती प्रदेश

हेटौंडा, मकवानपुर

प.सं. ०७६/७७

च.नं.

काठमाण्डौ लगायत देशका विभिन्न क्षेत्रहरूको वायु प्रदूषणबारे गरिएको सार्वजनिक अपील र ध्यानाकर्षण

काठमाण्डौ उपत्यका लगायतका ठाँउमा विषम वायु प्रदूषण भइ जनस्वास्थ्य संकटकालको स्थिति उत्पन्न भएकोमा हामी बागमती प्रदेश सरकार र संघीय सरकारलाई तत्कालै अल्पकालिन समाधान र दीर्घकालिन उपायको खोजी गर्न अनुरोध गर्दछौं । प्रदेश सभाका विभिन्न सत्रहरूमा र वातावरण समितिमा समेत पटकपटक हामीले यो स्थितिको प्रक्षेपण गरी रोकथाम तर्फ कदम चाल्न गरेको आग्रह स्मरण गराउँदछौं । यो स्थितिभित्र शहरको व्यवस्थापन र विकाश निर्माणसँगै वातावरणीय पक्षमा हाम्रा कदमहरू असफल भएको पुष्टि भएको छ ।

'पेट्रोल तथा डिजलबाट चल्ने सवारी साधनले फालेको धुँवाँ र तराइ लगायत डाँडाकाँडा भिरपाखामा लागेको तथा लगाइएको डढेलोको कारण पनि प्रदूषण बढेको' भन्ने सरकारको निष्कर्षले यसै वर्षको बजेटमा विद्युतीय सवारी साधनमाथि कर बढाउने उसको प्रतिगामी कदमलाई गिज्याइरहेको हुनुपर्छ । पर्यावरणीय पर्यटन व्यवसाय मुख्य आयस्रोत रहेको हाम्रो जस्तो देशको राजधानी शहर संसारकै प्रदूषित शहरको रूपमा उल्लेख हुनु लज्जास्पद हो । काठमाण्डौ जस्ता सम्पदा शहरहरूलाई पूर्ण विद्युतीय सवारी साधन, साइकल र पैदल यात्रुमैत्री बनाउदै लैजाने यात्रामा कुनै कदम नचाल्ने बरु माफियाहरूको चंगुलमा फसेर प्रदूषणजन्य पुराना तौरतरिकालाई नै निरन्तरता दिने सरकारको नीति सच्चिन् जरुरी छ ।

संघीय राजधानी र तराई लगायत विभिन्न क्षेत्रमा घरबाहिर निस्कँदा आँखा पोल्ने र स्वास फेर्न गाह्रो हुने समस्या भइरहेकोमा स्वास्थ्य मापदण्ड पालना गरी सावधानी अपनाउन आम नागरिकहरूमा विनम्र अपील गर्दछौं ।

२०७७/१२/१९

मा. रमा आले मगर
सभापति

उद्योग, पर्यटन तथा वातावरण समिति

मिति: २०७७/१२/२३

बैठक संख्या ४९

निर्णय:

क) उद्योग, पर्यटन तथा वातावरण समिति एउटा महत्वपूर्ण तथा संवेदनशिल समिति हो । यो महत्वपूर्ण समितिको कामहरू कार्यन्वयन गर्न सभामुखज्यू, र समितिको बिचमा राम्रो समन्वय नभएकोले काम द्रुत गतीमा हुन सकेन तसर्थ सभामुखज्यू, उपसभामुखज्यू, प्रदेश सभाको सचिव तथा समितिको बिचमा अन्तरक्रिया गर्ने निर्णय गरियो ।

ख) रुबी भ्यालीको कार्यक्रम समितिले औपचारिक निर्णय गरि अगाडी बढाएको र संसद सचिवालयले सबै प्रक्रिया अगाडी बढाई सकेको तर सभामुखज्यू बाट टिप्पणीमा हस्ताक्षर नगरी स्थलगत अनुगमन भ्रमण रोकिएको हुँदा सभामुखज्यूसंग मात्र अन्तरक्रिया गर्ने निर्णय गरियो ।

ग) समितिले औपचारिक निर्णय पश्चात स्थलगत अनुगमन भ्रमण कार्यक्रम तय गएको हुँदा सो स्थलगत भ्रमणको रिपोर्टलाई प्रतिवेदनमा राख्ने निर्णय गरियो ।

घ) संसद सचिवालयमा पुस्तकालय स्थापना गर्न संसद सचिवालयका सचिवलाई निर्देशन गर्ने निर्णय गरियो ।

मिति: २०७७/१२/२४

बैठक संख्या ५०

निर्णय:

१. मन्त्रालय र समितिको बिचमा दोश्रो चौमासिक समिक्षा गर्ने निर्णय गरियो ।

२. मन्त्रालयले निर्णय गरेको प्रगती प्रतिवेदन, निर्देशिका, नियमावली र कार्यविधि समिति एवमं संसद सचिवालयलाई एक एक प्रति माग गर्ने निर्णय गरियो ।

मिति: २०७८/०१/१५

बैठक संख्या ५१

निर्णय:

आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयको माननीय मन्त्रीज्यू संग आगामी समितिको बजेट सम्बन्धि छलफल कार्यक्रम रहेकोमा बिपेश कारणबस मन्त्रीज्यू उपस्थित हुन नसक्नु भएकोले मन्त्रालयको सचिव श्री डण्डुराज घिमिरेसंग आगामी समितिको बजेट सम्बन्धमा छलफल गरियो ।

मिति: २०७८/०१/१६
बैठक संख्या ५२

निर्णय:

उद्योग,पर्यटन तथा वातावरण मन्त्रालयको नवनियुक्त माननीय मन्त्री श्री सुरेश नेपालज्यू र सचिव श्री सिन्धु ढुङ्गानासँग मन्त्रालयको चौमासिक प्रगति समिक्षा सम्बन्धमा छलफल गरियो।

मिति: २०७८/०२/०६
बैठक संख्या ५३

निर्णय:

- १) समितिको आगामी वार्षिक प्रतिवेदन प्रकाशन सम्बन्धमा छलफल गरियो।
- क) आ-आफ्नो विषयसंग सम्बन्धित प्रतिवेदन तयार गरी समितिको बैठकमा पेश गर्न उप-समितिलाई जिम्मेवारी प्रदान गर्ने निर्णय भयो। सो को अगुवाई उप-समितिका संयोजकहरूले गर्ने निर्णय भयो।
- ख) रुवी भ्याली अध्ययन भ्रमणसंग सम्बन्धित प्रतिवेदन समितिका सभापतिले तयार गर्ने निर्णय भयो।
- २) उप-समितिबाट प्रस्तावित भएको बजेट सर्व सम्मतिले पारित गर्ने निर्णय भयो साथै पारित बजेट उपलब्ध गराई पाउन आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयमा पठाउने निर्णय भयो।

आगामी दिनको लागि निति योजना र कार्यक्रम निर्माण गर्दा ध्यान दिनुपर्ने पक्ष

१. गहन छलफलको आवश्यकता :- विकास र समृद्धिका लागि आवश्यक पर्ने सबै प्रकारका स्रोत, साधन हुँदाहुँदै पनि जति मात्रामा देश विकास हुन पर्ने हो हुन सकेको छैन। देश विकास किन हुन सकेन भनेर सोध्नेहो भने, जवाफमा भन्न सकिन्छ, हामीले बनाउने निति, कार्यक्रम, योजनाको लागि जति गहिराइमा छलफल गर्नुपर्ने हो, हुने गरेका पाइदैन। दिर्घकालिन प्रभाव पार्ने महत्वपूर्ण निति निर्माण गर्दा समेत सानोघेरामाबसेर बनाउने गरेका कारण, बन्ने र बनाइने निति, निर्णयले उचित प्रतिफल दिन सक्ने अवस्था रहने कुरैभएन। तसर्थ दिर्घकालिन महत्व राख्ने विषयमा निति निर्माण गर्दा, कानून निर्माण गर्दा, आवश्यक निर्णयलिंदा जन प्रतिनिधीहरू, विज्ञहरू र सम्बन्धित पक्षहरू समेतको सहभागितामा गहन ढंगको प्रदेश स्तरिय छलफल हुन जरुरी छ। नेपालको संविधानको धारा ५१(ज) को सामाजिक न्याय र समावेशीकरण सम्बन्धी नीतिको ८ नं ले निर्देशित गरे बमोजिम आदिवासी जनजातिसँग सरोकार राख्ने निर्णयहरूमा सहभागी

गराउने। साथै कुनै पनि यस समुदायसङ्ग सम्बन्धित कार्य वा निर्णय गर्नु परेमा ILO169 र UNDRIP मा नेपाल सरकारले गरेको प्रतिवद्धताको पुर्ण पालना गर्ने।

साथै प्रदेश सरकारले प्रशासनिक कार्य सम्पादन गर्दा त्यस्तो कार्यसम्पादन गर्ने पदाधिकारीले संविधान तथा अन्यप्रचलित कानूनमा व्यवस्था भएका कुराहरुको अतिरिक्त सुशासन(व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) ऐन, २०६४को दफा ६ (ज)मा उल्लेखित जनसहभागिता तथा स्थानीय स्रोतको अधिकतम उपयोग गर्नु पर्ने भन्ने प्रवधानलाई व्यवहारमा कार्यान्वयन गर्ने तथा प्रदेश सरकारलाई गर्न गराउन लगाउने।

२. प्रदेशको औचित्यता र प्रभावकारिता सम्बन्धमा :- प्रदेश सरकारका कामको प्रभावकारिता, मा नौलोपन, जनउत्तरदायी जनताको जिवनस्तर उकास्न प्रदेश सभामा, प्रदेश सभाका सदस्यहरुले खेलेको भुमिकाले नै प्रदेशको औचित्य र सान्दर्भिकता पुष्टी गर्दछ। तर हाम्रा काम कारवाही, परम्परागत ढंगका रहेका संघीय सरकार र प्रदेश सभाले संघीय संसदको काम कारवाहीको कपी गरेको कारण प्रदेशको औचित्य र सान्दर्भिकता पुष्टी हुन सकिरहेको छैन। प्रदेशहरु कामकाजि, कामयावी र अधिकार सम्पन्न हुनु पर्दछ। अधिकार सम्पन्न प्रदेश अहिलेको आवश्यकता हो। जे जति अधिकार प्राप्त छ, प्राप्त भएका अधिकारको प्रयोग मै पनि क्षमता प्रदर्शन गर्न सकिन्छ,। काममा,, विकासका मोडलमा नौलोपन, योजना माग्न मन्त्रालय, मन्त्रालय धाउनु पर्ने अवस्थाको अन्त्य, आवश्यकता र औचित्यको आधारमा विकास योजनाहरुको वाँडफाँड, योजना छनौटमा पारदर्शी ढंगको मापदण्ड, समृद्धिको स्पष्ट खाका लगायतका विषयहरुले प्रदेशको औचित्यता पुष्टि गर्ने नगर्ने कुरा निर्भर गर्दछ। तसर्थ प्रदेश सरकारका काम कारवाही र प्रदेश सभालाई प्रभावकारी बनाउने सम्बन्धमा ढिला नगरी छलफल चलाउनु पर्ने अवस्था भने आइसकेको छ।

३. प्रदेश सभा सदस्यहरुको उपस्थिति :- प्रदेश सरकार मार्फत स्थानीय तहलाई जाने सबै प्रकारका अनुदानहरुको वितरण तथा कार्यान्वयन पक्षलाई प्रदेश सभा सदस्यहरुको उपस्थिति प्रत्यक्ष रूपमा अनुभूत हुने गरी लागू गर्ने व्यवस्था अवलम्बन गरिनु पर्दछ।

४. राय सुझावको उपेक्षा :- प्रदेश सभा र विषयगत समितिहरुले लिखित रूपमा पेश गरेका राय, सुझाव समेतलाई सरकारका सिद्धान्त र प्राथमिकता, नीति कार्यक्रममा कहिँ कतै सम्बोधन गर्ने प्रयास समेत गरेको देखिएन। समितिले दिएका सुझावलाई छलफल समेत गर्ने गरेको पाइएन।

मन्त्रालयबाट हुने यस्ता हेलचेक्राईका बारेमा आगामी दिनमा समितिले गम्भिर ढंगबाट छलफल गर्नु पर्ने अवस्था श्रृजना भएको छ।

अन्तमा,

समितिको काम प्रभावित पर्ने केही पक्षहरू

- समितिलाई आवश्यक पर्ने बैठक कक्ष लगायत आवश्यक साधनको कमी।
- समितिलाई आवश्यक पर्ने विज्ञको सेवा प्राप्त नहुनु।
- मन्त्रालय र समितिको विचमा बेला बेलामा छलफल हुन नसक्नु।
- परम्परागत ढंगबाट काम गर्ने प्रवृत्तिको निरन्तरता।
- कानून निर्माणमा पर्याप्त छलफल हुने अवस्था नहुनु।
- महत्वपूर्ण नीति निर्माणमा समितिलाई सहभागी गराउने परम्पराको सुरुवात हुन नसक्नु।

अनुसूचिहरु

अनुसुची १ उप-समितिको प्रतिवेदन

उद्योग, आपूर्ति तथा उपभोक्ता हित संरक्षण उप-समितिको प्रतिवेदन

उद्योग, आपूर्ति तथा उपभोक्ता हित संरक्षण उप-समितिमा रहनु हुने माननीयहरु :

- मा. निमा लामा - संयोजक
- मा. सिता लामा - सदस्य
- मा. जगत बहादुर सिंखडा - सदस्य
- मा. मणीराम फुयाँल - सदस्य
- मा. चेतनाथ संजेल - सदस्य

१. सहकारी संस्थाले उद्योग व्यवसाय सञ्चालन गर्न सक्ने दुई वा दुई भन्दा बढी सहकारी संस्थाले संयुक्तरूपमा उद्योग सञ्चालन गर्न चाहेमा प्राकृतिक व्यक्ति सरह तल उल्लेख भएका उद्योगहरु सञ्चालन गर्नसक्नेछ।

२. रजिष्ट्रेशन छुट सम्बन्धमा

- क) कामदारको रूपमा विदेशमा गई काम गरेर फर्केका व्यक्तिद्वारा एकल वा साझेदारीमा सञ्चालन हुने उद्योग।
- ख) महिलाद्वारा सञ्चालन हुने उद्योग।
- ग) महिलाद्वारा संचालित सहकारी संस्थाद्वारा सञ्चालन हुने उद्योगलाई विशेष छुटको व्यवस्था।

३. प्रदेश भित्र उत्पादित बस्तुको बजार विस्तार, बजारमा सहज पहुँच तथा प्रदेशमा स्थापित उद्योगको प्रबर्द्धनका लागि प्रदेश भित्र रहेका सार्वजनिक निकायले प्रदेश भित्र उत्पादन भएका बस्तु तथा सेवाको प्रयोग गर्ने गरी आवश्यक कानून निर्माण गर्ने।

४. उद्योग दर्ता नविकरण, बुझाउनु पर्ने विवरणहरु अनलाइन मार्फत बुझाउन सकिने

५. प्रत्येक स्थानीय तहमा एक उद्योग ग्राम निर्माण गर्ने।

६. नदीले कटान गरेर बगर भएका स्थानमा औद्योगिक कोरीडोर निर्माणको लागि आवश्यक कानून निर्माण गर्ने।

७. उद्योग व्यवसायसंग सम्बन्धित छाता संगठनहरुको दर्ता, नविकरण, खारेजी लगायतका काम उद्योग मन्त्रालय मातहतबाट गर्ने।

८. प्रदेश भित्र रहेका श्रोत,सिप र क्षमतामा आधारित उद्योगहरुको पहिचान गरी सञ्चालनका लागि सहजिकरण गर्ने।

९. उद्योग धन्दालाई चाहिने आवश्यक कच्चा पदार्थ,श्रोत साधन र सिप सम्भव भएसम्म स्थानीयस्तरमा नै प्रोत्साहन दिनका लागि आवश्यक पहलकदमी अगाडी बढाउने।

१०. पुर्जाको अभावमा बन्द रहेका उद्योग धन्दाहरूलाई पुर्जाको व्यवस्थापन गरी सञ्चालनमा ल्याउन मद्दत गर्ने।

उद्योग व्यवसायलाई प्रदान गर्ने राहत सम्बन्धमा:

कोभिड-१९कोसंक्रमणमा परेका, जोखिममा रहेका र पेशा रोजगार गुमाइ तनावमा रहेका जनताहरूलाई केन्द्रित गरि उनीहरूको मानसिक स्वास्थ्य समेतलाई विचार गरी उपयुक्त माध्यम द्वारा सघन मनोसामाजिक परामर्शको व्यवस्था गर्नु, गराउनु पर्ने देखिन्छ। हाल उद्योग, कल कारखाना बन्द रहेको र रोजगारी गुमेको कारण ग्रामीण क्षेत्रमा फर्किएका जनताहरूको उपलब्धतालाई कृषि क्षेत्रको पुनर्जागरणको अवसरको रूपमा प्रयोग गर्न सकिने हुँदा स्थानीय तहमा बिउ बिजन, मल, कृषि औजार आदि अवस्था अनुसार निशुल्क वा सहूलियत दरमा सहज रूपमा उपलब्ध गराउने र कृषि बालि र पशुधन समेतको विमा मार्फत ग्रामीण अर्थतन्त्रलाई स्वावलम्बी अर्थतन्त्रको रूपमा विकास गर्न प्रदेश र स्थानीय तह समेतको समन्वयमा आवश्यक कार्य अविलम्ब गर्नु गराउनु पर्ने देखिन्छ।

१. अल्पकालिन (तत्काल गर्नुपर्ने) राहत सम्बन्धी व्यवस्था

- क. लागेको ब्याज छुट वा सो अवधिको ब्याज, उद्योग सञ्चालन भए पछि एक वर्ष भित्र बुझाउने व्यवस्था।
- ख. उद्योग सञ्चालनको लागि थप कर्जा आवश्यक पर्ने उद्योग व्यवसायलाई सहज ढंगबाट निश्चित अवधिको लागि पुनर्कर्जाको व्यवस्था।
- ग. उद्योग व्यवसायले विभिन्न निकायमा बुझाउनु पर्ने विवरण र नविकरणको लागि समयावधी प्रदान सम्बन्धि व्यवस्था।
- घ. मुल्यअभिवृद्धि कर तथा कर बुझाउन समयावधी प्रदान सम्बन्धि व्यवस्था।
- ङ. बन्द गर्न चाहने उद्योग व्यवसायलाई सहज ढंगबाट उद्योग व्यवसाय बन्द गर्ने व्यवस्था।

२. दिर्घकालिन राहतको व्यवस्था

१. उद्योग वर्ष घोषणा गरी सो वर्ष दर्ता हुने उद्योग व्यवसायलाई निम्न बमोजिम छुटको व्यवस्था गर्ने।
 - क) कृषिजन्य र रु ५० लाख सम्मका उद्योगलाई ५ वर्षसम्म मुल्य अभिवृद्धि कर तथा अन्य कर छुटको व्यवस्था गर्ने।
 - ख) सहज ढंगबाट बैक ऋण र ब्याजमा अनुदान प्रदान गर्ने।
 - ग) कामका लागि विदेश गएका ब्यक्तिहरूको ठूलो संख्या स्वदेश फर्कन सक्ने र स्वदेशमा समेत ठूलो संख्यामा रोजगारी कटौती हुन सक्ने सम्भावनालाई मध्यनजर गरी स्वदेशमा नै रोजगारी सिर्जना गर्न अति आवश्यक रहेकोले अनावश्यक र अस्वस्थ प्रतिस्पर्धा समेत रोक्ने गरी निश्चित क्षेत्रमा निश्चित किसिमका र निश्चित संख्यामा

उद्योग व्यवसाय सञ्चालन गर्न दिने व्यवस्थाको लागि उपयुक्त कानून र संयन्त्र निर्माण गर्ने।

घ) बजारीकरणमा सहयोगको लागि प्रदेश सरकार र स्थानीय तहको समन्वयमा उचित व्यवस्था र संयन्त्र निर्माण गर्ने।

ङ) कृषि उत्पादन मार्फत रोजगारी सिर्जना कार्यक्रमको लागि स्थानीय तह र प्रदेश सरकारको संयुक्त लगानी ५०/५० प्रतिशतमा एक स्थानीय तह एक कृषि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

२. कृषिको लागि अति आवश्यक पर्ने मलखाद उत्पादनको लागि यस प्रदेशमा मल कारखाना स्थापनाको लागि वातावरण निर्माण गर्ने ।

३. सरकारी खेती योग्य बाँझो जग्गामा कृषि उत्पादन गर्न चाहने कृषक र व्यवसायीक उत्पादन गर्न चाहने निजि क्षेत्रलाई सहज र सरल रूपमा जग्गा उपलब्ध गराई प्रदेशलाई खाद्यान्नमा आत्म निर्भर बनाउदै रोजगारी श्रृजना गर्ने कार्यलाई अभियानको रूपमा सञ्चालन गर्ने ।

४. आवश्यकता र मागको आधारमा एक स्थानीय तह एक चिस्यान केन्द्र स्थापना गर्ने ।

५. स्थानीय कृषि उपजको सहज बिक्रि वितरणको लागि एक स्थानीय तह एक कृषि उपज बिक्रि केन्द्र र हाट बजार निर्माण गर्ने ।

६. उद्योग व्यवसायमा परेको असरलाई कम गर्नको लागि व्यवसायीहरूको उचित मागको सम्बोधन गर्दै लगानी मैत्री कानून निर्माण गरी लगानीको वातावरण तयार गर्ने।

विश्वब्यापी महामारीको रूपमा फैलिएको नोबेल कोरोना भाइरस कोभिड-१९ को दोस्रो लहरका कारण विश्वका सिंगो मानव जाति नै आक्रान्त बनिरहेको परिप्रेक्ष्यमा, यसको प्रभाव नेपालमा पनि गम्भिर रूपमा देखा परेको छ। यस भाइरसका कारण विश्व मानव जगतमा ठुलो संख्यामा मानिसहरूको मृत्यु भएको र ठुलो संख्यामा संक्रमण देखापरेको अवस्था छ। साथै, यस भाइरसका कारण विश्वब्यापी रूपमा नै आर्थिक गतिविधिहरू बन्द प्राय भएको छ। यसको असर प्रत्यक्ष रूपमा विश्व अर्थतन्त्रमा देखापरेको छ। यो भाइरसका कारणले धेरै मुलुकका उद्योगधन्दाहरू बन्द हुने अवस्थामा पुगेको, जसको असर नेपालमा पनि प्रत्यक्ष परेको छ। विदेशी मुलुकहरूले दिदै आएका विभिन्न प्रकारका आर्थिक सहयोग, सहुलियत ऋण तथा अनुदान सहयोगहरू बिगत झैं यस वर्ष प्राप्त हुने सम्भावनाहरू अत्यन्तै कम हुने सम्भावना छ । विश्वका धेरै मुलुकहरूले नेपाल जस्ता गरिब मुलुकका धेरै जनशक्तिहरूलाई रोजगारी प्रदान गरिरहेको अवस्थामा यो महामारीका कारण विश्वका धेरै उद्योगधन्दा, कलकारखानाहरूमा रोजगारी कटौती भई नेपालबाट रोजगारीका लागि विदेशिएका नेपालीहरू रोजगार बिहीन भई आफ्नै भुमि फर्कनु पर्ने बाध्यतात्मक अवस्था श्रृजना भएको छ। यसर्थ, देश भित्र रहेका ४४ लाख अनौपचारिक र २० लाख औपचारिक रोजगारी धरासायी हुने अवस्था र विदेशबाट रोजगार बिहिन भइ नेपाल फर्किएका नेपाली जनशक्ति समेतलाई रोजगार सृजना गर्न पर्ने अवस्था सरकारको सामु रहेको छ।

नेपालमा पनि यस भाइरसका कारण हजारौंको सङ्ख्यामा मृत्यु भईसकेका तथा लाखौं मानिसहरूमा संक्रमण देखा परेका छन् भने केही उपचार पछि स्वास्थ्य लाभ भईसकेको अवस्था छ। तर पनि यस महामारीका कारण विभिन्न प्रकारका स्वास्थ्य सामग्री खरिद र जनतालाई वितरण गरेको राहतका कारण तथा लामो समय सम्म भएको र पछिका दिनहरूमा पनि हुन सक्ने लकडाउनका कारण नेपालको अर्थतन्त्र पनि अत्यन्तै धरासायी हुने अवस्था छ । यसर्थ, नेपालको अर्थतन्त्र मजबुत तथा विभिन्न मुलुकबाट फर्केकाहरू र हाल नेपालमा बेरोजगार रहेकाहरूका लागि रोजगारी सृजना गर्न ,कोभिड—१९ अझै फैलिन सक्ने सम्भावनालाई मध्यनजर गर्दै स्वास्थ्य क्षेत्रका विभिन्न संरचना, प्रविधी तथा जनशक्तिहरूलाई तयारी अवस्थामा राख्, खस्केको अर्थतन्त्र उकास्न, स्वास्थ्य र शिक्षा क्षेत्रलाई विकसित प्रविधीसँग ढाल्न, कृषि क्षेत्रलाई यान्त्रीकरण र आधुनिककरणको माध्यमबाट ब्यावासायिकरण गर्न, पूर्वाधार बिकासका क्षेत्रहरूमा जोड, रुग्ण भएका उद्योग, पर्यटन व्यवसायलाई उकास्न, पर्यावरण र वातावरणलाई स्वच्छ, सफा र स्वस्थ बनाइ आवश्यकीय रूपमा सहूलियत ब्याजदरमा कर्जा प्रवाह गर्ने, हाल लिएको ऋणमा तिर्नु पर्ने साँवा तथा ब्याजको अबधी बढाउने कार्यमा सहजीकरण गर्नका लागि निती, नियम ऐन विनियमहरूको व्यवस्था गरि उल्लेखित क्षेत्रका लागि निम्न बमोजिम सुझाव प्रस्तुत गर्दछु ।

उद्योग तथा बाणिज्य रोजगारी र आर्थिक विकासका साथै उत्पादकत्व वृद्धिको प्रमुख आधार स्तम्भ हो । नेपालमा औद्योगिक लगानी मैत्रि वातावरण सुधार नभइरहेको र सरकारी तवरबाट पनि उद्योग धन्दालाई दिनुपर्ने प्रोत्साहन तथा सहूलियत प्रयाप्त छैन । विश्वव्यापी रूपमा भैलिएको कोरोना भाइरसका कारण विश्व लगायत नेपालका अर्थतन्त्र समेत धरासाही र धेरै औपचारिक तथा अनौपचारिक रोजगारी प्रदान गर्ने उद्योग धन्दा, कलकारखाना समेतले आफ्ना कार्यहरू रोक्दै रोजगारीबाट बन्चित बनाईरहेको अवस्थामा सो उद्योग धन्दाहरूलाई यथाशिघ्र सञ्चालनका लागि प्रदेश सरकारले निम्न लिखित सहजिकरण गर्नुपर्ने आवश्यक देखिन्छ ।

१. प्रदेश भित्र रहेका स्रोत, शिप र क्षमतामा आधारित उद्योगहरूको पहिचान गरी सञ्चालनका लागि सहजिकरण गर्ने ।
२. उद्योग धन्दालाई चाहिने आवश्यक कच्चा पदार्थ, स्रोत साधन र सीप सम्भव भए सम्म स्थानीय स्तरमा नै प्रोत्साहन दिनका लागि आवश्यक पहल कदमी अगाडी बढाउने ।
३. पूँजीको अभावमा बन्द रहेका उद्योग धन्दाहरूलाई पूँजीको व्यवस्थापन गरी सञ्चालनमा ल्याउन मद्दत गर्ने ।

कृषिको व्यवसायीकरणको लागि कृषि कार्यलाई उद्योगको रूपमा परिभाषित गरी सञ्चालन गर्न अभिप्रेरित गर्ने सम्बन्धमा

कोरोना भाइरस (कोभिड—१९) का कारण विभिन्न मुलुकबाट फर्कनेहरू र नेपालमा रोजगारी गुमाउनेहरूका लागि नयाँ रोजगारी सिर्जना, यान्त्रीकरण र आधुनिककरणका माध्यमबाट उत्पादनमा वृद्धि गर्दै कृषि क्षेत्रलाई उद्योगको रूपमा स्थापित गर्न सम्भव भएका

बस्तु र क्षेत्रहरूको पहिचान गरी व्यवसायीकरण गर्न प्रोत्साहनको लागि अध्ययन र आवश्यक कानून निर्माणका लागि प्रदेश उद्योग मन्त्रालयमा एक संयन्त्र निर्माण गर्ने ।

१. कृषि सहकारीको माध्यमबाट एकिकृत कृषि, पशुपालन, खेती जोडिएका क्षेत्रहरूमा उत्पादन तथा रोजगारी बृद्धिका लागि आवश्यक व्यवस्था प्रदेश सरकारबाट गर्ने ।
२. प्रदेश भित्र रहेका एकल महिला, जनजाती आदिवासी दलित लगायत पिछडिएका समुदायमा लक्षित भूमि, कृषि तथा सहकारी सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गराउने ।
३. सरकारको मातहतमा रहेका जग्गा सहज ढंगबाट भाडामा दिने सम्बन्धी कानून निर्माण गर्ने ।
४. कृषि, पशुपालन र सामुहिक खेतीको माध्यमबाट रोजगारी सिर्जना उद्यमीहरूलाई प्रोत्साहित गर्नको लागि आवश्यक मात्रामा पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने ।
५. उत्पादित भएका कृषि उपजहरूलाई सरल ढंगले विक्रि वितरणको लागि प्रत्येक स्थानीय तहमा एक संकलन केन्द्र तथा विक्रि केन्द्रको स्थापना गर्ने । साथै स्थानीय रूपमा विक्रि हुन नसकेका बस्तुहरूको लागि बजारसम्म पुऱ्याउन प्रदेश सरकारले ढुवानी अनुदान दिने ।
६. कृषिजन्य उद्योग धन्दालाई आवश्यक पर्ने कृषि कर्जामा लाग्ने ब्याजदरमा प्रदेश सरकारले अनुदान उपलब्ध गराउने ।

अन्तमा,

कृषि, उद्योग, पर्यटन, वन, विद्युत मध्ये कुन क्षेत्रबाट कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा कति कति प्रतिशत योगदान हुन सक्दछ बिस्तृत अध्ययन हुन सकेको देखिदैन । समृद्धि बोलेर वा भाषण गरेर आउने सजिलो विषय होइन तसर्थ समृद्धिको लागि सिंगो नेपाल, नेपालमा बसोबास गर्ने नेपालीका साथै संसारभर छरिएर बसेका सम्पूर्ण नेपालीहरू एक जुट भएर लाग्ने वातावरणको निर्माण पहिलो शर्त हो । वातावरण निर्माण गर्ने पहिलो र महत्वपूर्ण जिम्मेवारी सरकारको भएकोले ढिला नगरी समृद्ध प्रदेश निर्माणको युगिन अभियानको थालनीको लागि ध्यानाकर्षण गराइएको छ ।

वन उप-समितिको प्रतिवेदन

वन उपसमितिमा रहनु भएका माननीयहरू :

- मा . कृष्ण प्रसाद भुर्तेल
- मा. हिरानाथ खतिवडा
- मा. कल्पना नेपाली
- मा. रामलाल महतो

१. प्रदेश भित्र रहेका खनिज पदार्थहरूको पहिचान गरी अधिकतम उपयोगको लागि आवश्यक कानून निर्माणका साथै उपयुक्त संयन्त्र निर्माण गर्ने ।

२. वन र वन पैदावारबाट हुन सक्ने आम्दानी र सोबाट समुदायको जीवनस्तर उकास्ने कार्यक्रम निर्माणको लागि राष्ट्रिय वन अन्तर्गतका कबुलियती वन, निजी वन, धार्मिक वन, सामुदायिक वन, बैज्ञानिक वन क्षेत्रमा आर्थिक उपार्जन हुने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
३. यस प्रदेश भित्र रहेका प्रयोग विहिन नाङ्गा डाँडाहरुमा रहेको खनिज पदार्थहरुको अधिकतम उपयोग गरी सोबाट आर्जन भएको आम्दानी र निजी क्षेत्रको संयुक्त लगानीमा प्रदेश स्तरिय भव्य पार्क निर्माण गर्ने।
४. वन जंगल, वन्यजन्तु, पशुपंक्षी, वनस्पति तथा जैविक विविधताको संरक्षण, संबर्द्धन र दिगो उपयोग गर्ने निति निर्माणमा ध्यान दिने तथा गैह्र कानूनी रूपमा वन्यजन्तुको व्यवसायिक प्रजनन तथा पालन गरी रहेका व्यक्ति वा संस्थालाई तत्काल कारवाहि गरी सो कार्य रोक्न रोकाउन प्रदेश सरकारलाई निर्देशन दिने तथा प्रदेश सरकारलाई सो व्यवसायलाई नियन्त्रण गर्न सङ्घीय सरकारलाई अनुरोध गर्न लगाउने। साथै गैह्रकानूनी रूपमा सञ्चालनमा रहेका चिडियाखाना तथा वन्यजन्तुलाई बन्दक बनाई राखिएको बारे प्रदेश सरकारको ध्यानाकर्षण गराई यस्ता अमानविय तथा स्वास्थ्यलाई खतरामा पार्न सक्ने गैह्रकानूनी कार्यलाई रोक्न रोकाउन प्रदेश सरकारलाई पहल गर्ने।
५. वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्न उमेर पुगेका रुखहरु जैविक विविधताको वासस्थान तथा खानाको श्रोत नभएको भनी यकिन भए पछि मात्र काटी वनजंगल कायम राख्ने।

वातावरण उप-समितिको प्रतिवेदन

वातावरण उपसमितिमा रहनु भएका माननीयहरु :

मा. प्रतिमा श्रेष्ठ - संयोजक

मा. विराज भक्त श्रेष्ठ - सदस्य

मा. राजेश शाक्य - सदस्य

मा. बट्टी मैनाली - सदस्य

क्षेत्रीय र अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा भएको जलवायु परिवर्तनको असर नेपालमा पनि परेको छ। वातावरण र जैविक विविधताको अन्योन्यासीत सम्बन्ध भएको कारण जैविक विविधताको रक्षाको निम्ती भएपनि वातावरण जोगाउनु पर्ने देखिन्छ। पर्यावरणमा परेको असरका कारण मानवले हाल पनि निकै नै चुनौतिहरुको सामना गरिरहेको छ भने पर्यावरण जोगाउन समयमै ध्यान नदिने हो भने भविष्यमा पृथ्वी बस्न लायक हुन्छ भन्न सकिदैन। तसर्थ मानवको रक्षाका लागि पनि वातावरण संरक्षण प्रत्येक राज्यको प्रमुख जिम्मेवारी र दायित्व भित्र पर्ने विषय हो। प्राकृतिक, साँस्कृतिक, सामाजिक प्रणाली, आर्थिक तथा मानवीय कृयाकलापहरु र तिनका अवयवहरु, तिनीहरुका विचको अन्तरक्रिया र सम्बन्ध हुने भएकोले पर्यावरण प्रत्यक्ष रूपमा मानवको जिवनसंग जोडिएको हुन्छ। वर्तमान सन्दर्भमा प्रमुख रूपमा रहेका

वातावरणीय समस्याहरू वायु प्रदूषण, पानी र माटोको प्रदूषण, जलवायु परिवर्तन, वातावरणीय विनाश केवल मानव सिर्जित समस्याहरू हुन्। यी समस्याहरूको समाधान अन्तर्राष्ट्रिय, क्षेत्रीय र राष्ट्रिय रूपमा नै मापदण्ड सहित नियन्त्रण र नियमन गर्न अति आवश्यक भै सकेको छ। नेपालको संविधानको भाग ३ मौलिक हक र कर्तव्य को धारा ३० मा स्वच्छ वातावरणको हक सम्बन्धमा व्यवस्था गरेकोछ । जसअनुसार :-

१. प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने हक हुनेछ।

२. वातावरणीय प्रदूषण वा हासबाट हुने क्षति बापत पीडितलाई प्रदूषकबाट कानून बमोजिम क्षतिपूर्ति पाउने हक हुनेछ।

३. राष्ट्रको विकास सम्बन्धी कार्यमा वातावरण र विकासबीच समुचित सन्तुलनका लागि आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्न यस धाराले बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन।

विश्वमा फैलिएको कोरोना महामारीको असर नेपालमा पनि परेको र सरकारले गरेको लकडाउनका कारणले मुख्य शहरी क्षेत्रमा उद्योग, कलकारखाना, सवारी साधनहरू सञ्चालन नभएकाले वातावरणमा उल्लेख्य सुधार भएको छ।

वातावरण प्रदूषणका कारणहरू:

- अनियन्त्रित शहरीकरण
- वातावरणमा असर पर्ने गरी निर्माण भएका विकास परियोजना
- सवारी संख्यामा भएको अनियन्त्रित तथा तीब्र बृद्धि
- कमजोर सडक संरचना
- प्रदूषण परीक्षण नगरिएका पुराना सवारी साधनहरू
- विना प्राविधिक अध्ययन भएका सडकहरूको विस्तार
- व्यस्त सडक किनारामा थुपारिएका निर्माण सामग्रीहरू
- उद्योगधन्दाका कारण हुने प्रदूषण
- अनियन्त्रित नदी दोहन

वातावरण प्रदूषणका कारण मानव स्वास्थ्यमा पर्ने असर

- आँखा जलन,
- मुटुरोग,
- फोक्सो रोग,
- क्यान्सर,
- दम, स्वासप्रश्वास सम्बन्धी रोगहरू आदि।

आगामी दिनमा प्रदेश सरकारले ध्यान दिनु पर्ने वातावरण सम्बन्धि अवधारणाहरू :

१. विद्युतिय सवारी साधनलाई प्रोत्साहन :-

प्रदेश सरकारले २०३० सम्म पेट्रोल, डिजेलले चल्ने गाडी प्रतिस्थापन गरी विद्युतिय गाडीलाई प्रोत्साहन गर्ने निति लिएको कारण विद्युतबाट चल्ने गाडी किन्न

प्रोत्साहनको लागि गाडीमा अनुदान र चार्जिङ्ग स्टेशनमा आवश्यक पर्ने सामग्रीको लागि भन्सार महशुलमा अनुदानको व्यवस्था गर्नु पर्ने देखिएको छ।

२. नदीनाला र स्वच्छ खानेपानी :-

मानवको जीवनसंग जोडिएको तर प्रकृतिले निशुल्क प्रदान गरेको पानी मानवकै कारण आफैँ दुषित भएकोछ । मानव कल्याणमा मात्रै प्रयोग हुने हाम्रा खोलानाला फोहोर कै कारण मुहान देखि पुछारसम्म मानव कै लागि हानिकारक सिद्ध भएको छ । जे जति मात्रामा नदीनाला प्रदुषित भए त्यसबाट पाठ सिकेर प्रदुषित भएकालाई सच्याउन लाग्ने र प्रदुषित नभएका नदीनाला जोगाउने निति आजको आवश्यकता हो । हाम्रा वरपर रहेका नदीनाला फोहार भएका कारण पिउने पानीको लागि जमिन मुनिको पानीमा भर पर्नु पर्ने अवस्थामा पुगेका छौँ । मानवबाट नदीनाला, खोलामा हुने फोहोर मैला रोक्नुको विकल्प हामीसंग छैन । हरेक कोणबाट हेर्दा जमिन माथिको स्वच्छ पानी मानवको स्वस्थ र दिर्घ जीवनसंग पनि जोडिएको छ । तसर्थ नदीनालाको प्रदुषणसंग जोडिएका हरेक विषयको समाधान खोज्नु र लागु गर्नु अहिलेको चुनौति र जिम्मेवारी दुवै नै हो साथै नेपालको संविधानको धारा ५१ को ६९-८० बमोजिम वातावरण प्रदूषण गर्नेले सो बापत दायित्व ब्यहोर्नु पर्ने तथा वातावरण संरक्षणमा पूर्व सावधानी र पूर्व सूचित सहमति जस्ता पर्यावरणीय दिगो विकासका सिद्धान्त अवलम्बन गर्ने कुरालाई व्यवहारमा ल्याई प्रदुषण गर्ने लाई कानूनी कारवाहि गरी प्रदुषण बमोजिमको दायित्व ब्यहोर्न लगाउनु पर्ने देखिन्छ ।

३. स्थानीय स्तरमा उत्पादित अर्गानिक खानपिनमा जोड :-

मानव स्वास्थ्यसंग जोडिएको अर्को महत्वपूर्ण विषय हामीले खाने खाना हो । खानपिन र हाम्रो वाच्ने तरिकाका कारण हाम्रो जीवनमा अनेक खालका समस्याहरु देखिन थालेका छन्। आवश्यक मात्रा र उचित समयमा मात्र विषादीको प्रयोगले हानी नगर्न सक्छ तर जथाभावी हुने विषादीको प्रयोगले मानव स्वास्थ्यमा गम्भिर संकट देखिन थालेको छ। त्यसैले पनि राज्य जिम्मेवार हुनुपर्दछ। अर्गानिक कृषि उपजको उत्पादनमा राज्यको विशेष ध्यान जानु पर्दछ । अर्गानिक वालीनाली लगाउने र उत्पादन भएको कृषि उपजको विक्रिको लागि पनि स्थानीय तहबाट आवश्यक परिक्षण गराई मात्र विक्रि गर्ने कृषकले मात्र अनुदान लगायतका राज्यबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधा पाउने व्यवस्था मात्र गरिदिने हो भने पनि स्थानीय स्तरमा नै उत्पादन हुने अर्गानिक कृषि उपज मात्र उत्पादन गर्ने र खानेकुरा खाने वातावरण निर्माण हुन धेरै समय लाग्दैन। विषादीको अत्याधिक प्रयोगले मानव स्वास्थ्य र वातावरणमा प्रत्यक्ष असर गरी मानव स्वास्थ्य प्रतिकुल हुन गई वातावरणीय विनास भइरहेको देखिन्छ । यस्तो अवस्थामा नेपाल सरकारले विषादीको खरिद बिक्री, ओसार पसार गर्ने कार्यको पञ्जीकरण (दर्ता) गर्ने निकाय अविलम्ब गठन गर्नुपर्ने देखिन्छ। विषादीको असरबाट स्थानीय जनसमुदाय र पर्यावरणमा परेको र पर्नसक्ने क्षतिको पूर्ति गर्ने पर्याप्त आर्थिक र प्राविधिक स्रोत साधन सहितको अधिकार सम्पन्न संयन्त्र खडा गरी कार्य गर्नुपर्ने देखिन्छ।

४. शहरमा प्रवेश गर्ने गाडी धुने व्यवस्था :-

महत्वपूर्ण शहरहरूमा प्रवेश गर्ने नाकाहरूमा गाडी धुने व्यवस्थाको लागि राज्यले धेरै ठूलो धनराशी खर्च गर्नु पर्ने अवस्था छैन। निजि क्षेत्रको सहयोगमा पनि यस्ता काम सहज ढंगबाट गर्न सकिन्छ। राज्यका तर्फबाट नाकाहरू तय गरिदिने र निजि क्षेत्रले तोकिएको शुल्क लिएर गाडी धुने व्यवस्था गर्ने हो भने शहरको सुन्दरता र वातावरण स्वस्थ राख्न धेरै हदसम्म सहयोग पुग्ने अपेक्षा गर्न सकिन्छ।

५. प्रदुषण चेक गर्ने व्यवस्था :-

हाम्रो वातावरण प्रदुषण हुने मुख्य कारण मध्येको एउटा कारण हो गाडीबाट निस्कने धुवाँ। विगतका दिनहरूमा समेत हुने गरेको गाडी प्रदुषणको छड्के जाँच आज हुन छोडेको छ। हाम्रै खाली आँखाले पनि देख्न सकिने गरी सडकमा असंख्य गाडीहरू मापदण्ड विपरित धुवाँको मुस्तो छोड्दै कुदिरहेका हुन्छन्। तसर्थ शहरका प्रत्येक नाकाहरूमा र बेला बेलामा छड्के जाँच समेत हुने हो भने धुवाँका कारण हुने प्रदुषण धेरै हदसम्म कम गर्न सकिन्छ तसर्थ यस तर्फ प्रदेश सरकारको ध्यान जानु जरुरी छ।

६. उद्योग कलकारखाना :-

उद्योग कलकारखानाबाट भएका प्रदुषण कम गर्ने वातावरण निर्माणको लागि उद्योग सम्बन्धित छाता संगठनहरूलाई जिम्मेवार बनाउँदै परिचालन गर्नु उपयुक्त तरीका हुन सक्दछ। साथै प्रदुषणको मात्रा हेरेर प्रदुषण कम गराउन सकिने उद्योगहरूलाई प्रदुषण कम गर्ने उपायहरू अबलम्बन गर्न लगाउने तथा पुर्वसावधानिको सिद्धान्तलाई आत्मसाथ गर्नुको साथै नेपालको संविधान को धारा ५१ को ६९-८०बमोजिम वातावरण प्रदुषण गर्नेले सो बापत दायित्व ब्यहोर्नु पर्ने तथा वातावरण संरक्षणमा पुर्व सावधानी र पुर्व सूचित सहमति जस्ता पर्यावरणीय दिगो विकासका सिद्धान्त अवलम्बन गर्ने कुरालाई व्यवहारमा ल्याई प्रदुषण गर्नेलाई कानूनी कारवाही गरी प्रदुषण बमोजिमको दायित्व ब्यहोर्न लगाउनु पर्ने देखिन्छ र धेरै प्रदुषण गर्ने उद्योगहरूलाई शहर भन्दा टाढा स्थानान्तरण गर्न उपयुक्त हुन सक्दछ।

७. सडकका पेटी र हरियाली :-

निर्माण भएका सडकहरूमा सडक पेटी नभएका कारण पनि शहरमा प्रदुषणको मात्रामा बृद्धि भएकोछ। उपयुक्त किसिमको सडक पेटी र पेटीको कुनै भागमा रुख विरुवा रोपन मिल्ने गरी हाम्रा सडकहरू निर्माण हुने हो भने सडकका किनाराबाट आउने धुलो पनि कम हुने जसका कारण शहर भित्र देखिएको वातावरण प्रदुषणको अवस्था अत्यन्त कम हुने र सौन्दर्यताको हिसाबले समेत हाम्रा शहरहरू हेर्न लायकका हुनेछन्।

८. नयाँ शहर निर्माण तथा भएका शहरहरूमा सुधार :-

योजनाबद्ध ढंगबाट हाम्रा शहरहरू निर्माण गर्ने तर्फ हाम्रो ध्यान जान सकेन। त्यसैको फलस्वरूप हामीले हाम्रा शहरहरूलाई केही हदसम्म त सुधार गर्न सक्छौं तर आजको

प्रविधि समेतको अधिकतम प्रयोग गर्ने गरेर शहरहरूको स्वरूप परिवर्तन गर्न सक्दैनौं। त्यसैले योजनाबद्ध नयाँ शहर निर्माण गरेर नै धेरै हद सम्म वातावरणीय समस्यालाई सम्बोधन गर्न सक्दछौं ।

९. फोहोर मैला व्यवस्थापन :-

आज हामी जुन चिज बस्तुलाई फोहोरको रूपमा परिभाषित गर्छौं सही व्यवस्थापन हुने हो भने कुनै पनि बस्तु फोहोर नहुन सक्छ । फोहोर, व्यवस्थापनसंग जोडिएको विषय भएकोले फोहोरको लागि सहि निति, कानून र जिम्मेवार व्यक्ति र निकायहरूमा प्रतिबद्धता हुने हो भने फोहोरसंग जोडिएका यावत समस्याहरू सही व्यवस्थापनका माध्यमबाट समाधानको नजिक पुग्न सक्दछौं। धुवाँ, धुलो, ध्वनि, फोहोरमैला, प्रदूषित वातावरण र दुर्गन्धित स्थानमा नागरिकले सम्मानपूर्वक बाँच्न सक्ने अवस्था रहँदैन। सम्मानपूर्वक बाँच्न स्वच्छ, सफा पर्यावरणको नितान्त आवश्यक पर्दछ। स्वच्छ र सुन्दर पर्यावरण अन्तर पुस्तामा हस्तान्तरण गर्न वातावरण संरक्षणमा विशेष पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ। शहरी तथा विभिन्न ग्रामिण क्षेत्रबाट उत्पन्न हुने फोहोरमैलालाई जैविक मल बनाउने दीर्घकालीन (Long Lasting) विसर्जन गर्ने उपाय सरकारले खोज्नुपर्ने।

स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट उत्पादन हुने हानिकारक फोहोर र कोभिडको सन्दर्भ : स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट उत्पादन हुने हानिकारक फोहोरहरूबाट विभिन्न सङ्क्रमण फैलिन सक्ने हुदाँ यस तर्फ प्रदेश सरकारको ध्यानाकर्षण गर्नु पर्ने तथा कानून तर्जुमा गर्नु पर्ने देखिन्छ। फोहोरमैलालाई यसको उत्पन्न हुने स्रोतमा नै छुट्याई भष्मिकरण गरी व्यवस्थापन स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट उत्पादन हुने हानिकारक फोहोर र घर वा कार्यालयहरूबाट उत्पादन हुने सामान्य फोहोर एकै ठाउँमा भण्डारण तथा विसर्जन गर्नाले सम्पूर्ण फोहोर हानिकारक हुन जान्छ र यसलाई व्यवस्थापन गर्न झनै कठिन हुन जान्छ। त्यसैले स्वास्थ्य संस्थाको फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्दा सबैभन्दा महत्वपूर्ण कार्य सामान्य र हानिकारक गर्नुपर्ने। अस्पताल, स्वास्थ्य केन्द्र एवं नर्सिङ्ग होम समेतलाई जिम्मेवार बनाई त्यस्ता स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट निसृत हुने फोहोर मैलाको व्यवस्थापनको दायित्व त्यस्ता संस्थाहरू समेत उपर लगाउनु पर्ने स्वास्थ्य संस्थाबाट निष्कने फोहोरहरूलाई संक्रमित र असंक्रमित गरी दुई भागमा छुट्याई संक्रमित फोहोर अटोक्लेभ मेसिनमा राखेर निर्मलीकरण गरी किटाणु रहित भएपछि अरु फोहोरमा मिसाई ल्याण्डफिल साइटमा पठाउने दायित्व त्यस्ता संस्थाहरूको हुन्छ। आफूले आर्जन गरेको मुनाफाको केही प्रतिशत फोहोर मैलाको व्यवस्थापनको लागि अनिवार्य रूपमा खर्च गर्न लगाउनु समेत न्यायोचित हुने।

१०. प्रदुषण

दृश्य प्रदुषण

दृश्य प्रदुषण तर्फ हाम्रो ध्यानपुग्न सकेको छैन। पर्चा, पम्प्लेट, होर्डिङ्गबोर्ड जस्ता वस्तु आफैँमा फोहोरमैला भएको हुँदा यसले वातावरणका विभिन्न अवयवहरू जस्तै जल, स्थल र वायु प्रदुषण गर्नुका साथै वातावरणको अर्को महत्वपूर्ण पक्ष दृश्यको समेत प्रदुषण गर्दछ। विभिन्न मानवीय

तथा प्राकृतिक कारणबाट उत्पन्न हुने वातावरणीय असर वा क्षतिले आँखाको दृश्यमा पर्ने नकारात्मक असरजन्य अवस्था नै दृश्य प्रदुषण हो। सहरी क्षेत्रमा हुने उल्लिखित प्रदुषणजन्य फोहरमैलाको कारक तत्त्व मानवीय क्रियाकलाप नै मान्नुपर्ने हुन्छ। मानिसहरूको सर्वाधिक आवतजावत हुने स्थलहरूमा व्यवसायिक तथा राजनीतिक प्रयोजनका लागि राखिएका तथा टाँसिएका पर्चा, पम्प्लेट, होर्डिङ्गबोर्ड एवम् भित्ते लेखनले मानिसको दृश्यमा दिग्भ्रमित गर्ने, सवारी दुर्घटना बढाई सुरक्षा व्यवस्थामा असर गर्ने, अनावश्यक रूपमा झिझ्याहट बढाउने, सुसुचित भन्दा पनि गलत सूचना बढाउने, अतिरञ्जित सूचना दिने, सहरी विकास तथा पर्यटन विकासमा अवरोध गर्नुका साथै सुन्दर वातावरणलाई नै कुरूप बनाउने हुन्छ। महानगरपालिका भित्र रहेका यस्ता प्रकारका फोहरमैलाहरू व्यवस्थित, मर्यादित, सुरक्षित एवम् शहरी सौन्दर्ययुक्त नहुनु वातावरणीय चिन्ता र चासोको विषय हो। महानगरक्षेत्रमा राखिने व्यवसायिक प्रचार सामग्री तथा होर्डिङ्ग बोर्डलाई आम्दानीको हिसाबले मात्र नहेरी यसले सहरी विकास, सुरक्षा, सद्भाव, सहरी हरियाली, सामाजिक मूल्य र वातावरणमा पार्ने नकारात्मक प्रभावप्रति सचेत भई वातावरण संरक्षणका लागि आवश्यक कदम चाल्नुपर्ने हुन आउने।

वातावरण संक्षणको लागी सम्मानित सर्वोच्च अदालतले जारी गरेको निम्न आदेश तथा शुझाव ग्रहण गर्नु उपयुक्त हुने :

तत्काल गर्नु पर्ने

१. खानेपानी, बिजुली, टेलिफोन, ढल निकास, सडक विभाग लगायत जमिन मुनिबाट पाइप, लाइन बीचछ्याई काम गर्ने संस्थाहरूले एक आपसमा समन्वय गरी वार्षिक कार्य योजनाको तालिका निर्माण गरी सहकार्य गरेमा विभिन्न समयमा एकै स्थानमा एक पछि अर्को निकायले बाटो खन्ने र पुर्ने काम नगरी एक ठाउँमा बाटो खन्दा सो क्षेत्रसँग सम्बन्धित सम्पूर्ण निकायले एकै पटक सो स्थानमा काम सम्पन्न गरेमा पटक पटक सडक खन्नु पर्ने बाध्यता पनि रहँदैन। यसले गर्दा सडक खन्दा निस्कने धुलो र फोहोरले वातावरणमा न्यून मात्रामा प्रदूषण गर्ने हुन्छ। तसर्थ सडक खन्ने, मर्मत गर्ने, पाइप लाइन विच्छ्याउने, पिच गर्ने जस्ता कार्य गर्नका लागि अन्तरसम्बन्धित निकायहरू बीच समन्वयात्मक भुमिका खेल्ने गरी एउटा स्थायी निकाय वा छुट्टै सार्वजनिक निर्माण विभाग (Public Works Department) स्थापना गर्ने।
२. वातावरणमा देखिएको प्रदूषणको एउटा कारण धुलो देखिएको छ । धुलो कम गर्न निम्न उपायहरू अवलम्बन गर्नुपर्ने देखिन्छ: दैनिकरूपमा सडकमा कुच्चो लगाउने, धुलो उड्ने स्थानमा पानी छर्कने, सडकमा खनिएको ठाउँमा सम्भव भएसम्म घेरा लगाई काम गर्ने, सवारी यातायात हप्तामा एक दिन बन्द गर्ने (Vehicle holiday), जोरबिजोर चलाउने, प्रदुषण अत्याधिक भएको दिन स्कुल कलेज बन्द गर्ने, धुलो कम गराउन सक्ने उपकरण र उपकरण र प्रविधि भए त्यसको उपयोग गर्ने।
३. वातावरण प्रदुषणको अर्को कारण सवारी साधनबाट निस्केको धुवाँलाई देखिएको छ। यसलाई नियन्त्रण गर्न निम्न उपाय अवलम्बन गर्नुपर्ने देखिन्छ:

२० वर्ष पुराना सार्वजनिक सवारी साधन प्रयोग गर्न निषेध गरेको देखिएकोले सोलाई निरन्तरता दिने, सडकमा अत्याधिक धुवाँ फाल्ने सवारी साधन प्रयोग कर्तालाई तत्काल कार्बाही गर्ने, सवारी साधनको वार्षिक कर तिर्ने बेला सवारी साधनले वातावरणमा पार्ने प्रभावको परीक्षण गर्ने र प्रदूषण गर्ने देखिएमा मर्मत नहुन्जेलसम्म सवारी साधन प्रयोग गर्न निषेध गर्ने।

४. फोहर व्यवस्थापन गर्नको लागि एवं शहरको सुन्दरता बढाउनको लागि ठाउँ ठाउँमा जैविक र अजैविक फोहर छुट्याई सो फोहर फाल्ने भाँडाको व्यवस्था गर्ने, सो फोहरलाई दैनिक रूपमा उपयुक्त स्थानमा बिसर्जन गर्ने, जथाभावी फोहर गर्नेलाई प्रचलित कानून अनुसार सजाय हुने कानूनी व्यवस्थालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने, सार्वजनिक ठाउँहरूमा भएका फोहरहरू दिनदिनै व्यवस्थापन गर्ने, प्लाष्टिकजन्य अस्थायी प्रकृतिका झोलाहरूको प्रयोग गर्न निरूत्साहित गर्ने।
५. वातावरण संरक्षणमा जिम्मेवार निकायले गर्नुपर्ने कामको अतिरिक्त जनचेतनाले समेत ठूलो भूमिका खेल्दछ। वातावरणीय प्रदूषणबाट हुने असरलाई न्यून गर्न जनचेतना फैलाउनु पर्ने देखिन्छ। बाहिर हिँडडुल गर्दा मास्कको प्रयोग गर्ने, अत्याधिक प्रदूषण भएको बेला सकेसम्म बाहिर ननिस्कने, निजी सवारी साधनको प्रयोग कम गरी सार्वजनिक सवारी साधनको प्रयोग गर्ने, ठूलो परिवहन प्रयोगमा जोड दिने, निजी सवारी साधनमा अटाए जति सवारी साधन नहुनेलाई लिफ्ट दिने, ट्राफिकमा रोकिराखेको बखत इन्जिन चलिराखेको अवस्थामा निस्कने धुँवाबाट वरिपरिको क्षेत्रमा बढी प्रदूषण हुने हुँदा त्यस्तो बेला इन्जिन बन्द गर्ने, फोहर उपयुक्त ठाउँमा बिसर्जन गर्ने, जथाभावी फोहर नगर्ने, प्लाष्टिकका झोलाहरू प्रयोग नगर्ने जस्ता उपायहरू अवलम्बन गर्ने तर्फ सचेतना बढेमा समस्या समाधानतर्फ प्रभावकारी हुन सक्ने देखिन्छ।
६. वातावरण सफा र स्वच्छ राख्ने मुख्य जिम्मेवारी नेपाल सरकार तथा यस मातहतका निकायहरूको भएको तर उक्त निकायले नियन्त्रण गर्न नसकेको कारणले उत्पन्न परिस्थितिका लागि सरकार तथा त्यस मातहतका निकाय नै जिम्मेवार हुनुपर्ने भएकोले वातावरण प्रदूषणबाट स्वास्थ्यमा क्षति पुग्ने व्यक्तिको निःशुल्क उपचारको व्यवस्था सरकारले गर्ने।
७. वातावरण प्रदूषणको असर न्यूनीकरण गर्न सहरी क्षेत्रमा भएको ठुलाठुला बोट विरूवाहरू समेत प्रभावकारी हुने भएकोले सहरी क्षेत्रका प्रत्येक घरमा न्यूनतम संख्या तोक्यो वृक्षारोपण गर्न उत्प्रेरित गर्ने। यसका लागि निःशुल्करूपमा बोट विरूवाहरूको बिउ बिजन उपलब्ध गराउने। यसका साथै सडक किनारमा भएका सरकारी स्वामित्वका भवन तथा खालि जग्गामा समेत अनिवार्य रूपमा वृक्षारोपण गर्ने।

दीर्घकालिन रूपमा गर्नुपर्ने कार्यहरू:

१. निजी सवारीसाधनको प्रयोग अत्यधिक बढेको देखिन्छ। जति बढी सवारी त्यतिनै प्रदूषणमा वृद्धि हुने कुरामा दुईमत हुन सकिँदैन। अतः निजी सवारी साधन शहरभित्र ल्याएर शहरभित्र भिड बढाइ दिएर प्रदूषण समेत गरेकोमा त्यस्ता सवारी धनिबाट थप शुल्क (Congestion Charge) लिने व्यवस्था गर्ने।

२. निजी सवारी साधनको संख्यामा वृद्धि हुनुको एउटा कारण सार्वजनिक सवारी साधन भरपर्दो, व्यवस्थित एवं सुविधायुक्त नहुनु पनि हो। जसको कारणले मानिसहरू निजी सवारी साधन किन्न र प्रयोग गर्नेतर्फ उन्मुख हुन्छन्। त्यस्तो निजी सवारी साधन व्यक्ति पिच्छै छुट्टाछुट्टै हुने र त्यसमा सवारी साधनको क्षमताभन्दा पनि सम्बन्धित व्यक्तिको इच्छा अनुसारका मानिसहरूले मात्र यात्रा गर्न पाउने भएकाले यसको क्षमताको पूर्ण सदुपयोग नहुनु साथै यसबाट अनावश्यक ट्रफिक बढन गई जामसमेत हुने हुँदा यसले वातावरणमा नकारात्मक असर पार्दछ। तसर्थ ट्रेन, बस जस्ता सामुहिक परिवहन (Mass Transportation)को व्यवस्था गर्ने। सामुहिक परिवहनका साधन भरपर्दो, व्यवस्थित, नियमित एवं सुविधायुक्त हुनुपर्ने जसले गर्दा निजी सवारी साधनको प्रयोगलाई निरूत्साहित गर्न सकिन्छ।

३. सवारी साधनमा प्रयोग हुने इन्जिनको गुणस्तरले समेत वायु प्रदूषणमा भूमिका खेल्ने भएकोले मोटर गाडीलगायत Spark-ignition Engines र Internal Combustion Engines भएको उपकरणबाट हुने वायु प्रदूषणलाई नियमन गर्न उत्सर्जन मापदण्ड बनाई लागू गर्ने। यसका साथै शहरीक्षेत्रमा चल्ने अधिकांश सवारी साधन डिजेल, पेट्रोल लगायतका इन्धनबाट चल्ने हुँदा यसले प्रदूषणको मात्रालाई झन बढाएको देखिन्छ। यसलाई नियन्त्रणको लागि Compressed Natural Gas (CNG) लगायतका वैकल्पिक इन्धनको प्रयोग गर्ने तथा विद्युतबाट चल्ने सवारी साधनको प्रयोगलाई उत्प्रेरित गर्ने। यस्ता सवारी साधनलाई उत्प्रेरित गर्न वैकल्पिक इन्धनको प्रयोग गरी सेवा प्रदान गर्ने संस्थालाई कर छुट दिने, विद्युतीय सवारी साधन देशभित्रै निर्माण गर्न प्रोत्साहन गर्ने तथा त्यस्तो सवारी साधन एवम् त्यसको पार्ट पुर्जा आयात गर्दा भन्सार छुट दिने। यसका साथै शहरी क्षेत्रमा साइकल लगायतका इन्धन रहित सवारी साधन प्रयोग गर्न त्यस किसिमको साइकल मैत्री सडकको निर्माण गर्ने।

प्रदूषण नियन्त्रण गर्नका लागि अन्य उपायहरू

१. विकास निर्माण मानवीय जीवनलाई अगाडि बढाउन एवं व्यवस्थित तुल्याउनको लागि अपरिहार्य रहेको छ। यस्ता कार्य मानवको लागि गर्ने भनिए पनि जथाभावी गर्दा मानव जीवनमा गम्भिर खतरा उत्पन्न गर्ने भएकोले विकास निर्माणको कार्य गर्दा मानवीय जीवनमा कुनै असर नपर्ने गरी भविष्यलाई समेत मध्येनजर गरी दिगो विकासको अवधारणा अनुसार गर्नुपर्दछ।

२. प्रदूषण नियन्त्रणको सन्दर्भमा कसको के जिम्मेवारी हुने भन्ने कुरामा विपक्षीहरूले एक अर्का माथी जिम्मेवारी पन्छाउने प्रकृतिको देखिएकोले यसबाट अन्तत् सर्वसाधारण प्रभावित हुने हुँदा वातावरण प्रदूषण नियन्त्रण गर्नको लागि एउटा समन्वयकारी निकायको स्थापना गर्ने। यसका साथै प्रदूषण नियन्त्रणको लागि गर्नुपर्ने आवश्यक कार्यको सम्बन्धमा सल्लाह सुझाव दिन सम्बन्धित विषयको विज्ञहरू रहने गरी स्थायी प्रकृतिको अनुसन्धान र सुझाव कार्यदल गठन गर्ने।

माथि उल्लिखित सुझावहरू सम्पूर्ण नभएपनि प्रदूषण न्यूनीकरण गर्न सहयोगी हुन सक्ने प्रकृतिको भएकोले यी र यस्ता अन्य उपायहरू अवलम्बन गरी वायु प्रदूषण नियन्त्रण गर्न प्रभावकारी पाइला चाल्न जरूरी देखिएकोले सरकारी निकायहरू त्यसतर्फ सचेत हुनपर्ने देखिन्छ।

३. आदिवासी जनजातिले परापूर्व काल देखि अवलम्बन गर्दै आएको वातावरण संरक्षण सम्बन्धी ज्ञानलाई थप अध्ययन अनुसन्धान गरी सोलाई कानूनमा समावेश गर्नु पर्ने तथा सिटिनखः जस्ता पर्वलाई राष्ट्रिय वातावरण संरक्षण पर्वको रूपमा विकास गर्न पहल गर्नु पर्ने।

४. कृषियोग्य जमिन खण्डिकरण यस प्रदेशको मुख्य समस्या रहेको र कृषीको खण्डिकरण रोक्नु वातावरण संरक्षण र संवर्धनको हिसाबले समेत महत्वपूर्ण रहेकोले कृषि योग्य जमिन केवल कृषि प्रयोजनको लागि कृषक पेशामा आवद्धमा मात्र बेचविखन गर्न मिल्ने विषेश कानून बनाई लागु गर्नु पर्ने देखिन्छ।

५. सिमसार क्षेत्र, डोल क्षेत्रहरू मासिने क्रम तिब्ररूपमा बढेकोले सोको संरक्षणार्थ एउटा विशेष प्रदेशको कानून बनाउनु पर्ने देखिन्छ।

६. भूमिगत जलस्रोतको दोहन मुख्यरूपमा शहरी क्षेत्रमा बढेकोले सो तर्फ समेत प्रदेश सरकारले हस्तक्षेप गर्नु पर्ने देखिन्छ सो को लागी निम्न कार्य गर्न जरूरी देखिन्छ।

क. जलस्रोत ऐन, २०४९ को दफा ४ को उपदफा ९-१० बमोजिम भूमिगत जलस्रोतको उपभोग वा दोहन गर्दा सोही ऐनको दफा ८ बमोजिमको प्रक्रिया पूरा गरी अनुमतिपत्र लिएर मात्र गर्नु गराउनु।

ख. इजाजतपत्र नलिई भूमिगत जलस्रोत उपयोग गर्ने संघसंस्था, कम्पनी, उद्योग, कलकारखाना, अस्पताल, नर्सिङ्ग होम, आवास गृह तथा व्यावसायिक फर्म वा कम्पनी वा खानेपानी आपूर्तिको व्यवसाय गरी आएका व्यक्ति तथा संस्थाहरूको लगत लिई इजाजतपत्र लिएर मात्र उचित खालको परिमाणात्मक बन्देज अनुसार मात्र भूमिगत जलस्रोतको उपभोग वा दोहन गर्ने गराउने व्यवस्था मिलाउनु।

ग. जलस्रोत ऐन, २०४९को दफा ९३० बमोजिम भूमिगत जलस्रोतको दोहन गर्दा गराउँदा भूमिगत पानी परिपूर्ति हुने (Recycle) र नहुने क्षेत्र पहिचान गरी वातावरणीय दृष्टिकोणले उपयुक्त क्षेत्रबाट मात्रै भूमिगत पानी दोहन गर्ने गराउने व्यवस्था मिलाउनुका साथै निजी कम्पनी, अस्पताल, नर्सिङ्गहोम, आवास गृह, औद्योगिक प्रतिष्ठान जस्ता निकायले वर्षातको

पानी संकलन गरी प्रशोधन गर्ने तथा प्रयोग भइसकेको पानीको पुनः प्रशोधन (Recycle) गरी उपभोग गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने देखिन्छ।

घ. प्रदेश भरको भूमिगत जलस्रोतको रेखदेख, अध्ययन अनुसन्धान, व्यवस्थापन, नियमन र नियन्त्रण समेत गर्न अधिकार सम्पन्न निकाय स्थापना गरी भूमिगत जलस्रोतको दिगो उपभोग गर्ने कार्य गर्नु गराउनु पर्ने देखिन्छ।

७. वन ढडेलो हाल विकराल समस्याको रूपमा बढेकोले सोलाई नियन्त्रण गर्न सक्षम जनशक्ति र अत्याधुनिक उपकरणहरू आवश्यक रहेको देखिन्छ।

११. स्थानीय स्तरमा सरसफाई कार्यक्रम

१) फोहोर फाल्ने कार्यलाई निरुत्साहित गर्न तोकिएको स्थानमा भन्दा अन्यत्र फोहोर फाल्ने कार्यलाई दण्डनीय बनाउने।

२) पटक पटक फोहोर फालेमा निश्चित समय स्थानीय तहबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधा बन्द गर्ने।

३) फोहोर फाल्न सक्ने स्थानहरूमा CCTV को व्यवस्था गर्ने।

४) सफाई निरीक्षण प्रहरीको व्यवस्था गर्ने।

५) सफाई अभियानलाई प्रभावकारी बनाई लागू गर्न प्रत्येक टोलमा विशेष अधिकारका साथ volunteer कारूपमा काम गर्ने गरी सफाई विशेष दूत नियुक्ति गर्ने। जसले अनुगमन गर्ने कामका साथै कार्वाहीको लागि सिफारिस गर्न सक्नेछ।

६) खोलाका निश्चित स्थानमा Treatment plant बनाउने र सफा पानी मात्र खोलामा खसाल्ने व्यवस्था गर्ने।

७) यस क्षेत्र भित्र प्रवेश गर्ने नाकाहरूमा सवारी प्रदुषण जाँचको व्यवस्था गर्ने। प्रदुषित सवारीलाई प्रवेश गर्न रोक लगाउने। प्रदुषण जाँचको लागि सम्बन्धित नाकामा व्यवसाय सञ्चालकहरूलाई जिम्मा दिने।

८) सफाई कार्यक्रममा उत्कृष्ट हुने टोललाई पुरस्कृत गर्ने।

९) घरबाट निस्कने फोहोरलाई वर्गीकरण गरी कुहिने फोहोरलाई कम्पोष्ट मल बनाउने कार्यलाई प्रोत्साहित गर्न स्थानीय तहबाट आवश्यक लगानीका साथै वार्षिक अनुदानको व्यवस्था गर्ने। नकुहिने फोहोरलाई समेत वर्गीकरण गरी पुनः प्रयोगको लागि आवश्यक व्यवस्थापन गर्ने।

१०) सर्वोत्कृष्ट हुने स्थानीय तहलाई उचित पुरस्कार।

११) प्रदुषण मुक्त खोला :- तल उल्लेखित कार्यसञ्चालन गर्ने गरी अधिकार सम्पन्न खोला विकास समिति बनाउने। खोलासंग जोडिएका उपभोक्ता समितिहरूको परिचालनमा विशेष जोड दिने।

१) खोलामा फोहोर फाल्ने कार्य रोक्नका लागि आवश्यक जन चेतनामुलक गतिविधि सञ्चालन गर्ने।

२) खोला क्षेत्रमा बृक्षारोपण गर्ने।

- ३) पानीको बहाबमा बृद्धि गर्न खोलाका विभिन्न स्थानमा बोरिङ्ग गरी सफा पानी हाल्ने व्यवस्था गर्ने
- ४) खोलामा कोरिडोर निर्माणमा जोड दिने। कोरिडोरको सडकमा ढल बिछ्यायी खोलामा खसालेको ढल कोरिडोरको ढलमा हाल्ने।
- ६) ट्रीटमेण्ट प्लाण्ट बनाई शुद्ध पानी मात्र खोलामा हाल्ने।
- ७) खोलालाई आकर्षक बनाउन सो स्थानमा विभिन्न प्रकारका मनोरञ्जनात्मक तथा ब्यापारिक गतिविधि सञ्चालन गर्न स्वीकृति प्रदान गर्ने।
- ८) खोलामा ब्यापारिक गतिविधि सञ्चालन गर्न दिए बापत शुल्क लिने।
- ९) बोरिङ्गको सट्टा खोलामा इनार (Sump Well): फाँटका बस्तीहरूमा बोरिङ्गको सट्टा खोलामा इनार (Sump Well) बनाई पानी वितरण गर्ने।

पर्यटन उप-समितिको प्रतिवेदन

उप-समिति गठन

समितिको कार्यक्षेत्र ब्यापक भएकोले कामको विशिष्टीकरण गरी काममा तदारुकता र सम्बन्धित क्षेत्रमा विशेषज्ञता समेत हासिल होस भन्ने उद्देश्य र तल उल्लेख भएका समितिका काम र जिम्मेवारीको प्रभावकारी ढंगबाट सम्पादन गर्नका लागि समितिको कार्यक्षेत्र भित्र रहेका विषयहरूमा समितिलाई सहयोग गर्न स्थायी प्रकृतिको १) उद्योग, उपभोक्ता हित संरक्षण तथा आपूर्ति उप-समिति २) पर्यटन उप-समिति ३) वातावरण तथा विज्ञान उप-समिति ४) वन उप-समिति गठन गरिएको थियो ।

पर्यटन उप-समितिका सदस्यहरू

- १) मा.कुसुम कुमार कार्की-संयोजक
- २) मा.पार्वति सिलवाल-सह-संयोजक
- ३) मा.नरोत्तम बैद्य-सदस्य
- ४) मा.बसुन्धरा हुमागाई -सदस्य
- ५) मा.राजेन्द्र गुरुङ्ग -सदस्य

उप-समितिको महत्वपूर्ण काम तथा जिम्मेवारी : बुँदागत रूपमा तल उल्लेख भएका समितिको कामलाई सहयोग गर्नु नै उप-समितिको महत्वपूर्ण काम तथा जिम्मेवारी हो।

क) ऐन निर्माण :- प्रदेश सभाको एउटा महत्वपूर्ण काम ऐन निर्माण गर्नु हो। आफ्नो लागि बन्ने ऐन,कानून जनमुखी तथा जनउत्तरदायी होस भन्ने जनआकाँक्षा अनुरूप जनप्रतिनिधीले भुमिका खेल्न सक्नु पर्दछ।जिवनमा सकारात्मक परिवर्तन, हरेक कोणबाट हिजोको भन्दा आजको जिवन सरल, सहज होस भन्ने नागरिकको आकाँक्षा अनुरूप प्राप्त अभिमतको सम्मान र सदुपयोग नै असल जनप्रतिनिधीको प्रमुख जिम्मेवारी हो। जनमुखी कानून निर्माणमा प्रदेश

सभाका सदस्यहरूको भुमिका अत्यन्त महत्वपूर्ण हुने र सो जिम्मेवारी समिति मार्फत मात्रै पुरा गर्न सकिने भएकोले समितिमा रहेका सदस्यहरूको सबै भन्दा ठूलो जिम्मेवारी भनेको नै जनमुखी तथा जनउत्तरदायी ऐन निर्माण गर्न भुमिका खेल्नु हो। उद्योग, पर्यटन तथा वातावरण मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र नै समितिको कार्यक्षेत्र भएकोले सम्बन्धित मन्त्रालयबाट पेश भएका विधेयकको अध्ययन गर्ने, विधेयक सम्बन्धमा सम्बन्धित क्षेत्रको राय संकलन गर्ने, शंसोधनका लागि पेश भएका शंसोधन प्रस्तावको प्रस्तावक हरूसंग छलफल गर्ने, आवश्यकता अनुसार विज्ञ समेतको परामर्शमा विधेयकको बुँदा बुँदामा छलफल गरी उत्कृष्ट ऐन निर्माणको लागि समितिको निर्णय प्रतिवेदन सहित प्रदेश सभामा पेश गर्ने काम नै समितिको पहिलो र प्राथमिक जिम्मेवारी हो। ऐन निर्माण गर्ने काम प्रदेश सभाको भएता पनि सम्बन्धित समितिले नै विधेयकमा गहन अध्ययन गर्ने र समितिका प्रतिवेदनमा कमजोरी नहुने मान्यतामा प्रदेश सभामा समितिको प्रतिवेदन माथि खासै छलफल हुने गर्दैन। समितिले पेश गरेको निर्णय प्रतिवेदन नै विधेयकको अंग बन्ने हाल सम्मको अभ्यासलाई मध्येनजर गरी भन्न सकिन्छ ऐन निर्माणमा सम्बन्धित समितिहरूको भुमिका नै प्रमुख र निर्णायक हुने गरेकोछ। आ-आफ्नो विषयसंग सम्बन्धित पेश भएका विधेयकहरूमा विशेष भुमिका र जिम्मेवारीका साथ ऐन निर्माणमा समितिलाई सहयोग गर्नु उप-समितिको काम हो।

ख) प्रत्यायोजित व्यवस्थापन :- प्रदेश सभाले बनाएको ऐनले केही अधिकार प्रत्यायोजन गरेर ऐनको भावना प्रतिकुल नहुने गरी नियामावली, कार्यविधी, निर्देशिका लगायतका कानूनहरू बानाउने अधिकार सरकारलाई दिएको हुन्छ। ऐनले प्रत्यायोजन गरेका अधिकार क्षेत्रभित्र रहेर बनेका नियामावली, कार्यविधी, निर्देशिका लगायतका कानूनहरू ऐनको भावना अनुसार भए नभएको अध्ययन गर्ने र ऐनको भावना विपरित भएका कानूनहरू खारेज गर्ने, परिमार्जन गर्न लगाउने कामको लागि उप-समितिको महत्वपूर्ण भुमिका रहेको हुन्छ। उप-समितिको अध्ययन र प्रतिवेदनका आधारमा आवश्यक निर्देशन दिने काम समितिको भएकोले उप-समितिको दोस्रो र महत्वपूर्ण जिम्मेवारी हो।

ग) निर्देशन र सुझाव कार्यान्वयन:- सरकारलाई प्रदेश सभा प्रति उत्तरदायी बनाउन समितिको महत्वपूर्ण भुमिका रहेको हुन्छ। समितिको कार्यक्षेत्र भित्र रहेर दिने निर्देशन प्रदेश सभाको निर्देशन हो। प्रदेश सभाको तर्फबाट समितिले बेला बेलामा दिएका निर्देशन र सुझावहरू कार्यान्वयन गर्नु सरकारको दायित्व हो। समितिले दिएका निर्देशन पालना भए नभएको सम्बन्धमा अध्ययन गर्ने, आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित पक्षलाई समितिको बैठकमा बोलाउनको लागि समितिको बैठकमा विषयबस्तु प्रस्तुत गर्ने, जानकारी लिने र निर्देशन कार्यान्वयन नभएको भए कार्यान्वयनको लागि पुन निर्देशन दिने कामका लागि समितिलाई आवश्यकता अनुसार सहयोग गर्नु उप-समितिको तेस्रो र महत्वपूर्ण जिम्मेवारी हो।

घ) प्रगति विवरणको अनुगमन :- कामको प्रकृति र आवश्यकताका आधारमा मन्त्रालय र मातहतका कार्यालयबाट सम्पन्न भएका कामको मासिक, त्रैमासिक, चौमासिक रूपमा प्रगति

विवरण माग गर्ने, प्राप्त भएका विवरणको गहन अध्ययन गर्ने, पेश भएका प्रगति विवरण चित्त बुझ्दो नभएमा वा थप बुझ्नु पर्ने भन्ने लागेमा सम्बन्धित मन्त्री, पदाधिकारी, जिम्मेवार कर्मचारीसंग छलफल गर्ने, पेश भएका प्रगति विवरण अनुसार काम भए नभएको अनुगमन, निरीक्षण गर्नु पर्ने भन्ने लागेमा स्थलगत निरीक्षण गर्ने, आवश्यकता अनुसार उपयुक्त निकाशको लागि सम्बन्धित विषयका विशेषज्ञहरूसँग छलफल गर्ने र सो सम्बन्धमा उप-समितिको निचोड सहितको निर्णय समितिको बैठकमा पेश गरी समिति मार्फत कार्यान्वयनको लागि सम्बन्धित निकायमा निर्देशनको रूपमा लेखी पठाउने काम उप-समितिको अर्को महत्वपूर्ण जिम्मेवारी हो।

ड) नागरिकले प्राप्त गर्ने सेवा सुविधाको जाँच :- मन्त्रालय तथा मातहत निकायबाट नागरिकले प्राप्त गर्ने सेवा सुविधा प्रभावकारी तथा सहज रूपमा उपलब्ध भए नभएको जाँच गरी प्रभावकारी रूपमा सेवा सुविधा उपलब्ध गराउन मन्त्रालय र मातहतका कार्यालयलाई नितिगत निर्देशन दिने कामले सरकारलाई नागरिक प्रति उत्तरदायी बनाउन मद्दत गर्दछ। प्रत्यक्ष रूपमा नागरिकलाई प्रभावकारी रूपमा सेवा, सुविधा उपलब्ध गराउने काम सरकार वा कार्यकारीको भएता पनि सरकार वा कार्यकारीलाई सो सम्बन्धमा जिम्मेवार बनाउने र आफ्नो भुमिका प्रति सजग बनाउने काममा समितिको महत्वपूर्ण जिम्मेवारी रहेकोले नागरिकलाई सहज र सरल रूपमा सेवा, सुविधा प्रदान गर्ने कुरामा समितिको अप्रत्यक्ष तर महत्वपूर्ण भुमिका रहेको हुन्छ। यस कार्यका लागि प्राप्त गरेको जिम्मेवारी र कायक्षेत्र भित्र रहेर समितिलाई सहयोग पुऱ्याउनु उप-समितिको अर्को महत्वपूर्ण जिम्मेवारी हो।

च) कामको अनुगमन :- जिम्मेवारी र कार्यक्षेत्र भित्र रहेर उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय र मन्त्रालय मातहतको कार्यालयको अनुगमन, निरीक्षण गर्ने काम उप-समितिको हो। यस उप-समितिको कार्यक्षेत्र पर्यटन भएकोले पर्यटनसंग सम्बन्धित मन्त्रालयका काम तथा पर्यटनसंग सम्बन्धित कार्यका लागि गठन भएका कार्यालयहरूको निरीक्षण, अनुगमन गर्ने जिम्मेवारी यो उप-समितिको हो। हालसम्म पर्यटन ऐन पारित भएको अवस्था नरहेकोले हाल भएका संरचनाहरू निर्माण भएका कानूनहरूको अध्ययन, सो अनुसार कामकारवाही भए नभएको निरीक्षण अनुगमन गर्ने र समितिमा प्रतिवेदन पेश गर्ने साथै काम नभएको भए समिति मार्फत गर्न लगाउने कामको लागि पहल गर्ने काममा पनि उप-समितिको महत्वपूर्ण भुमिका रहेको हुन्छ।

छ) आश्वासन :- मन्त्रीले प्रदेश सभाको बैठक र समितिको बैठकमा विभिन्न समयमा दिएका आश्वासनहरूलाई पुरा गर्नु मन्त्री वा सरकारको दायित्व हो। सरकारका तर्फबाट मन्त्रीले दिने आश्वासन, तोकिएको समयमा नै पुरा नभएमा कतिपय अवस्थामा ठूलो क्षति समेत हुन सक्दछ। आश्वासन दिँदा समय तोकिएको भए तोकिएको समय भित्र र मात्रा वा परिमाण तोकिएको भए तोकिएको मात्रामा नै पुरा गर्न लगाउने काम पनि सम्बन्धित समितिको हो। तसर्थ आश्वासन पुरा गर्नको लागि कानून बनाउनु पर्ने भए कानून निर्माणको लागि प्रकृया

शुरु गर्नु पर्ने, बजेट विनियोजन गर्नु पर्ने वा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्ने भए सो अनुसारको प्रकृया अगाडी बढाएको र अन्य प्रकृयाबाट सम्बन्धन गर्नु पर्ने भए सो सम्बन्धमा भएका कामको अध्ययन गर्ने, समिक्षा गर्ने, चित्त बुझ्दो नभएको वा हुँदैन नभएको सम्बन्धमा विस्तृत अध्ययन गरी प्रतिवेदन पेश गर्ने महत्वपूर्ण काम विषय र कार्यक्षेत्र अनुसार गठन भएको विषयगत उप-समितिको भएकोले आश्वासन पुरा गराउनको लागि उप-समितिहरूको भुमिका महत्वपूर्ण देखिन्छ।

ज) **सार्वजनिक सम्पत्तिको सुरक्षा** :- सम्बन्धित कार्यालयको स्वामित्वमा रहेको सार्वजनिक सम्पत्तिको हिनामिना भए नभएको अध्ययन, अनुगमन र मूल्यांकन गरी आवश्यक प्रतिवेदन पेश गर्ने उप-समितिको कार्यले सार्वजनिक सम्पत्तिको सुरक्षामा निकै ठूलो भुमिका खेल्न सक्दछ।

झ) **आयोग/समितिको प्रतिवेदन**:-हाल सम्म उद्योग,पर्यटन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गत मन्त्रालयका काम कारवाही सम्बन्धमा छानविन गर्न आयोग/समिति गठन भएको छैन तर पनि समितिको यो एउटा महत्वपूर्ण काम हो। मन्त्रालय वा सरकारबाट गठन भएका आयोग/समितिको प्रतिवेदन कार्यान्वयन गर्न निर्देशन दिने कुरा मात्र नभै नियमावलीको ब्यबस्था अनुसार समिति आफैले पनि मन्त्रालयका कामकारवाही सम्बन्धमा छानविन गर्न छानविन उप-समिति गठन गर्न वा भएका उप-समिति मार्फत छानविन अगाडि बढाउन सक्ने अवस्था रहेकोले समितिको यो विशेषाधिकार आफैमा महत्वपूर्ण र जिम्मेवारपूर्ण देखिन्छ। मन्त्रालयका काम कारवाही सम्बन्धमा छानविन गर्न आयोग/समितिको गठन भएको भए र त्यस्ता आयोग र समितिद्वारा प्रस्तुत प्रतिवेदनमा उल्लेख भएका विषयहरू कार्यान्वयन भए नभएको अध्ययन-अनुगमन गरी सम्बन्धित निकायलाई निर्देशन दिनको लागि उप-समितिको भुमिका आफैमा महत्वपूर्ण रहेको हुन्छ।

ञ) **उप-समितिका सदस्यहरूको क्षमता अभिवृद्धि** :- उप-समितिका सदस्यहरूको क्षमता अभिवृद्धिको लागि प्रशिक्षण, अनुभव आदान प्रदान, विषय विज्ञ, सम्बन्धित क्षेत्रसंग अन्तरक्रिया, विषयसंग सम्बन्धित स्थान र विषयबस्तुको अवलोकन भ्रमण जस्ता कार्यक्रमको आयोजना गर्नाले सिंगो समितिका सदस्यहरूमा काम र जिम्मेवारी प्रतिको बोध,विषयबस्तुको ज्ञान र क्षमतामा बृद्धि हुने हुनाले नियमित रूपमा यस्ता कार्यक्रम गर्ने तर्फ सम्बन्धित उप-समितिको ध्यान जानु पर्दछ।

उप-समितिको अन्य जिम्मेवारी

विषयगत रूपमा गठन भएका उप-समितिहरूले आफ्नो विषय र कार्यक्षेत्रसंग सम्बन्धित विषयमा केन्द्रित भई माथि उल्लेख भएका कामहरूमा समितिलाई सहयोग गर्नु सम्बन्धित उप-समितिको जिम्मेवारी हो। साथै समितिको बैठकबाट निर्णय भै प्राप्त हुने अन्य जिम्मेवारी पुरा गर्नु पनि उप-समितिको कर्तव्य हो।

उप-समिति तथा समितिको क्रियाशिलतामा प्रभाव पार्ने पक्षहरू

सारौशमा भन्दा उद्योग,पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय तथा मातहत निकायबाट हुने कामकारबाही जनमुखी, मितव्ययी र कानून बमोजिम सम्पादन गर्न सम्बन्धित पक्षलाई उत्तरदायी बनाउनु नै समितिको प्रमुख जिम्मेवारी हो। तर विभिन्न कारणले समिति आफ्नो महत्वपूर्ण जिम्मेवारीमा कमजोर सावित भएको छ। समितिको सक्रियता र निष्क्रियताले उप-समितिको काममा प्रभाव पर्ने कुरालाई सहजै अनुमान लगाउन सकिन्छ । बुँदागत रूपमा भन्दा निम्न कारणहरूले उप-समिति तथा समितिका कामकारबाही प्रभावित भएको छ भन्न सकिन्छ।

१) सरकार:- उप-समिति तथा समितिको क्रियाकलापमा सरकारका कारण निम्न बमोजिम रूपमा प्रभाव परेको देखिन्छ।

क) काम गर्ने वातावरण निर्माण :- सैद्धान्तिक हिसाबले भन्दा समितिको क्रियाशिलता यसको नेतृत्व र सदस्यहरूका क्रियाशिलतामा निर्भर हुन्छ भन्न सकिन्छ। तैपनि समितिको क्रियाशिलताको लागि उचित वातावरण बनाइ दिने काम भने सरकारको हो। समितिको लागि आवश्यक पर्ने बजेट विनियोजन,योग्य र आवश्यक कर्मचारीका साथ आधुनिक प्रविधी सहितको व्यवस्थित कार्यालय, समितिको कार्यक्षेत्र र विषयका आधारमा आवश्यक पर्ने विज्ञ र आवश्यकताका आधारमा चाहिने विज्ञको सहज उपलब्धता,समितिलाई हेर्ने सरकारको दृष्टिकोण, सरकार तथा मन्त्रीका व्यवहार, सरकारसंग हुने औपचारिक, अनौपचारिक छलफल जस्ता विषयले काम गर्ने वातावरण निर्माण गर्न मद्दत गर्दछ । समितिका सदस्यहरू बस्ने कोठा त परै जाओस समितिको बैठक बस्न समेत आफ्नै बैठक कक्ष समेत नहुनु, समितिमा सदस्यहरूले राखेका विचारहरू रेकर्ड गर्ने ब्यवस्था नहुनु, आवश्यकता अनुसार समितिलाई कुनै पनि प्रकारको विज्ञ, विशेषज्ञको सेवा लिने अवस्था प्राप्त नहुनु,समितिलाई नाम मात्रको बजेट विनियोजन हुनु जस्ता कारण सरकार समितिको प्रभावकारी सक्रियताको पक्षमा नदेखिएको कुरा स्पष्ट हुन्छ।

जुन राजनितिक दलको सरकार छ सो दल सित सम्बन्धित माननीयहरूलाई सरकारको गलत क्रियाकलापमा अंकुस लगाउने, प्रश्न उठाउने, छानविन गर्ने, सरकारले पेश गरेका विधेयक लगायतका विषयमा शंसोधन गर्ने कामको लागि निकै नै आँट गर्नु पर्ने अवस्था सिर्जना हुँदो रहेछ। साथै विकास निर्माणको बजेट वितरणमा कुनै बैज्ञानिक मापदण्ड र आधार निर्माण नभएका कारण पनि आफ्नो निर्वाचन क्षेत्रको लागि आवश्यक पर्ने बजेट मागमा असर पर्ला भन्ने चिन्ताले पनि केही हदसम्म सरकारको काममा हस्तक्षेप गर्न माननीयहरूले संकोच मानेको महशुष गर्न सकिन्छ।

ख) ऐन निर्माण :- सामान्यतया विधेयक तथा अन्य कानूनको ड्राफ्ट कर्मचारी तहबाट हुने भए पनि कानून निर्माण गर्ने काम राजनितिक नेतृत्वको नै हो । सरकारबाट प्रस्तुत हुने विधेयकलाई उत्कृष्ट बनाउन सर्व प्रथमत सम्बन्धित मन्त्रीले मिहेनत गर्नु पर्ने हुन्छ। पहिलो पटकप्रदेश गठन भएको कारण प्रदेश तहमा बन्ने कानूनहरू पूर्णत नयाँ हुने हुनाले जनमुखी कानून निर्माणको मौका समेत हालको नेतृत्वलाई प्राप्त थियो र छ। यस

प्रदेशमा बन्ने कानून सबै प्रदेशको लागि अनुकरणीय र संघीय कानूनमा समेत ध्यान नपुगेका विषयमा ध्यानाकर्षण गराउने मौका हालको नेतृत्वलाई प्राप्त थियो र छ। मिहेनत गर्दा गर्दै वा समयाभावका कारण विधेयकमा ध्यान नपुगेका विषयमा समितिलाई मिहेनतको लागि आग्रह गर्दै उत्कृष्ट कानून निर्माणको लागि प्रोत्साहित समेत गर्दै आगामी नेतृत्वलाई शासन सञ्चालनको उच्च स्तरको नजिर स्थापित गर्ने मौका समेत यो नेतृत्वलाई थियो। तर ठ्याक्कै उल्टो ढंगबाट संघीय कानूनको कपी पेष्ट गर्नु र सरकारबाट प्रस्तुत विधेयक संशोधन बिना जस्ताको त्यस्तै पारित गरिदिए हुन्थ्यो भन्ने मन्त्रालयको नेतृत्व र मन्त्रालयको चाहानाका कारण समितिको क्रियाशिलतामा ठूलो असर पुगेको महशुस भएकोछ। उत्कृष्ट कानून निर्माण सरकारको सफलताको सूचक पहिलो हो। कानूनी राजमा कानून निर्माण नगरिकन सरकारले कुनै काम गर्न सक्दैन। कानून राम्रो बन्यो भने मात्र सरकारका काम कारवाही र सरकार मातहतका निकायको प्रभावकारितामा बृद्धि हुने हो। सरकारको प्रभावकारी काम र सेवाको सहज प्रवाहबाट नै नागरिकले असल शासनको अनुभूती गर्ने हो। कानूननै राम्रो बनेन भने सरकारको नियत जतिसुकै असल भए पनि असल शासनको प्रत्याभूति दिन सकिँदैन। तसर्थ सम्बन्धित मन्त्री र समितिको साझा र सत्प्रयासले मात्रै उत्कृष्ट कानून निर्माण गर्न सफलता प्राप्त हुने हुनाले आगामी दिनमा समितिको नेतृत्वले पनि र सम्बन्धित मन्त्रीले पनि सहकार्य गर्न आ-आफ्नो ठाउँबाट पहल गर्नु पर्ने देखिन्छ।

ग) **समितिका सुझाव तथा निर्देशनको बेवास्ता :-** समितिले जुन गति र सुझबुझका साथ काम गर्नु पर्ने हो त्यसमा कमजोरी रहेको र मन्त्रालयका काम कारवाहीका सम्बन्धमा एक प्रतिशत पनि ध्यान दिन नसकेको कुरा सत्य हो। यति हुँदा हुँदै पनि बेला बेला समितिबाट दिएका निर्देशनको पालना मन्त्रालयबाट भएको महशुस समितिले गर्न पाएको अवस्था छैन। दिएका निर्देशनको कार्यान्वयन भए नभए सम्बन्धमा मन्त्रालयसंग जानकारी माग्नु पर्ने र पुन निर्देशन दिनु पर्नेमा समितिको पनि यस तर्फ ध्यान पुग्न सकिरहेको छैन। प्रदेश सरकारको सम्बन्धित मन्त्रीले समितिका प्रतिवेदन, निर्देशनको भावना अनुरूप काम गर्ने कुरा त धेरै परको कुरा भयो पढ्ने काम समेत गर्दैनन्। समितिले दिएका निर्देशन पालना गरे नगरेको, प्रतिवेदनमा उल्लेख भएका महत्वपूर्ण विषयहरूमा मन्त्रालयको ध्यान पुगे नपुगेको सम्बन्धमा समितिले पनि समिक्षा गर्न जाँगर चलाएको देखिँदैन। समितिका प्रतिवेदनहरू वर्षभरि गरेका कामको यथार्थ विवरण मात्र नभै सम्बन्धित मन्त्रालयको लागि मार्ग निर्देशन पनि हो। समितिले प्रतिवेदनमा उठाएका महत्वपूर्ण र गम्भिर विषयहरूमा सम्बन्धित मन्त्रि, सम्बन्धित कर्मचारीलाई राखेर समितिले छलफल र निर्देशननै गर्ने गरेको छैन। सम्बन्धित निकायले लागु गरे पनि हुने नगरे पनि हुने, आफुलाई सजिलो पर्ने भए लागु गर्ने, आफुलाई अप्ठ्यारो पर्ने भए लागु नगरे पनि हुने जस्तो विषय बनेकोछ समितिको प्रतिवेदन। हाम्रो जस्तो मुलुकमा

समितिको क्रियाशिलता सरकारका मन पर्ने विषय हुनै सक्दैनन् ,समितिको क्रियाशिलताले सरकारलाई जथाभावी गर्न दिदैन र सरकारका काम कारवाहीमा समितिको दख्खल शासकिय मनोवृत्ति बोकेका सरकार र मन्त्रीहरुको रुचीको विषय बन्न सक्दैन भन्ने यथार्थ प्रदेश सभा सदस्यले बुझनु जरुरी छ। तर समितिका सदस्यहरुको असिमित इच्छा र अदम्य साहसबाट नै गलत कुरालाई ठिक ठाउँमा लेराउन सकिने तर्फ समितिका सदस्यहरु आफैँमा स्पष्ट हुनु जरुरीछ । असल नियतका साथ गरिने हाम्रा क्रियाकलापले नै ब्यबस्था जोगाउन र नागरिकहरुमा रहेको ब्यबस्था प्रतिको विश्वास जोगाइ राख्न मद्दत गर्दछ।

घ) **विकासे कार्यकर्ताको रूपमा भुमिका :-** प्रदेश सभाका सदस्यहरुले आफ्नो निर्वाचन क्षेत्रका नागरिकहरुका विकासका अपेक्षाहरुलाई सके जति सम्बोधन गर्ने पर्ने हुन्छ। नागरिकहरुसंगको सम्बन्धलाई जिवन्त राख्नको लागि पनि विकासका कार्यक्रमहरुले सहयोग पुऱ्याउने कुरामा दुईमत हुन सक्दैन। तर विकासका योजना माग गर्न र विकासका योजनाको स्वीकृतिको लागि मन्त्रालय मन्त्रालय धाउनु पर्ने, मन्त्री वा सम्बन्धित कार्यालयका अधिकारीहरुलाई योजना स्वीकृत नभएसम्म बारम्बार भेटघाट गरिरहनु पर्ने, स्वीकृत भएका योजनाहरु कार्यान्वयन गराउन र सम्पन्न नभए सम्म पटक पटक कार्यालय कार्यालयमा धाउनु पर्ने जुन भन्दा प्रणालीलाई नै प्रदेश सरकारले पनि निरन्तरता दियो सोही कारण प्रदेश सभाका सदस्यहरुका सहायक काम प्रमुख कामको रूपमा र प्रदेश सभाका सदस्यले गर्नु पर्ने प्रमुख काम सहायक कामको रूपमा स्थापित हुन पुग्यो । विकासका मानक, मापदण्ड र निश्चित आधारहरुमा योजना स्वीकृत गर्ने,स्वीकृत भएका योजनाहरु स्वतः कार्यान्वयन हुने ब्यबस्थाको शुरुवात मात्र गर्न सक्ने हो भने प्रदेश सभाका सदस्यहरुको ध्यान समितिका काममा जाने, प्रदेश सभाका सदस्यहरुको मर्यादामा वृद्धि हुने र महत्वपूर्ण समय बचत भै बचेको समय प्रदेश सभा तथा समितिलाई उपलब्ध गराउन सकिने अवस्थाको सिर्जना हुन्छ । तसर्थ प्रदेश सभाका सदस्यहरुले विकास निर्माणका योजना स्वीकृति देखि कार्यान्वयन र सम्पन्न गर्न जुन समय र उर्जा खर्च गर्नु परेको छ यसका कारण समेत उप-समिति तथा समितिका काममा कहिँ न कहिँ असर पुगेको छ भन्न सकिन्छ।

२) **प्रदेश सभाको नेतृत्व :-** प्रदेश सभाको प्रभावकारिता समितिको प्रभावकारितासंग जोडिएको हुन्छ। समितिको प्रभावकारिता उप-समितिको प्रभावकारितासंग जोडिएको हुन्छ। प्रदेश सभाको प्रभावकारी सञ्चालन यसको मूल नेतृत्वको कार्यक्षमता,चिन्तन र प्रवृत्तिसंग जोडिएको हुन्छ। जागिर खाने प्रवृत्ति, परम्परागत ढंगबाट कार्य सञ्चालन गर्ने र जोखिम उठाउन आँट नगर्ने मानसिकताको नेतृत्व भएमा त्यस्को सजाँय सिंगो संस्थाले बेहोर्नु पर्दछ भने केही नयाँ गर्ने हुटहुटी, समाज परिवर्तनको लागि आवश्यक पर्ने प्रगतिशिल सोच, जोखिम उठाउने आँट तथा आवश्यकता अनुसार साहसिक निर्णय गर्ने क्षमता, दुरदृष्टि, नागरिकको पक्षमा पद तथा

प्राप्त जिम्मेवारीको अधिकतम सदुपयोग गर्ने दृढ मानसिकता, मातहतका निकाय तथा व्यक्तिहरूलाई परिचालन गर्न सक्ने व्यवस्थापकिय कुशलता जस्ता गुण भएको नेतृत्व हुने हो भने संस्थाले दुरगामी महत्व राख्ने काम गर्न सक्दछ। प्रदेश सभा तथा समितिको प्रभावकारिताका सम्बन्धमा बेला बेलामा समितिका सदस्यहरूसंग छलफल गर्ने, समितिको बैठकमा भाग लिने, समितिले उठाएका महत्वपूर्ण विषयहरूमा सरकारको ध्यानाकर्षण गराउन नेतृत्वदायी भुमिका खेल्ने, क्रियाशिलता तथा सक्रियताको लागि सदस्यहरूलाई प्रोत्साहित गर्ने काम प्रदेश सभाको नेतृत्वको हो। आगामी दिनमा प्रदेश नेतृत्वबाट यस किसिमको भुमिकाको अपेक्षा गरिएकोछ।

३) प्रदेश सभाका सदस्यहरूको अरुची तथा मनोबल खस्कुनु :- प्रदेश सभाका सदस्यहरूको प्रमुख जिम्मेवारी भनेको नै प्रदेश सभाका काममा सहभागिता जनाउनु र प्रदेश सभाले गठन गरेको समितिमा रहेर संसदीय क्रियाकलापमा महत्वपूर्ण भुमिका निर्वाहा गर्नु हो। मतदाताले नदेख्ने काममा खासै ध्यान नजानु तर मतदाताले देख्ने आफ्नो निर्वाचन क्षेत्रमा हुने साना भन्दा साना कार्यक्रमलाई आवश्यकता भन्दा बढी महत्व दिने चिन्तन नै सबै भन्दा जिम्मेवार देखिन्छ। निर्वाचन जित्ने पछि प्राप्त जिम्मेवारी पुरा गर्नु भन्दा अर्को निर्वाचन कसरी जित्ने भन्ने ध्याउन्नका कारण नै उप-समिति तथा समितिका काममा सदस्यहरूको अरुची बढ्दै गएको देखिन्छ। उप-समिति तथा समितिको बैठकमा खेलेको भुमिका, राखेका विचारहरूले कतै स्थान समेत नपाउने, सम्बन्धित राजनितिक दल समेतले प्रदेश सभाका सदस्यहरूको भुमिकाका सम्बन्धमा चासो नराख्ने, प्रश्न नउठाउने, उत्कृष्ट भुमिका निर्वाहा गर्न प्रोत्साहित पनि नगर्ने, कमजोर भुमिकाका कारण दण्डीत पनि नगर्ने भएका कारण पनि समितिका क्रियाकलापमा प्रदेश सभाका सदस्यहरूको भुमिका एक पछि अर्को गर्दै कमजोर देखिदै जान थालेको छ। शुरुका वर्षमा निकै उत्साहित प्रदेश सभाका सदस्यहरू पनि बिस्तारै बिस्तारै गल्दै गएको र विकासे कार्यकर्ताको रूपमा मन्त्रालय र योजनाका पछाडि दौडिएको देखिएकोछ।

आफ्नो भुमिकाका प्रदेश सभाका सदस्यहरूको चासो कम हुनु भनेको उप-समितिको सक्रियतामा कमि आउनु हो। उप-समितिको सक्रियतामा कमि आउनु भनेको समितिको प्रभावकारितामा कमि आउनु हो। समितिको प्रभावकारितामा कमि आउनु भनेको प्रदेश सभाको प्रभावकारितामा कमि आउनु हो। प्रदेश सभाको प्रभावकारितामा कमजोरी देखिनु भनेको संघीय व्यवस्थामा प्रश्न चिन्ह खडा हुनु हो। तसर्थ प्रदेश सभाको प्रभावकारीता र शाख बृद्धिको लागि, राजनितिक दलको नेतृत्व, प्रदेश सभाको नेतृत्व, सरकारका जिम्मेवार सदस्यहरू र प्रदेश सभाका सदस्यहरूले बिना आग्रह, पूर्वाग्रह सोच्नु पर्ने, आ-आफ्नो तहमा र आवश्यक परे सामूहिक रूपमा गम्भीर छलफल चलाउनु पर्ने देखिएकोछ।

४) अपायक प्रदेशको राजधानी :- प्रदेश सभाको बैठक सकिना साथ घर तिर दौडिने अवस्था प्रदेशको राजधानीको कारणले भएको भन्नेमा दुई मत नहोला। चितवन देखि धादिङ्गसम्मका

माननीय सदस्यहरू समितिमा रहनु भएका कारण प्रदेश सभाको बैठक बोलाएको अवस्था पारेर मात्र समितिको बैठक बोलाउनु पर्ने बाध्यताका कारण पनि समितिको कामले यथोचित गति लिन नसकेको अवस्था छ। प्रदेश सभाको बैठक सञ्चालन नभएको अवस्थामा विगतमा बोलाएको समिति तथा उप-समितिको बैठकमा कम मात्र माननीय सदस्यहरूको उपस्थिति रहेकोले पनि पुन बैठक बोलाउन आँट गर्ने स्थिति नरहेको देखिन्छ । प्रदेश सभा सचिवालयमा हुने समितिको बैठकमा भाग लिन जाँदा बहुसंख्यक माननीय सदस्यहरूको बास बस्ने गरी जानु पर्ने अवस्था छ। गाँस र बासमा हुने खर्चका कारण पनि केहि हदसम्म प्रभाव परेको देखिन्छ। बहुसंख्यक माननीयहरूलाई पायक पर्ने संघीय राजधानी काठमाडौँमा बैठक सञ्चालन गर्न धेरै माननीयहरूले अनुरोध गरे बमोजिम काठमाडौँमा बैठक सञ्चालन गर्दा बैठकको आधिकारिकता माथि नेतृत्व तहबाटै प्रश्न उठ्नु, समितिको सचिब तथा केही माननीयहरूलाई उपस्थितिको लागि समस्या हुने कारण समेतलाई मध्यनजर गरी काठमाडौँमा हुने बैठकलाई समेत निरन्तरता दिन सकिएन। तसर्थ प्रदेश राजधानीको कारण पनि उप-समितिको तथा समितिको बैठक सञ्चालनमा समस्या देखिएको छ। नियमित बैठक सञ्चालन हुन नसके पछि उप-समिति तथा समितिका अन्य क्रियाकलापमा समेत असर परेको देखिन्छ।

- ५) अनुभवको कमि तथा कोरोना महामारी :- शुरुका वर्षमा अनुभवको कमिका कारण समितिले आफ्नो गतिविधिलाई अगाडि बढाउन सकेन भने विश्वब्यापी रूपमा फैलिएको कोरोना र कोरोना रोकथाम तथा नियन्त्रणका लागि २०७६ चैत्र ११ बाट भएको बन्दाबन्दी तथा हालका दिनमा देखिएको दोस्रो भेरिएण्ट र सो को रोकथाम तथा नियन्त्रणका लागि सरकार तथा सरकारका निकायहरूद्वारा गरिएको निषेधाज्ञाका कारण हालसम्म पनि उप-समिति तथा समितिको क्रियाकलापमा नराम्रो असर परेकोछ।

निश्कर्ष

प्रतिशतका हिसाबले भन्दा उप-समिति तथा समितिको काम प्रभावकारी रूपमा हुन नसक्नुमा सरकारकोकारण ३० प्रतिशत,शुरुका वर्षमा अनुभवको कमि र हालको अवस्थामा कोरोनाको प्रभाव,कोरोना महामारी तथा रोकथामका लागि गरिएको बन्दाबन्दी तथा निषेधाज्ञाका कारण ४० प्रतिशत,अपायक प्रदेशको राजधानीका कारण १५ प्रतिशत र १५ प्रतिशत आफ्ना कारण समेतले उप-समिति तथा समिति आफ्नो प्रमुख जिम्मेवारी पुरा गर्न चुकिरहेको देखिन्छ।

आ.व.२०७८/०८९ मा आवश्यक पर्ने बजेट र कार्यक्रम :-

तोकिएको जिम्मेवारी पुरा गर्न र प्रभावकारी ढंगबाट कामलाई अगाडि बढाउन बजेटको आफ्नै महत्व रहेको हुन्छ। बजेट बिना निर्धारित कार्यक्रमहरू सञ्चालन र सम्पादन गर्न सम्भव हुँदैन। माग भए अनुसार बजेट प्राप्त हुनु भनेको प्रस्ताव भए बमोजिमको कार्यक्रम स्वीकृत हुनु हो। आफैले प्रस्ताव गरे बमोजिमका कार्यक्रम स्वीकृत भएमा उप-समितिका सदस्यहरूलाई पनि नैतिक दबाव पर्ने कुरा स्वत सिद्ध छ । तसर्थ आ.व.२०७८/०८९ को लागि उप-समितिले

प्रस्ताव गरे बमोजिमका कार्यक्रमको लागि बजेट विनियोजन भएमा उप-समितिको सक्रियतामा निकै नै बृद्धि हुनेमा विश्वास व्यक्त गर्न सकिन्छ।

सि नं	शिर्षक	माग गरिएको रकम रकम	कैफियत
१	प्रदेश पार्क निर्माणको लागि डाँडाको अध्ययन	रु दश लाख	
२	प्रतिवेदन तयारी	रु पाँच लाख	
३	योजनाहरू अनुगमन	रु दश लाख	प्रदेश सरकारबाट बजेट विनियोजन भै पर्यटनसंग सम्बन्धित बजेटमा उल्लेख भएका योजनाहरू मध्येबाट उपसमितिले निर्णय गरेको १३ वटा जिल्लामा कम्तिमा एक एक वटा योजनाको अनुगमन गर्ने
४	प्रदेश भित्रका उत्कृष्ट १० पर्यटकिय क्षेत्रको अध्ययन भ्रमण	रु दश लाख	
५	नेपालमा पर्यटन धार्मिक तथा) साँस्कृतिक पर्यटन, खेलकुद पर्यटन, साहसिक पर्यटन, यात्रा पर्यटन, ब्यसायिक पर्यटन, जलयान पर्यटन, कृषि पर्यटन लगायतको सम्भावना, चुनौति र बागमति प्रदेशबाट गरिएको अपेक्षा जस्ता विषयमा पर्यटन ब्यवसायमा संलग्न छातासंगठनहरूसंगको छलफल कार्यक्रम	रु दश लाख	होटेल,ट्रेकिङ,ट्राभल्स,न्याफटीङ्गयाफटीङ्ग,रेष्टुरेन्ट ,गाइड, लगायतका छाता संगठनसंग सम्बन्धित विषयमा छलफल
	जम्मा	पैतालिस लाख	

प्रस्तावित कार्यक्रम र कार्यक्रमले अपेक्षा गरेका उद्देश्यहरूलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएकोछ ।

१) प्रयोग विहिन नाङ्गा डाँडाहरूको पहिचान र प्रदेश स्तरीय पार्क निर्माणको लागि अध्ययन भ्रमण:

अध्ययन भ्रमणको उद्देश्य :- कुनै पनि देशको समृद्धि त्यस देशमा रहेको प्राकृतिक, मानविय स्रोत साधन र क्षमताका आधारमा खोजिने गर्दछ। हामीसंग जे छ त्यसैको धरातलमा टेकेर समृद्धिको यात्रा शुरु गर्दा मात्र समृद्धि -सपनाको महल ठड्याउने विषय नभई यथार्थमा परिणत हुन

सकदछ। हामीसंग रहेका प्राकृतिक सम्पदा हाम्रो समृद्धिको पहिलो रोजाई र पहिलो खोजाईको विषय भए मात्र हाम्रो समृद्धिको यात्रा सहज र सही हुन सकदछ। हामीसंग रहेका हिमाल, पहाड, जंगल, पानी, जमिन नै हामीलाई प्रकृतिले दिएको अनुपम उपहार हो। यही उपहारको अधिकतम सदुपयोगबाट मात्र हाम्रो समृद्धि सम्भव छ। हामीले जानी नजानी नदिको दोहन गरेका छौं। यसको स्वरूप नराम्ररी बिगारेका छौं। मानिसलाई चाहिने निर्माणजन्य सामग्रीको लागि बैकल्पिक स्रोतको छलफल समेत नगरी सहज बाटो रोजेका कारण आगामी दिन ठूलै प्राकृतिक विपत्तिको सामना गर्नु पर्ने पनि हुन सकदछ। तसर्थ प्रकृतिको सहि उपयोग र उपभोग मानवको हितमा हुन्छ तर कुनै पनि बहानमा गरिने प्राकृतिक सम्पदाको दुरुपयोग मानवको हितमा हुँदैन। यहि सोचको साथ मानव उपयोगमा हाल सम्म पनि नआएका, भविष्यमा पनि मानव उपयोगमा आउन सक्ने सम्भावना नरहेको, निर्माणजन्य पदार्थको लागि भएको नदिको दोहन रोक्ने बैकल्पिक स्रोतको रूपमा वर्षौंसम्म प्रयोग गर्न सकिने खनिज पदार्थ प्राप्त हुने र खनिज पदार्थको उत्खनन् पछि निस्कने जमिनमा हरियाली सहित भव्य पार्क निर्माण हुन सक्ने सम्भावना रहेकोले मानव प्रयोगमा आउन नसक्ने डाँडाहरु मध्येका डाँडाहरुको अध्ययन गर्ने र हालको लागि एउटा डाँडाको छनौट गरी निर्माणको लागि प्रदेश सरकारमा शिफारिस/निर्देशन गर्ने उद्देश्यका लागि यो भ्रमणको आयोजना गरिएको हो।

१) हाल सम्म मानव उपयोगमा नआएको र प्रचुर मात्रामा खनिज पदार्थ रहेको :- प्रकृतिले उपहारको रूपमा दिएका नेपालका कतिपय डाँडाहरुको उपयोग गर्न जानेनौ वा गर्ने तर्फ हाम्रो ध्यान जान सकेन। कतिपय डाँडाहरुको उपयोग खनिज पदार्थ उत्खनन र सो बाट हुन सक्ने आम्दानीसंग सम्बन्धित देखिन्छ। रुखविरुवा समेत नउम्रने त्यस्ता डाँडाहरुको उपयोग, फेरी पनि मानव कल्याणकै लागि, मानव आवश्यकता परिपूर्तिका लागि गरिने हो। मानवका लागि आवश्यक पर्ने पूर्वाधार निर्माण र मानिसलाई विभिन्न प्रयोजनमा आवश्यक पर्ने खनिज पदार्थसंग सम्बन्धित सामग्रीहरु कुनै न कुनै रूपमा प्रकृतिबाटै प्राप्त गर्ने हो। मानिसले त्यसको रूप परिवर्तन गरेको छ वा प्रकृतिबाट प्राप्त भएका सामग्रीहरुको मिश्रणबाट नयाँ सामग्री बनाएको होला तर शुरु सामग्री त प्रकृतिबाटै लिने हो। त्यसैले हिजो पनि आज पनि र भोली पनि अन्य उपयोगमा नआएका डाँडाहरुबाट प्राप्त हुन सक्ने गुणस्तरिय खनिज पदार्थ उत्खनन् र त्यस्ता खनिज पदार्थको अधिकतम उपयोगबाट प्राप्त हुन सक्ने समृद्धिमा छिटो भन्दा छिटो ध्यान दिनुपर्दछ।

२) वातावरणमा पर्ने असर :- डाँडाको उत्खनन् वा खानी सञ्चालन पश्चात मासिएका रुख विरुवाको संख्या भन्दा कम्तीमा पनि दोब्बर संख्यामा हावापानी अनुसारको बहुउपयोगी रुख विरुवा रोप्ने, हुर्काउने कुरामा सम्बन्धित निकायले जिम्मेवारी लिनु पर्दछ। वातावरणमा कम भन्दा कम असर पुग्ने गरी डाँडाको उत्खनन् गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ। ठूला डाँडाको सम्पूर्ण भाग उत्खनन् पछि मात्र रुख विरुवा रोप्दा लामो समय लाग्न सकदछ तसर्थ

उत्खनन् कार्य गर्नु भन्दा अगाडि नै कुनै एउटा भाग उत्खनन् गर्ने र सो खण्ड सफा गरी सकेपछि रुख रोप्ने कार्यलाई संगसंगै लैजाने गरी काम गर्नु जरुरी छ।

- ३) **गुणस्तरिय खनिज पदार्थ :-** डाँडाको छनौट गर्दा सकेसम्म ठूला रुख विरुवा नभएका, रुख विरुवालगाउन र हुर्कन समेत सम्भव नभएका र गुणस्तरिय खनिज पदार्थ प्राप्त हुन सक्ने नाङ्गा डाँडाको छनौट गर्न ध्यान दिनु पर्दछ। मानव जिवनमा चाहिने महत्वपूर्ण निर्माणसामग्री मध्येको एक ढुङ्गाको प्रमुख स्रोत डाँडा नै हो । नाङ्गा डाँडामा पाइने उन्नत प्रकारका ढुङ्गाको उपयोग, महत्व र मुल्य रहेको देखिन्छ ।
- ४) **मानव बस्ती:-** अन्य सबै हिसावबाट उपयुक्त भए पनि विभिन्न कारणले लामो समय देखिमानव बस्ती रहेको भए एक हदसम्म डाँडा उत्खनन गर्दा मानव बस्तीलाई क्षति पुग्ने भएकोले डाँडाको छनौट गर्दा सकेसम्म बस्ती नभएको वा बस्ती स्थानान्तरण गर्न सक्ने अवस्था रहेको हुनु पर्दछ । हामीमध्ये कतिले यो डाँडामा कतिले अर्को डाँडामा एक दुई घरहरू वा केही घरहरू रहेको देखेका छौं । हामीले चाहेर पनि कतिपय त्यस्ता बस्तीहरूमा आवश्यक पर्ने पूर्वाधार लगायत अति आवश्यक पर्ने पिउने पानीसमेतको व्यवस्था गर्न सक्ने अवस्थामा रहँदैन। कल्पना गर्न सक्छौं डाँडाको बसाई आफैमा कति जटिलरहेको होला। सरकार परिवर्तनले त के अर्थ राख्यो, व्यवस्था परिवर्तनले पनि त्यस्ता बस्तीको लागि कुनै अर्थ राख्दैन। यस्ता घरहरू र बस्तीहरूको योजनाबद्ध स्थानान्तरण पनि हाम्रा चासो र चिन्ताको विषय बन्नपर्दछ ।
- ५) **भूक्षय:-** कतिपय डाँडाहरू जोडिदै गएका र कतै पनि नछिनेको अवस्थामा हुन्छन् त्यस्ता डाँडाहरूलाई काट्ने हो भने धेरै लामो काट्नु पर्ने हुन सक्छ भने कतिपय स्थान पछि त्यस्ता डाँडाहरू वातावरणीय हिसाबले समेत अत्यन्त महत्व राख्ने खालका हुन्छन् त्यसैले डाँडाहरूको छनौट गर्दा निश्चित भूभाग पछि छिनेको भएमा डाँडामा रहेका खनिज पदार्थहरू निकाल्दा पहिरो जाने अवस्था नरहने हुनाले वातावरणीय दृष्टिकोणबाट समेत उपयुक्त हुने देखिन्छ ।
- ६) **विद्युत प्रसारण लाइन:-** ठूला तथा महत्वपूर्ण विद्युत आयोजनाका प्रसारण लाइनका लागि कतिपय डाँडाहरूको प्रयोग भएको देखिन्छ। डाँडाहरूको कटान गर्दा महत्वपूर्ण विद्युतिय प्रसारण लाइनलाई क्षति पुग्ने डाँडा कटान गर्न सकिने अवस्था नहुने भएकोले डाँडाको छनौट गर्दा विद्युतिय प्रसारणलाइन र पोललाई ध्यान दिनु पर्ने देखिन्छ ।
- ७) **सवारी साधनको पहुँच:-** खनिज पदार्थको उत्खननको लागि छनौट भएका डाँडा सम्म उत्खनन् तथा ढुवानीको लागि आवश्यक पर्ने सवारी साधनको पहुँच आवश्यक हुन्छ। खनिज पदार्थको ओसार पसार गर्नको लागि ठूला सवारी साधन समेत सहज ढंगबाट आउन जान जरुरी हुन आउँछ। तसर्थ डाँडाको छनौट गर्दा सवारीको सहज पहुँचको दृष्टिकोणबाट समेत सम्भव भएको स्थानको छनौट गर्न उपयुक्त हुन आउँछ ।

- द) धार्मिक स्थल वा पौराणिक मठ, मन्दिर, गुम्बा आदिको अवस्था :- कतिपय डाँडाहरूमा धार्मिक आस्थाका मठ,मन्दिर, गुम्बाहरू रहेको देखिन्छ। मानिसका आस्था र विश्वाससंग जोडिएका स्थानहरूको क्षति सम्भव नहुने भएकोले डाँडाको छनौट गर्दा धार्मिक तिर्थस्थलको रूपमा रहेको स्थानको छनौट गर्न सकिने अवस्था रहँदैन। तर धार्मिक तिर्थस्थललाई क्षति नपुग्ने भएमा वा भएका तिर्थस्थलको साँस्कृतिक, धार्मिक,पौरातात्वीक महत्व अनुसारनै संरक्षण गर्न सकिने र पूर्वाधारको विकासका कारण सो स्थानको महत्व अझ बढ्ने र बढाउन सकिने अवस्था भएमा अन्तिम छनौट गर्नु अगाडि सम्बन्धित पक्षको समेत राय लिएर त्यस्तो डाँडा छनौट गर्नु उपयुक्त देखिन्छ।
- ९) महत्वपूर्ण सडक वा लोक मार्गहरू : डाँडा भत्काउँदा सो डाँडामा रहेको अन्य संरचना समेत भत्कन जाने भएकोले राष्ट्रिय महत्वका सडकहरू भत्कने अवस्था भएमा अर्को वैकल्पिक सडकको व्यवस्था गर्न समेत कठिनाई हुने भएकोले मानिसहरूका दैनिक जिवन मै असर पर्नुका साथै आर्थिक हिसाबमा समेत निकै घाटा लाग्ने भएकोले डाँडाको छनौट गर्दा महत्वपूर्ण लोक मार्ग, राष्ट्रिय स्तरका मार्गहरू, एक वा एक भन्दा बढी जिल्ला जोड्ने सडकहरूमा ठूलो क्षति हुने अवस्था देखिएमा र आवत जावतमा नै समस्या भै दैनिक जिवनमा नै असर पुग्ने भएमा र वैकल्पिक सडकको सम्भावना समेत देखिने अवस्था नभएमा त्यस्ता डाँडालाई छनौट गर्दा काम गर्न नसकिने भएकोले छनौट गर्दा नै ध्यान दिनुपर्दछ।
- १०) ऐतिहासिक महत्वका प्रमाणित सामाग्री र स्थान :- इतिहासका महत्व बोकेका स्थानहरू र सामाग्री हाम्रो अमूल्य धरोहर हो । त्यसैले त्यस्ता स्थानमा क्षति पुग्ने अवस्था भएमा अन्य जुनसुकै पक्षहरूबाट उपयुक्त देखिए पनि डाँडाहरूको छनौट गर्दा त्यस्ता महत्व बोकेका डाँडाहरूको छनौट गर्न सकिँदैन।
- ११) पानी तथा नदीका मुहान : पानी वा नदीका मुहान रहेका डाँडा काट्दा पानीको मुहान सुक्ने हुनाले पानीका मुहान वा नदीका मुहान रहेका डाँडाहरूको पनि कटान गर्ने गरी छनौट गर्न सकिने अवस्था रहँदैन।
- १२) ब्यक्तिगत जमिनको अवस्था : ब्यक्तिगत जमिन खरिद गर्नको लागि ठूलो मात्रामा बजेट चाहिनेर ब्यक्तिहरू मध्ये केही ब्यक्ति मात्र पनि असहमत भएमा लामो प्रकृत्यामा जानु पर्ने भएकोले सकेसम्म सरकारको मातहतमा रहेको जग्गा नै उपयुक्त हुने र काम गर्न समेत सहज हुने भएकोले डाँडाहरूको छनौट गर्दा ब्यक्तिगत जमिन भए नभएको सम्बन्धमा विशेष सजगता अपनाउनु जरुरी देखिन्छ। पार्क निर्माण गर्दा पार्कको शुन्दरता समेतलाई मध्येनजर गरी निश्चित स्थानमा ब्यवस्थित बस्ती निर्माण गर्न सकिने र त्यस्तो बस्तीमा सम्पत्तिको मुल्यांकनको आधारमा जग्गा घर दिने सहमतिमा ब्यक्तिगत जमिन उपयोग गर्न सकिनेछ। साथै अन्यत्र घर जग्गा नभएका ब्यक्तिहरूलाई पार्क निर्माण क्षेत्रमा सञ्चालन हुने व्यवसाय सञ्चालन गर्न र रोजगारीमा पहिलो प्राथमिकता दिने गरी कार्यविधी बनाउनु जरुरी देखिन्छ।

प्रदेश पार्क भित्र बन्ने संरचनाहरु :

प्रदेश पार्क भित्र कस्ता कस्ता संरचनाहरु बन्नेछन् ? यो पनि आफैमा महत्वपूर्ण विषय हो। समितिमा हालसम्म भएका छलफल र सहमति भएका केही संरचनाको संक्षिप्त चर्चा यहाँ गरिएकोछ।

राष्ट्रिय विभूतिका शालिकहरु, नेपालका १० ठूला हिमालका चुचुराका आकृति, इतिहासमा उल्लेख भएका हरेक कालका महत्वपूर्ण घटनासंग सम्बन्धित विषयका म्युजियम, राष्ट्रिय ब्यक्तित्वका आकृतिहरु, नेपालमा भएका साँस्कृतिक, जातिय, धार्मिक विविधता लगायत विविध पक्षहरुको विशेषता मूलक संग्रालय जस्ता विषयहरु।

उपयुक्त समयमा समितिको तर्फबाट १३ वटै जिल्लाको भ्रमण हुनेनै छ। यसका विषयमा सम्बन्धित पक्ष, जनप्रतिनिधी र विज्ञहरुसंग विस्तृत छलफल हुनेनैछ। हाल गरिएको भ्रमण पहिलो चरणको भ्रमण भएको हुनाले आगामी दिनमा गरिने भ्रमण, छलफल र प्राविधिक दृष्टिकोणबाट गरिने अध्ययन समेतले एउटा निश्कर्षमा पुग्न मद्दत गर्नेनैछ।

समितिको निर्णय र सहभागी टोली: बागमती प्रदेश भित्रका १३ वटै जिल्लाहरुमा रहेका प्रयोग विहिन नाङ्गा डाँडाहरु मध्ये कुनै एक डाँडामा रहेको खनिज पदार्थको उत्खनन् गरी उपलब्ध हुने जमिनमा प्रदेश स्तरिय भव्य पार्क निर्माण प्रयोजनको लागि सम्भाव्यता अध्ययन गर्न पहिलो चरणमा मिति २०७६/१२/१ देखि ०७६/१२/४ गते सम्म रामेछाप, सिन्धुली र काभ्रेपलान्चोक जिल्लाको स्थलगत अध्ययन, अवलोकन भ्रमण सम्पन्न भएको छ। यस कार्यमा उद्योग, पर्यटन तथा वातावरण समितिको मिति २०७६ माघ २८ को बैठकले निरीक्षणका क्रममा ध्यान दिनु पर्ने विषय, आधारहरु र भ्रमणमा सहभागी हुने टोलीको तय गरेको थियो।

क) पहिलो चरणको भ्रमणमा संलग्न हुने पदाधिकारी तथा सदस्यहरु : समितिका सभापति, पर्यटन उप-समितिका सबै सदस्यहरु, उद्योग तथा वन वातावरण उप-समितिका संयोजकहरु, समितिका कर्मचारीहरु।

ख) दोस्रो चरणमा भ्रमणमा संलग्न हुने पदाधिकारी तथा सदस्यहरु : पहिलो चरणको भ्रमणमा संलग्न हुने पदाधिकारी तथा सदस्यहरु, विज्ञहरु (नापी, वन, भूगर्भविद, सिभिल इन्जीनियर, वातावरण विज्ञ)।

ग) तेस्रो चरणमा भ्रमणमा संलग्न हुने पदाधिकारी तथा सदस्यहरु : दोस्रो चरणमा भ्रमणमा संलग्न हुने पदाधिकारी तथा सदस्यहरु, सम्बन्धित क्षेत्रका प्रदेश सभाका सदस्यहरु, स्थानीय तहका पालिका प्रमुख, उपप्रमुख र सम्बन्धित वडाका जन प्रतिनिधीहरु।

चरणबद्ध रूपमा गरिने कार्यहरु :

क) पहिलो चरणमा गर्नु पर्ने काम : आवश्यकता र प्राप्तसूचनाका आधारमा १३ वटै जिल्लाको भ्रमण गरी माथि उल्लेख भएका बुँदाहरुका आधारमा धेरै भन्दा धेरै डाँडाहरुको पहिचान गर्ने।

ख) दोस्रो चरणमा गर्नु पर्ने काम : पहिचान भएका डाँडाहरु मध्ये सबैभन्दा उपयुक्त ३ डाँडाको छनौट गर्ने।

ग) अन्तिमा चरणमा गर्नु पर्ने काम : छनौट भएका डाँडाहरु मध्ये प्राविधिक दृष्टिकोणबाट समेत सबै भन्दा उत्कृष्ट ठहर भएको डाँडाको छनौट गर्ने।

प्रदेश पार्क निर्माणको लागि डाँडाको अध्ययनका लागि माग गरिएको रकम :

सि नं	शिर्षक	माग गरिएको रकम रकम	कैफियत
१	प्रदेश पार्क निर्माणको लागि डाँडाको अध्ययन	रु दश लाख	

निष्कर्ष : यसरी उपयोगमा नआएका नाङ्गा डाँडाहरु उत्खनन् र निर्माण हुने पार्कको लागि विद्यमान कानून पर्याप्त छ छैन। यस्तो पार्क निर्माण सरकारी स्तरबाटै गर्नु उपयुक्त हुन्छ वा सरकारले जमिन उपलब्ध गराउने गरी निजी क्षेत्रलाई निर्माण र सञ्चालनको जिम्मा दिने? डाँडा कटान र पार्क संचालनको अनुगमनको लागि छुट्टै संयन्त्र निर्माण गर्ने कि हाल भएका संयन्त्र नै पर्याप्त छ? प्रदेश सरकारबाट यस्ता कामको अगुवाई सम्भव छ कि छैन ? यस्ता यावत विषयहरु छन् जसको निरूपण नगरीकन हामी यस्ता महत्वपूर्ण विषयमा प्रवेश गर्न सक्दैनौं। तसर्थ समृद्धिसंग जोडिएको खनिज पदार्थको उत्खनन् र उत्खनन् कार्यबाट प्राप्त हुने जमिनको अधिकतम सदुपयोगको लागि हाल सम्म विस्तृत अध्ययन हुन बाँकि रहेको र सरकारी तवरबाट अध्ययनको कार्य प्रारम्भ समेत नभएको तथ्यलाई मध्येनजर गरी पर्यटन उप-समितिको प्रस्तावमा समितिले निर्णय गरी अध्ययन कार्यलाई अगाडि बढाउन प्रयत्न भएकोछ।

२) **प्रतिवेदन तयारी :** डाँडाको छनौट गर्ने काम सम्पन्न भए पछि विस्तृत प्रतिवेदन तयार गर्ने कार्य अर्को महत्वपूर्ण कार्य हो। विस्तृत प्रतिवेदन तयार गर्ने कामको लागि ब्यवसायिक व्यक्ति वा संस्थाको सहयोग लिनु पर्ने हुन्छ। जसको लागि रकम समेत दिनु पर्ने हुन्छ। जसको लागि समितिको तर्फबाट रु पाँच लाख माग गरिएकोछ ।

प्रतिवेदन तयारीको लागि माग गरिएको रकम :

सि नं	शिर्षक	माग गरिएको रकम रकम	कैफियत
२	प्रतिवेदन तयारी	रु पाँच लाख	उप समितिले निर्णय गरेका प्रत्येक जिल्लामा कम्तिमा १ वटा योजनाको अनुगमन

३) **प्रदेश सरकारबाट बजेट विनियोजन भै पर्यटनसंग सम्बन्धित योजनाहरु अनुगमन:-** सिंगो समितिको लागि आ.व.२०७७/०७८ मा यहि शिर्षकमा मात्र रु दुई लाख बजेट विनियोजन गरिएको छ। विगतमा पनि समितिको कार्ययोजना र बजेटको माग गरिएको हो तर समितिको कार्ययोजना र माग अनुसार बजेट दिनु पर्छ भन्ने मानसिकता बजेट वितरण गर्ने ब्यक्तिहरुमा नभएका कारण समिति प्रत्येक वर्ष कार्ययोजना बनाई बजेट माग गर्ने, बजेट दिनेले नबुझ्ने या बुझ्न नचाहेका कारण पराम्परागत रुपमा सरकारका केही योजना अनुगमन गरे जस्तो गर्न लगाउने, प्रतिवेदन लेख्न लगाउने, थोरै बजेट भए पछि आवश्यकता अनुसार विज्ञ लैजाने कुरा पनि

भएन, आवश्यक विज्ञ नभए पछि योजनाको गम्भीर अध्ययन हुने कुरा पनि भएन बाहिरी सतहमा जे देखिन्छ त्यही हेर्ने, त्यसकै आधारमा प्रतिवेदन लेखे। यस्तै पराम्परागत ढंगबाट भएका हाम्रा गतिविधीका कारण सहि निति निर्माण हुन सकिरहेको छैन। भएका नितिमा कहाँ कमजोरी छ, सच्याउनु पर्ने ठाउँ कहाँ छ खोजी हुन सकिरहेको छैन।

प्रदेश सरकारबाट बजेट विनियोजन भै पर्यटनसंग सम्बन्धित योजनाहरू अनुगमन लागि माग गरिएको रकम :

सि नं	शिर्षक	माग गरिएको रकम रकम	कैफियत
३	प्रदेश सरकारबाट बजेट विनियोजन भै पर्यटन संग सम्बन्धितबजेटमा उल्लेख भएका योजनाहरूक मध्येबाट योजनाहरू अनुगमन	रु दश लाख	उप समितिले निर्णय गरेका प्रत्येक जिल्लामा कम्तिमा १ वटा योजनाको अनुगमन

४) प्रदेश भित्रका उत्कृष्ट १० पर्यटकीय क्षेत्रको अध्ययन भ्रमण :- धेरै भन्दा धेरै विषयको ज्ञानले राजनितिक ब्यक्तिको ब्यक्तित्व बढ्ने कुरामा शंका छैन। धेरै विषयका जानकारहरू लाई समाजले हेर्ने दृष्टिकोण नै फरक हुन्छ। हाम्रा पृष्ठभूमि, सामाजिक परिवेश, राजनितिक पार्टीको संगठनात्मक संरचना लगायत धेरै कुराले हाम्रा सिक्ने र सिकाउने कुरामा प्रभाव पारिरहेको हुन्छ। सिक्ने धेरै माध्यमहरू मध्ये अध्ययन भ्रमण आफैमा पुरानो र उत्कृष्ट विधी हो। सके सम्म प्रदेश भित्रका सबै विषयमा दखल भएमा हाम्रा प्रस्तुति लगायत काममा पनि निखार आउँछ र राम्रो नै गर्छ। तर हालसम्म सरकार सञ्चालन गर्नेहरूमा यो ढंगको चेतनाको विकास भैसकेको देखिएन। त्यसैले आ-आफ्नो ठाउँबाट आफ्नो विषयसंग सम्बन्धित क्षेत्रको ज्ञान राख्न आफैले कोशिस गर्नु पर्दछ। पर्यटन विषयको जिम्मेवारी लिने समितिका सदस्यहरूले सबै पर्यटन क्षेत्रको भ्रमण गर्न सम्भव नभए पनि उत्कृष्ट मध्ये १० पर्यटकीय क्षेत्रको अध्ययन भ्रमण गर्नु अत्यन्त जरुरी देखिन्छ।

प्रदेश भित्रका उत्कृष्ट १० पर्यटकिय क्षेत्रको अध्ययन भ्रमणका लागि माग गरिएको रकम :

सि नं	शिर्षक	माग गरिएको रकम रकम	कैफियत
४	प्रदेश भित्रका उत्कृष्ट १० पर्यटकिय क्षेत्रको अध्ययन भ्रमण	रु दश लाख	

५) ब्यवसायीक छाता संगठनहरूसंग अन्तरक्रिया :- विषयगत रूपमा गठन भएका छाता संगठनहरूसंग जति धेरै छलफल, अन्तरक्रिया गर्न सक्योत्यति नै धेरै सम्बन्धित क्षेत्रको ज्ञान प्राप्त गर्न सकिने हुन्छ। प्राप्त हुने ज्ञानले कानून निर्माण देखि अन्य क्षेत्रमा समेत काम गर्न सजिलो

हुन्छ। निति निर्माण गर्नेहरुसंग सम्बन्धित क्षेत्रको अल्प ज्ञान वा ज्ञान नै नहुने कारण पनि हाम्रा निति, योजनामा समस्या देखिने र अरुको भर पर्नु पर्ने अवस्थाको सिर्जना हुन्छ। निति निर्माण गर्ने ब्यक्तिसंग नै पर्याप्त ज्ञान हुने हो भने बन्ने निति र निर्माण गरिने कार्यक्रम दिर्घजिवी र जनमुखी हुन्छ। जनप्रतिनिधीको छनौट गर्ने आधार भनेको राजनितिमा पुन्याएको योगदान र समाजमा खेलेको भुमिका नै हो। विषयगत विशेषज्ञता समेतको आधारमा पार्टीले टिकट दिने र मतदाताले मत दिने चलन छैन। त्यसैले जनप्रतिनिधीहरुसंग विषयगत ज्ञान हुनु पर्छ भन्ने छैन तर जब जिम्मेवारी प्राप्त गरिन्छ विषयगत ज्ञानको आवश्यकता पर्दछ। त्यसैले वर्षौं वर्ष अनुभव संगालेका ब्यक्तिहरुसंगको छलफलले आफ्नो जिम्मेवारी पुरा गर्न निकै नै मद्दत गर्दछ। जिम्मेवारी बहन गर्ने क्रममा प्राप्त गरेका अनुभव र ज्ञानले, आगामी दिनमा समेत विभिन्न क्षेत्रमा सहयोग नै पुन्याउँदछ। तसर्थ ब्यवसायीक छाता संगठनहरुसंग गरिने अन्तरक्रिया तथा छलफल कार्यक्रम निकै नै फलदायी हुन सक्दछ।

ब्यवसायीक छाता संगठनहरुसंग अन्तरक्रियाका लागि माग गरिएको रकम :

सि नं	शिर्षक	माग गरिएको रकम रकम	कैफियत
५	नेपालमा पर्यटन धार्मिक तथा साँस्कृतिक) पर्यटन, खेलकुद पर्यटन, साहसिक पर्यटन, यात्रा पर्यटन, ब्यसायिक पर्यटन, जलयात्रा पर्यटन, कृषि पर्यटन लगायतको सम्भावना, चुनौति र बागमती प्रदेशबाट गरिएको अपेक्षा जस्ता विषयमा पर्यटन ब्यवसायमा संलग्न छाता संगठनहरुसंगको छलफल कार्यक्रमहरु	रु दश लाख	होटेल, ट्रेकिङ, ट्राभल्स, प्यापटीङ्ग, रेष्टुरेन्ट, गाइड, लगायतका छाता संगठनसंग सम्बन्धित विषयमा छलफल

पर्यटन उद्योग व्यवसायलाई प्रदान गर्ने राहत र पर्यटन क्षेत्रको विकासका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरु:

बन्दा बन्दीमा पूर्ण रुपमा बन्द भएको, कोरोनाको प्रकोप केही कम भए संगै सुचारु हुन शुरु गरेको पर्यटन ब्यवसाय माहामारीको रुपमा नेपालमा फैलिएको कोरोनाको प्रकोप र सो को रोकथाम तथा नियन्त्रणका लागि घोषणा गरिएको निषेधाज्ञाका कारण पुन बन्द हुन पुगेको छ। पर्यटन ब्यवसायमा परेको मारलाई मध्येनजर गरी प्रदेश सरकारले निम्न बमोजिम विषयहरुमा आवश्यक निर्णय र विषय अनुसार संघीय सरकारमा पहल गर्नु पर्ने देखिएको छ।

१. तत्काल गर्नुपर्ने राहत सम्बन्धी व्यवस्था :

क) ब्याज दरमा छुट: ब्यवसाय सञ्चालनको लागि लिएको ऋण रकममा कायम भएको ब्याज दरमा, घरेलु र सहकारी संस्थाद्वारा सञ्चालन गरेका पर्यटन उद्योग/ब्यवसाय भए ५ प्रतिशत, साना उद्योगको लागि ३ प्रतिशत र ठूला उद्योगको लागि २ प्रतिशत सम्म

ब्याज दरमा छुटको व्यवस्था र सो अवधिको ब्याज, व्यवसाय सञ्चालन भए पछि एक वर्ष भित्र बुझाउने व्यवस्था।

ख) हिसाब मिलान: यस अवधीमा भएको घाटा आगामी वर्षमा हुने नाफामा क्रमशः कट्टा गरी हिसाब मिलान गर्न पाउने व्यवस्था।

ग) पुनर्कर्जा: उद्योग सञ्चालनको लागि थप कर्जा आवश्यक पर्ने पर्यटन व्यवसायलाई सहज ढंगबाट निश्चित अवधिको लागि पुनर्कर्जाको व्यवस्थाको व्यवस्था।

घ) बुझाउनु पर्ने विवरण, मुल्यअभिवृद्धि कर तथा कर बुझाउन समय प्रदान।

ङ) म्याद सकिएका व्यवसायको नविकरणको लागि समयावधी प्रदान।

च) व्यवसाय बन्द गर्न चाहने व्यक्तिको ONLINE निवेदनको आधारमा निवेदन प्राप्त भएको मिति भन्दा अगाडिको कारोवारको लागि सहज अवस्था सिर्जना भएपछि हिसाब मिलान गर्ने गरी अस्थायी ढंगबाट व्यवसाय बन्द गर्न पाउने व्यवस्था गर्ने।

२) कोरोना भाईसरका कारण सबै भन्दा असर पुग्ने क्षेत्र नै पर्यटन क्षेत्र भएकोले सो क्षेत्रमा पर्ने असरलाई न्युनिकरण गर्न आगामी वर्ष आन्तरिक पर्यटन प्रबर्द्धनको लागि प्रदेश सरकारले आन्तरिक भ्रमण प्याकेज घोषणा गर्नु पर्ने।

पर्यटन क्षेत्रको दिगो विकासका लागि गर्नु पर्ने कामहरू :

१) कोरोना भाइरसको प्रकोप र त्रास, कोरोना भाइरस रोकथाम तथा नियन्त्रणका लागि घोषणा गरिएको बन्दा बन्दी तथा निषेधाज्ञाका कारण सबै भन्दा बढी असर पर्यटन क्षेत्रमा परेकोछ। कोरोना भाइरसबाट हुने क्षतिको न्युनिकरणको लागि विश्व समुदायले खोपको उत्पादन तथा वितरण पनि शुरू गरिसकेको छ। पर्याप्त मात्रामा खोपको उत्पादन तथा वितरणका लागि केही समय लाग्ने देखिएता पनि कोरोना भाइरसको संक्रमणको त्रासबाट मानिसले उन्मुक्ति प्राप्त गर्ने देखिएको छ। नेपाल र नेपालीको समृद्धिको लागि २०२० लाई भ्रमण वर्षको रूपमा मनाउने घोषणा गर्दा पर्यटन क्षेत्रमा रहेका सम्भावना र चुनौतिको सम्बन्धमा समेत राज्यका निकायहरूमा बृहत छलफल भएको अनुमान गर्न सकिन्छ। समृद्ध नेपाल निर्माणमा पर्यटन क्षेत्रबाट पुग्न सक्ने योगदानको विवेचना र विभिन्न कोणबाट विश्लेषण समेत भएको होला भनेर अनुमान गर्न सक्दछौं। भ्रमण वर्ष २०२० को कार्यक्रमको तयारी सम्पन्न भएको र अन्तिम अवस्थामा मात्र रद्ध गर्नु परेको कारण सो समयमा अपुग भएका र पर्याप्त समय नभएका कारण निर्माण गर्न नसकिएको, कतिपय निर्णय, निर्माण हतार हतारमा गर्नु परेको र पर्याप्त समय भएको भए गर्न सकिने महशुष भएका निति निर्माण, कानून निर्माण, पुर्वाधार निर्माण लगायतका विषयका लागि यो समयको अधिकतम सदुपयोग गर्ने तर्फ राज्य योजनाबद्ध ढंगबाट लाग्नु पर्ने देखिएको छ। पर्यटन क्षेत्रको योजनाबद्ध विकासको लागि राज्य र निजी क्षेत्रको संयुक्त प्रयासले हाल भएको क्षतिमा एक हद सम्म मलम लगाउन सकिने देखिन्छ तसर्थ प्रदेश सरकारले आगामी दिनमा योजनाबद्ध पर्यटनको विकासको लागि निम्न विषयहरूमा विशेष ध्यान दिनु पर्ने देखिएको छ।

- क) **बोटिङ्ग** : समुन्द्र हेर्न र समुद्रमा रमाउन असंख्य नेपालीहरु पनि विदेश भ्रमणमा जाने गरेको पाइएको छ। समुन्द्रमा रमाउन चाहनेका लागि बैकल्पिक व्यवस्था भने नेपालका असंख्य नदिहरुमा गर्न सकिन्छ। समुन्द्रमा रमाउन चाहने कसैले पनि सिङ्गो समुन्द्रको यात्रा गर्न चाहेका हुँदैनन्। समुन्द्रको एक छेउ वा निश्चित भूभागमा मात्र मनोरञ्जन लिन चाहेका हुन्छन् त्यसैले उपयुक्त स्थानको पहिचान गरेर सरकारको तर्फबाट आवश्यक पूर्वाधार निर्माण गर्ने र निजि क्षेत्रलाई व्यवसाय सञ्चालन गर्न दिने हो भने विदेश जाने नेपालीलाई रोक्न सकिने मात्र हैन विदेशी पर्यटकहरुको समेत आकर्षणको विषय बनाउन सकिन्छ।
- ख) **पर्यटकीय व्यवसाय सञ्चालनका लागि बगर बहालमा** :- कतिपय ठूला नदिका छेऊ छाऊमा ठूला ठूला बगरहरु देख्न सकिन्छ। वर्षौं देखि देखि आएका त्यस्ता बगरहरुलाई नदीले कटान गरेको पनि छैन। नदीका छेऊमा रहेका त्यस्ता बगरहरुमा सुरक्षाका विधी अपनाई पर्यटकिय व्यवसाय सञ्चालन गर्न सकिन्छ। समुन्द्र नभएको र समुन्द्रको मज्जा लिन कै लागि नेपालीहरु विदेश गएको तथ्याङ्कलाई हेर्ने हो भने ठूलो रकम स्वदेशमै राख्न सकिने र पर्यटन क्षेत्रको विकासमा समेत मद्दत पुग्ने भएकोले यस तर्फ प्रदेश सरकारले पहल लिनु पर्ने देखिएको छ। हाल सम्म त्यस्ता जमिन/बगरचाहेमा सुरक्षाको प्रबन्ध समेतलाई ध्यान दिई स्वीकृति दिने।
- ग) **विद्युत गृहका लागि निर्माण भएका जलाशयमा बोटिङ्ग लगायतका कार्यहरु सञ्चालन** :- विद्युत उत्पादनका लागि बनाइएका ठूला र उपयुक्त जलाशयहरुमा मनोरञ्जनको लागि बोटिङ्ग सञ्चालन गर्न सकिने देखिन्छ। कतिपय यस्ता जलाशयहरु तालको स्वरूपमा रहेका छन् तसर्थ यस्ता जलाशयमा बोटिङ्ग र जलाशय वरपर रहेका जग्गामा पर्यटकिय व्यवसाय सञ्चालन गर्न सकिन्छ। सुरक्षा, स्थानीय चासो, पूर्वाधारको निर्माण, स्थानीय विकास लगायतका कारणले यस्ता व्यवसाय सञ्चालन गर्न अनुमति दिने र सो वापत शुल्क लिने अधिकार भने स्थानीय तहलाई दिनु उपयुक्त हुने देखिन्छ।
- घ) **सरकारी स्वामित्वका जग्गामा पर्यटकीय गतिविधि सञ्चालन** :- सरकारी स्वामित्वमा रहेका सार्वजनिक, वन क्षेत्रका जग्गामा ब्यक्तिगत रुपमा वा सामूहिक रुपमा पर्यटकिय व्यवसाय सञ्चालन गर्न चाही निवेदन दिएमा पर्यावरणलाई असर नपुग्ने गरी सहज ढंगले अनुमति दिने व्यवस्था गर्ने।
- ङ) **स्की सञ्चालनको लागि अध्ययन** :- हिमालै हिमालले भरिएको देशमा हालसम्म स्की सञ्चालन हुन नसक्नु दुर्भाग्य नै ठान्नु पर्दछ। यस क्षेत्रमा लागेकाहरुका भनाइलाई आधार मान्ने हो भने नेपालमा स्कीको प्रशस्तै सम्भावना रहेको तर जति अध्ययन हुनु पर्ने हो हुन नसकेको देखिन्छ तसर्थ यस प्रदेशमा समेत स्कीको सम्भावनालाई मध्येनजर गरी अध्ययन गर्नु पर्ने देखिएको छ।

- च) अफ-सिजनको लागि प्याकेज सञ्चालन :- नेपालमा आएका पर्यटकहरूको संख्या र समय हेर्दा बहुसंख्यक पर्यटकहरू सिजनमा मात्र आएको देखिन्छ तसर्थ अफ-सिजनलाई मध्यनजर गरी सञ्चालन गर्न सकिने प्याकेज सम्बन्धमा थप ध्यान दिनु पर्ने देखिन्छ।
- छ) धार्मिक पर्यटनको लागि उपयुक्त संयन्त्र :- नेपाल विश्वको एक मात्र त्यस्तो देश हो जहाँ धार्मिक पर्यटनको अत्यन्त सम्भावना रहेको देखिन्छ। भाषणमा धार्मिक पर्यटनको कुरा प्रशस्तै आउने गरे तापनि योजनाबद्ध काम हुन सकिरहेको छैन। सिंगो पर्यटन क्षेत्रको विकास लागि र पर्यटकलाई केन्द्रित गरेर छिटो भन्दा छिटो धार्मिक पर्यटनको विकासको लागि उपयुक्त संयन्त्र निर्माण गर्नु जरूरी देखिएको छ।
- ज) पर्यटकीय क्षेत्र विकासको लागि सहयोग समिति :- भएका र सम्भावित पर्यटकीय क्षेत्रको योजनाबद्ध विकास र पर्यटकीय क्षेत्रको प्रबर्द्धन गर्नको लागि अधिकार सहितको पर्यटकीय क्षेत्र विकासका लागि सहयोग समिति भन्ने नामबाट हरेक पर्यटकीय क्षेत्रमा समिति गठन गर्ने कानूनी ब्यबस्था गर्न सक्ने हो भने पर्यटकीय क्षेत्रको पहिचान, संरक्षण र प्रबर्द्धनमा ठूलो फड्को मार्न सक्ने अपेक्षा गर्न सकिन्छ। समिति गठनको गर्दा आधारभुत रूपमा निम्न पक्षहरूलाई ध्यान दिनु पर्ने देखिन्छ।
- १) संस्थाको पहिचान :- सहकारी संस्थाको अगाडि विभिन्न नाम आउने गर्दछ तर सहकारी संस्थालाई बुझाउने गरी संस्था दर्ता गर्दा सहकारी संस्था उल्लेख गर्ने पर्ने कानूनी ब्यबस्था रहेको जस्तै अगाडि नाम बुझाउने कुनै शब्द त्यसपछि पर्यटकीय क्षेत्र विकासको लागि सहयोग समिति भन्ने नाम वा यस्तै एक रूपता जनाउने संस्था दर्ता गर्ने ब्यबस्था भएमा पहिचान, बुझाई र सम्बोधनमा सहजता हुने देखिन्छ।
- २) समुदायलाई जिम्मा :- वनको संरक्षण र वनको विकासको लागि सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिको महत्वपूर्ण भुमिका भए जस्तै पर्यटकीय क्षेत्रको विकास, संरक्षण र प्रबर्द्धन लागि समेत समुदायलाई जिम्मा दिँदा मात्र पर्यटकीय क्षेत्रको विकासले छिटो गति लिने देखिन्छ।
- ३) संस्था दर्तामा सहजता :- संस्था दर्ताको लागि सहजता होस भन्ने उद्देश्यले पालिकाका वडामा नै दर्ता गर्ने ब्यबस्था गर्नु उपयुक्त देखिन्छ। छाता संगठन गठनको लागि पालिका स्तर, प्रदेश स्तर र केन्द्रीय स्तरमा छुट्टै संयन्त्रको ब्यबस्था गर्नु पर्ने देखिन्छ। संस्थाको दर्ता प्रक्रिया सजिलो होस र एकरूपता होस भन्नका लागि प्रदेश स्तर वा केन्द्रिय स्तरबाटै संस्थाको कानूनको ढाँचा बनाउनु पर्ने देखिन्छ।
- झ) पर्यटक/औद्योगिक कोरिडोर :- नदीले कटान गरेर बगर भएका स्थानमा पर्यटक/औद्योगिक कोरीडोर निर्माण गर्ने र त्यस्ता जमिनको सदुपयोग गर्न सक्ने सम्भावना रहेको देखिन्छ। हजारौं हजार बिघा जमिन नदीले कटान गरेको कारण न त उब्जनी गर्ने सम्भावना देखिन्छ न त बाँध बाँधेर त्यस्ता जमिनको संरक्षण गर्न सक्ने सामर्थ्य नै राज्यसंग छ। यस्तो अवस्थामा औद्योगिक कोरिडोर वा पर्यटक कोरिडोर निर्माण मार्फत त्यस्ता जमिनहरू

सदुपयोगमा लेराउन सक्ने सम्भावनालाई मध्येनजर गरी आवश्यक कानून निर्माणको लागि पहल गर्नु पर्ने देखिएको छ।

ज) छाता संगठनको दर्ता :- हाल सम्म सबै प्रकारका संघ संस्था दर्ता मुलत जिल्ला प्रशासन कार्यालयबाट हुँदै आएको छ। उद्योग ब्यबसायसंग सम्बन्धित छाता संगठनहरुको दर्ता आज सम्म पनि जिल्ला प्रशासन कार्यालयबाट हुनुलाई विडम्बना नै मान्नु पर्दछ। हाल आएर सामाजिक संस्थाको दर्ता कम्पनी रजिष्टारको कार्यालयबाट पनि हुने ब्यबस्था भए पनि ब्यबसायसंग सम्बन्धित छाता संगठनको दर्ता छाता संगठनको स्तर अनुसार ब्यबसाय दर्ता गर्ने कार्यालयसंग सम्बन्धित कार्यालयबाट नै हुनु हरेक हिसाबबाट बैज्ञानिक देखिन्छ। यो ब्यबस्था मुलुक कै लागि नौलो र प्रयोग नै नभएको विषय पनि होइन। सहकारी क्षेत्रमा, यही ब्यबस्था लामो समय देखि प्रयोगमा छ। प्रारम्भिक सहकारी संस्थाको दर्ता सहकारी कार्यालयबाट र सहकारी संस्थाको छाता संगठनको दर्ता जिल्ला स्तरिय भए जिल्ला स्तरिय सहकारी कार्यालयबाट, प्रदेश स्तरिय संस्था भए प्रदेश कार्यालयबाट र केन्द्रिय संस्था भए केन्द्रिय कार्यालय (सहकारी विभाग) बाट गरिन्छ। एकातिर प्रयोगमा नै रहेको र जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा दर्ता गर्नु भन्दा हरेक हिसाबले उपयुक्त हुँदा हुँदै पनि कानून निर्माताको ध्यान पुग्न सकिरहेको छैन।

पर्यटन उद्योग ब्यबसायसंग सम्बन्धित छाता संगठनहरुको दर्ता उद्योग कार्यालयमा गर्नु पर्ने कारणहरु:

- १) छाता संगठनको लागि आवश्यक पर्ने संस्था र संख्याको विवरण उद्योग कार्यालयमा नै हुने भएकोले।
- २) उद्योगका प्रकृति र उद्योगका समस्या उद्योग कार्यालयलाई जानकारी हुने भएकोले।
- ३) उद्योग ब्यबसायलाई दिनु पर्ने सूचना छाता संगठनका माध्यमबाट दिन सहज हुने भएकोले।
- ४) गुणस्तरीय बस्तु तथा सेवा उत्पादनको वातावरण निर्माणको लागि सहयोग लिन सहज हुने भएकोले।
- ५) सरकारी संयन्त्रबाट सबै उद्योग ब्यबसायको नियमित निरीक्षण र अनुगमन हुने अवस्था नरहेकोले निरीक्षण अनुगमनमा सहयोगी बन्न सक्ने भएकोले।
- ६) सरकारको सहयोगी संस्थाको रूपमा उपयोग गर्न सकिने भएकोले।
- ७) संस्था दर्ता र नविकरणबाट राजश्वमा बृद्धि हुने भएकोले।
- ८) प्रदेश र केन्द्रिय छाता संगठन पनि जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा दर्ता गर्नु पर्ने भएकोले दर्तामा नै समस्या देखिएको छ। देश भरि जिल्ला स्तरिय संगठन/कार्यालय समेत भएको जिल्ला स्तरिय छातासंगठनको दर्ता पनि जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा र केन्द्रिय स्तरको छाता संगठनको दर्ता समेत जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा दर्ता गर्दा कुन जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा कसरी गर्ने भन्ने समस्या समेत देखिएको छ।

ट) अधिकार सम्पन्न संरचना र एकद्वार प्रणालीबाट अनुगमन :- पर्यटन व्यवसाय मात्र नभै अन्य व्यवसायमा समेत विभिन्न निकायले अनुगमन गर्ने व्यवस्था रहेकोछ । विभिन्न निकायबाट गरिने अनुगमनका कारण व्यवसायीमा झणझट महशुष हुनुका साथै कुन निकायले के कुरामा अनुगमन गर्न सक्छ भन्ने राम्रो ज्ञान नभएका कारण अनुगमन कर्ता र व्यवसायी विचमा समस्या उत्पन्न हुन सक्दछ । सबै अनुगमन कर्तामा पनि आफ्नो कार्यक्षेत्र र कानूनले दिएको अधिकारको पूर्ण ज्ञान हुन्छ भन्ने छैन । अनुगमन कर्ताका अल्प ज्ञानका कारणले व्यवसायमा ठूलो क्षति पनि पुग्न सक्दछ । तसर्थ भ्रष्टाचार सम्बन्धि विषय हेर्नको लागि अख्तियारको व्यवस्था भए जस्तै एक द्वार प्रणालीबाट उद्योग व्यवसायको अनुगमन निरीक्षणको लागि साधन स्रोत र अधिकार सम्पन्न संरचना आजको आवश्यकता हो ।

ठ) अनुगमनमा सरलता :- नियमित अनुगमन नै सही र यथार्थ अनुगमनको परिचय हो । मन लागेको बेलामा वा कसैसंग रिस उठ्यो भनेर नियतबश गरिने अनुगमनलाई सही अर्थमा अनुगमन भन्न सकिँदैन । अनुगमनको अर्थ कार्वाहीको लागि गरिने प्रक्रिया होइन । कानून संगत ढंगबाट व्यवसाय सञ्चालन होस र समाजलाई असर नपुगोस भनेर हुन सक्ने प्राविधिक र मानविय त्रुटीका हुन नपाओस भनेर सच्चीन, सच्याउन गरिने सहयोगात्मक काम हो । तर अनुगमनलाई कार्वाहीको प्रकृयाको रूपमा बुझ्ने र बुझ्न बाध्य पार्ने कार्यशैलीका कारण अनुगमन आफैमा कमजोर र गलत बुझाइको शिकार हुन पुगेकोछ । **हरियो कार्ड** : नियमित अनुगमन गर्ने, व्यवसायीको दायित्व सम्बन्धमा जानकारी गराउने, राम्रो गर्नको लागि प्रोत्साहित गर्ने, राम्रो गर्नेलाई पुरस्कृत गर्ने । **पहेलो कार्ड** : विभिन्न खाले त्रुटीका कारण कमिकमजोरी देखिएमा सच्चीन र सच्याउनको लागि प्रोत्साहित गर्ने, समय प्रदान गर्ने । **रातो कार्ड** : पहिलो र दोस्रो पटकको अनुगमनबाट पनि सच्चीन नचाहने, उही कमजोरी, उस्तै प्रवृत्ति देखिएको भन्ने लागेमा शुरु कार्वाहीको प्रकृया बढाउने । तसर्थ हालसम्म भएका अनुगमनका सोचाइमा पूर्णत परिवर्तन नगरेसम्म अनुगमन भन्ने शब्दको नै गलत बुझाईले काम गरिरहनेछ ।

व्यवसाय दर्ताको समयमा नै भएका कानूनी व्यवस्था र समाजिक उत्तरदायित्व सम्बन्धमा जानकारी गराउने वा व्यवसाय दर्ता गरेको निश्चित समय भित्र यस्ता कक्षा लिनु पर्ने व्यवस्था गर्ने हो भने अनजानबश हुने त्रुटीलाई धेरै हदसम्म कम गर्न सकिन्छ । व्यवसायीमा सम्पूर्ण कानूनी ज्ञान हुन्छ वा सो सम्बन्धमा आफैले बुझ्नु पर्छ भन्ने मान्यता नै गलत छ । साना तिना व्यवसायले कानूनी परामर्शदाता राख्ने कुरा पनि सम्भव हुने विषय होइन । तसर्थ आजको अवस्थामा अनुगमन प्रकृयालाई सरल र व्यवसाय मैत्री बनाउने र व्यवसायीले नै अनुगमनको लागि अनुरोध गर्ने व्यवस्था नै अनुगमनबाट खोजिने मुल उद्देश्य प्राप्ती हो भन्ने कुरा निति निर्माताले बुझ्नु पर्ने विषय भएकोछ । व्यवसायीले नै अनुगमनको लागि माग गर्ने व्यवस्थाको शुरुवात जबसम्म गर्न सकिँदैन अनुगमन भनेको सच्चीने र सच्याउने, बुझ्ने र बुझाउने प्रकृया हो भन्ने कुरा स्थापित गर्न सकिँदैन । तसर्थ कानूनमा नै अनुगमनको उद्देश्य र प्रकृयाका सम्बन्धमा सरल र स्पष्ट व्यवस्था हुनु जरुरी छ ।

ड) नदीको अधिकार सम्पन्न संरचना :- नदीको बहुउपयोग र पर्यटकीय गतिविधी सञ्चालनलाई मध्यनजर गरी देशमा रहेका ठूला नदीको प्रयोग, उपयोग र संरक्षणको लागि नदीको अधिकार सम्पन्न र छुट्टै संरचनाको आवश्यकता रहेको तर्फ ध्यान जान सकिरहेको छैन। कतिपय स्थानमा नदीको प्राकृतिक स्वरूप नै विगाने गरी भएको दोहन र कतिपय स्थानमा नदी नियन्त्रणका लागि गर्नु पर्ने काममा ध्यान जान नसकेका कारण जनजिवन कष्टकर समेत बन्न पुगेको छ। नदी आफैमा प्रकृतिको अनुपम उपहार हो। नदीको संरक्षण तथा ब्यबस्थित र योजनाबद्ध ढंगबाट बहुउपयोगमा ध्यान पुऱ्याउन सक्ने हो भने हाम्रो जस्तो देशको समृद्धिको लागि प्रकृतिको बरदानको रूपमा नदीलाई उपयोगमा लेराउन सकिन्छ।

ढ) हरियाली सडक निर्माण र पर्यटकको लागि सवारी यात्रा :- नेपालमा रहेका डाँडाहरूमा हरियाली सडक निर्माण र पर्यटकको लागि मात्र सवारी यात्राको ब्यबस्था गर्न सक्ने हो भने डाँडामा रमाउन चाहने विश्वका धेरै मुलुकका पर्यटकको गन्तब्य नेपाल हुन सक्ने तर्फ ध्यान जानु जरुरी देखिएको छ। विशेष गरी गर्मी ठाउँ र मरुभूमिको आसपास बशोबास गर्ने पर्यटकलाई यस्ता गन्तब्यहरूले आकर्षण पैदा गर्न सक्दछ।

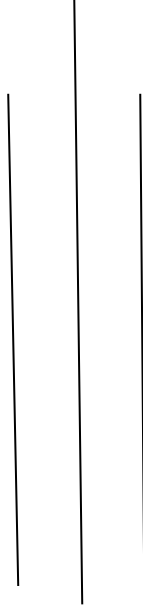
ण) पर्यटन मैत्री कानून निर्माण :- हरेक खाले ब्यबसायको लागि वातावरण पहिलो र अनिवार्य शर्त हो। वातावरण निर्माणको लागि आवश्यक कानून पहिलो शर्त हो। त्यसैले भन्न सकिन्छ वातावरण निर्माणको लागि कानून नै पहिलो शर्त हो। हाल सम्म भएका सबै कानूनहरू पर्यटन ब्यबसाय मैत्री देखि देखिँदैनन्। सो सम्बन्धमा पर्यटन ब्यबसायीहरूले बेला बेलामा गुनासो र आवश्यक कानून निर्माणको लागि सुझाव समेत पेश गर्दै आएका छन्।

निष्कर्ष :- समग्र पर्यटनको विकासको लागि कस्तो सरकारी संयन्त्र आवश्यक पर्छ भन्ने कुरामा पनि गहन ढंगले छलफल हुन सकिरहेको छैन। पर्यटन क्षेत्रको विकासको लागि संघीय सरकारमा रहेको मन्त्रालय समेत आवश्यक नरहेको र हाल संघीय सरकारबाट भैरहेका काम गर्ने जिम्मेवारी प्रदेश सरकार र स्थानीय तहलाई दिनु पर्ने आवाज समेत उठेको छ। तर जुन रूपमा बहस र छलफल हुनु पर्ने हो सो रूपमा छलफल हुन सकिरहेको छैन। तसर्थ पर्यटन क्षेत्रको विकासको लागि सम्पूर्ण पक्षमा राष्ट्रिय बहस चलाउनु अति आवश्यक भै सकेको देखिन्छ। निचोड सहितको राष्ट्रिय बहस र निस्कने निष्कर्षलाई इमान्दारी पूर्वक कार्यान्वयन गर्ने नेतृत्व आजको आवश्यकता हो।

अनुसुची २

उद्योग,पर्यटन तथा वातावरण समितिबाट सिन्धुपाल्चोक जिल्लामा
बाढी,पहिरोबाट क्षतिग्रस्त स्थलहरुमा गरिएको स्थलगत अनुगमनको
प्रतिवेदन

प्रदेश सभा
उद्योग,पर्यटन तथा वातावरण समिति बागमती प्रदेश, हेटौँडा
मकवानपुर

मिति: २०७७ आश्विन १७ र १८

कार्यक्रमको परिचय:

प्रदेश सरकार वागमती प्रदेश उद्योग,पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालयको समन्वय र सहकार्यमा उद्योग पर्यटन तथा वातावरण समितिले २०७७/०६/१७ र १८ गते माननीय रमा आलेमगरको सभापतित्वमा सिन्धुपाल्चोक जिल्लामा बाढी पहिरोबाट क्षतिग्रस्त स्थानको स्थलगत अनुगमन गरेको छ।

अध्ययन विधि:

- स्थलगत
- पिडित तथा विस्थापितहरू संग अन्तरकृया र छलफल
- जिल्लाको सिडियो तथा जनप्रतिनिधिहरू संग छलफल

कार्यक्रमको उद्देश्य:

सिन्धुपाल्चोक जिल्लामा विभिन्न समयमा गएको बाढी पहिरो लगायत प्राकृतिक विपतिबाट भएको क्षतिको सम्बन्धमा स्थलगत अध्ययन गर्न उद्योग, पर्यटन तथा वातावरण समितिका माननीय सभापति रमा आलेमगर सहितको टोली सिन्धुपाल्चोक पुगी त्यहाँको वस्तु स्थिति बुझी पिडित परिवारको बसोबास लगायत अन्य व्यवस्थापकिय कार्य गर्न। सम्बन्धित निकायलाई आवश्यक निर्देशन दिने स्थलगत अनुगमनको उद्देश्य अझै बुद्धागत रूपमा निम्न रहेको छ।

- पहिरोबाट भएको क्षतिको एकिन तथ्याड लिन
- पहिरो तथा भुक्षयको अबस्था बारे जानकारी लिन
- पिडित परिवारको र विस्थापितहरूको अबस्था बुझ्न र तथ्याड संकलन गर्न
- सम्भाव्य संक्षणको उपायहरू खोज्नु
- सामाजिक अबस्था जलचक्र वनस्पति र भौगर्भिक अबस्थाको बारेमा सरसर्ती जानकारी लिन
- सम्बन्धित मन्त्रालयलाई आवश्यक सुझाव तथा निर्देसन दिन
- पिडितहरू कसरी बसिरहेका छन त्यसको प्रत्यक्ष अवलोकन गर्न

कार्यक्रमका सहभागि:

यस कार्यक्रममा देहायका माननीय सदस्यहरूको सहभागिता रहेको थियो।

उद्योग, पर्यटन तथा वातावरण समिति

सभापति मा. रमा आलेमगर

मा.निमा लामा

मा.बद्री मैनाली

मा.राजेन्द्र गुरुङ

मा.विराज भक्त श्रेष्ठ

सचिवालयको तर्फबाट

प्रतिमा सापकोटा समिति सचिव

माईक अपरेटर धिरज ढकाल

मन्त्रालयको तर्फबाट

हेम पाठक अधिकृत छैटौं

विनय मिश्र रेन्जर

कृष्ण राइ ह.स.चा

रमेश रुम्वा ह.स.चा

स्थलगत अध्ययनमा सहभागी स्थानियहरुको ब्यक्त विचार तथा सुझाव:

१. २०७७/०३/२४ गते सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको बाह्र बिसे नगरपालिका वडा न.३ मा राति गएको पहिरोमा २६ घर विस्थापित भएको र ६ घर पुर्ण क्षति भएको छ।
२. तत्कालिन अबस्थामा बाटोको साह्रै समस्या रहेको छ। बाढीले बाटो बगाएकोले र मेन पुल नै बगाएकोले आउ जाउमा धेरै समस्या रहेको छ।
३. बाह्र बिसे नगरपालिका वडा न.मा १७ जना वेपता २० घर बगाएको २ जनाको शव भेटिएको
४. ५ नं. वडाका सबै बस्ती अति जोखिममा रहेको । तत्काल बस्ती स्थानान्तरण गर्नु पर्ने स्थानियहरुको माग रहेको छ।
५. बाह्र बिसे नगरपालिका वडा न.५ कै जम्बु भनिने स्थानमा १४०० जनसङ्ख्या र ७०० घर धुरी रहेकोमा सबै बस्ती अति जोखिममा रहेकोले बस्ती तत्काल अन्यत्र ब्यबस्थापन गर्नु पर्ने।
६. जम्बुमै ७० घर बाढीले बिस्थापित भएको छ।
७. सिङ्गो गाँउलाई सानो ठाँउमा राखिएको छ। तर ब्यबस्थापन केही छैन।

- ८.टेन्ट दिईएको छ तर टेन्टबाट पानी चुहिन्छ । अस्थायी बसोवास गरेको ठाँउमा विषालु सर्पको पनि उतिकै डर छ । त्रासै त्रास छ । यस्तो ठाँउमा पहिरो पिडितहरु कसरी सुरक्षित हुन सक्छन स्थानियको प्रश्न प्रदेश सरकारलाई छ ।
- ९.पाँच घरको लागी एउटै सौचालय छ त्यो पनि व्यवस्थित छैन । सौचालय जादा पनि असुक्षित महसुस गर्नु पर्ने अवस्था छ ।
- १०.सरकारले अभिभावकको भुमिका निर्वाह गरिस भन्ने स्थानियको चाहानाछ ।
- ११.पहिरो प्रभावितलाई सहयोग गर्न बाहिर बाट धेरै आउछन सबैजना खाधन्न मात्र बोकेर आउछन । अरु समस्याबारे कसैले पनि खासै ध्यान नदिएको लिदीका बाढी पहिरो पिडितको गुनासो रहेको छ ।
- १२.भदौ ३० गतेको पहिरोमा लिदीमा मात्रै ३७ जनाले ज्यान गुमाएका थिए ।
- १३.पहिरोका कारण विपद संकट ग्रस्त क्षेत्र घोषणा सिन्धुपाल्चोकमा ४ महिनाको अवधिमा ७७ जनाले ज्यान गुमाएका छन भने ३८ जना बेपता छन ।
- १४.पहिरोका कारण १३१ घर पुर्ण क्षती भएको छ भने तीनहजार २९० घर धुरीलाई स्थानान्तरण गर्नु पर्ने जिल्लाले तयार पारेको तथ्याङ्कमा उल्लेख भएको भु-तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय चौताराका प्रमुख दिवाकर मास्केले जानकारी दिनु भयो ।
१५. जम्बु क्षेत्रलाई प्राविधिक टोलिले अनुगमन गरिसकेको छ र बस्न नहुने अति जोखिम युक्त ठाउ भनिएको जानकारी बाह्र बिसे नगरपालिकाको उपमेयर शुसिला पाख्रिनले जानकारी दिनु भयो ।
१६. पिडितहरुको एउटै माग छ सरकारले प्राविधिक खटाएर यो ठाउ बस्न सुरक्षित छ कि छैन एकिकन गर्दिए ढुक्क हुने थियो ।
१७. दिर्घकालिन बास बस्न मिल्ने ठाँउ भै दिए हुने थियो ।
१८. बाह्र बिसे नगरपालिका वडा न.७ मा १७ घर बगाएको ३१ जना मानिस बगाएकोमा १६ जनाको शव भेटिएको १५ जना बेपत्ता रहेको ।
१९. ८४ घरधुरी बिस्थापित भएकोमा ८४ घर धुरीलाई खाली ठाँउमा अस्थाइ पाल राखेर तत्काल बस्ने ब्यबस्था गरिएको जानकारी वडाध्यक्ष मिन बहादुर श्रेष्ठले दिनु भयो ।
२०. अर्को प्रमुख समस्यामा हाईड्रो पावरले ब्लास्ट गर्ने गरेकोले वरपरको सबै थर्किएर जमिन खुकुलो भएर पहिरो गएको भन्ने छ स्थानियको गुनासो ।
२१. पहिरो जानुको मुख्य कारण अव्यवस्थित विकास रहेको स्थानीयहरुको भनाई छ ।
२२. जथाभावी डोजर विकास ।

२३. पटकपटक पहिरो गएको ठाँउमा पुर्ननिर्माण गर्न नहुने स्थानियको जन गुनासो रहेको छ।

२४. जनप्रतिनिधि, प्रमुख जिल्ला अधिकारी, सिन्धुपाल्चोक प्रहरीको भुमिका सहानिय भएको।

निष्कर्ष:

२०५२ सालमा वातावरण संरक्षण ऐन २०५३ आउनु पूर्व नै सम्मानित सर्वोच्च अदालतले सूर्य ढुङ्गेल विरूद्ध गोदावरी मार्बलको मुद्दामा स्वच्छ स्वस्थ वातावरण जीवनको समग्रताको अंग भएकोले जिउने अधिकार भित्र स्वच्छ स्वस्थ वातावरणको हक पनि अन्तरभुत हुने भनी प्रभावकारी ढंगबाट वातावरण संरक्षण गर्न एक विशेष कानून बनाउनु र प्रभावकारी ढंगबाट लागु गर्नु नितान्त जरूरी देखिन्छ भनि कानून नै बनाउन अदालतले निर्देशन दिएको थियो भने “नेपालको संविधानको धारा ३० को व्यवस्थाहरू मध्ये उपधारा (१) ले प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने हक हुनेछ। उपधारा (३) प्रस्तुत विवादको सन्दर्भमा यो व्यवस्थालाई विशेषरूपले हेर्न र “विकास” भन्ने शब्दले भौतिक संरचनाहरूको विकासमात्र नभई विकासको व्यापक दायरा अर्थात् “पर्यावरणीय दिगो विकास”को अवधारणालाई समेत समेट्छ। यसभित्र विकास र वातावरणबीचको सन्तुलन कायम गर्ने सन्दर्भमा संविधानको धारा ५१ को देहाय खण्ड मा प्रयुक्त अन्तरपुस्ता समन्यायको मान्यता (छ), प्राकृतिक स्रोत साधनको संरक्षण, संवर्द्धन र वातावरण अनुकूल दिगो रूपमा उपयोग, त्यसैगरी औद्योगिक एवम् भौतिक विकासबाट वातावरणमा पर्नसक्ने जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्दै वन, वन्यजन्तु, पंक्षी, वनस्पति तथा जैविक विविधताको संरक्षण, संवर्द्धन र दिगो उपयोग, वातावरण संरक्षणमा पूर्वसावधानी र पूर्वसूचित सहमति जस्ता पर्यावरणीय दिगो विकासका सिद्धान्तहरूको अवलम्बन आदि कुराहरू पनि पर्दछन् । धारा ३० को उपधारा पनि एकैसाथ हेरिनु वा त्यसको व्याख्या गर्दा यि कुराहरू वान्छनीय देखिन्छ भनि सम्मानित सर्वोच्च अदालतले रामचन्द्र सिमखडा विरूद्ध नेपाल सरकारको मुद्दामा प्रतिपादित कानूनी सिद्धान्त प्रतिपादन गरेको देखिन्छ । नेपालको संविधानको धारा ३० र ५१(६) को सन्दर्भमा व्यख्या गर्दै सम्मानित सर्वोच्च अदालतले पर्यावरणीय दिगो विकासको अवधारणा ल्याएको छ तथापि हामी आज समेत विकास र प्रयावरण एक अर्काको परिपुरक हो भनि बुज्न सकेको छैनौं र प्रकृतिक श्रोतको दिगो उपयोग, वातावरण संरक्षणमा पूर्वसावधानी र पूर्वसूचित सहमति जस्ता पर्यावरणीय दिगो विकासका सिद्धान्तहरूको अवलम्बन गर्न हामी चुकेकाछौं फलस्वरूप ग्रामिण समुदायले सरकारको राज्यको खराब **Socio-Economic Policy** को कारण क्षति व्यहोरी राख्नु परेको छ । सिन्धुपाल्चोक केवल यसको उदाहरण मात्र

हो । सिन्धुपाल्चोक लगायत देशका अन्य पहाडी जिल्लामा भूधरातलको स्थितिले गर्दा तथा - त्यस्ता स्थानमा मानव दोहनका कारण तथा पर्यावरणलाई मध्यनजर नराखीकन गरिएको कार्यहरूले गर्दा पनि समयसमयमा विपत्ति आईपर्ने गरेको पाईयो । -पहिरो प्रभावितले आफन्त सङ्गै भौतिक संरचना समेत गुमाएका छन् । सरकारले जाडो मौसम सुरु हुनु अगावै घर निर्माण गरिदिए सहज हुने आशामा उनीहरू बसेका छन् । अस्थायी आवासमा वृद्धवृद्धा देखी ससाना बालबालिका देखी सुत्केरीहरू पनि छन् । चिसो अगावै आवासको उचित व्यवस्थापन हुन नसके थप समस्या झेलनुपर्ने पिडा बोकेर उनीहरू बसिरहेका छन् । सरकारले देशभरमा पहिचान गरेको भुकम्प बाढी पहिरो आदीका कारण जोखिमयुक्त बस्तीलाई स्थान्तरण गर्नु नै आजको मुख्य चुनौती हो । समयमा नै त्यस्ता जोखिमयुक्त स्थानका बस्ति स्थानान्तरण गर्न सकेको भए आज सिन्धुपाल्चोकले त्यस्तो क्षति ब्यहोर्नु पर्ने थिएन । तसर्थ केन्द्र प्रदेश र स्थानीय तहले समय समयमा हुने दैवी तथा प्राकृतिक प्रकोपमा तत्काल गर्नुपर्ने उद्धार र व्यवस्थापन तर्फ शसक्त रूपमा लागि पर्नु पर्छ । यस स्थानका जनता सो प्रकृतिक विपत पश्चात भोक, रोग, अशिक्षा, गरिबी र उचित बासस्थानको सुविधाबाट वञ्चित भई रहेकोले सो कुरामा राज्यका जिम्मेवार निकाय बेसरोकार रहने कार्य न्यायपूर्ण हुन सक्दैन । त्यस्ता प्रभावित इलाकाका व्यक्तिहरूको शिक्षा, खाद्यान्न र उचित बासस्थानलाई यथासमयमा व्यवस्थापन गरी मानवोचित जीवन जिउन पाउने कुराको प्रत्याभुति गरिनु पर्ने देखिन्छ । यस्तो संकटग्रस्त संवेदनशिल क्षेत्रहरूमा अब कार्यक्रमहरू लैजादा खेरी दिगो तरिकाले पर्यावरण र वातावरणलाई ध्यानमा राखेर लान सक्नु पर्छ ।

बाह्रबिसेको पहिरो

जम्बुको पहिरो

जुरेको पहिरो

जम्बुको पहिरोको जानकारी गराउनु हुँदै बाह्रबिसेका उपमेयर सुसिला तामाङ्ग

लिदिको बाढी पिडित सँग अन्तक्रिया गर्दै

बाढि पहिरो पिडितहरु अस्थाइ टेन्टमा बसोबास गर्दै

अनुसुची ३

प्रदेश सभा

उद्योग, पर्यटन तथा वातावरण समिति

वातावरण संरक्षण सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक सम्बन्धी प्रतिवेदन, २०७७
प्रदेश भित्र वातावरण संरक्षणको सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक, यसपछि
विधेयक भनिएको,

- १) प्रस्तावनामा... वातावरण र विकास बीच समुचित सन्तुलन कायम पछि “गरी दीगो विकास”.. थप गर्ने।
- २) विधेयकको दफा २ को खण्ड (ट) पछि देहाएको खण्ड (ठ) थप गरी खण्डक्रम मिलाउने,-
“(ठ)” “प्रदूषण न्यूनीकरण” भन्नाले मानवीय क्रियाकलापको कारणबाट हुने धुलो, धुवा, हरितगृहग्यास, ध्वनी प्रदूषण वा अन्य किसिमको प्रदूषण घटाउने वा रोक्ने भन्ने जनाउछ।”
- ३) विधेयकको दफा ४ को उपदफा (४) मा रहेको “आवश्यकता अनुसार” भन्ने शब्दावली हटाई सोको सट्टा “रोष्टरमा सूचिकृत” भन्ने शब्दावली थप्ने।
- ४) विधेयकको दफा १२ मा देहाय अनुसार संशोधन गर्ने,-
 - (१) उपदफा (१) मा रहेको “औद्योगिक प्रतिष्ठान,” भन्ने शब्दावली पछि “वधशाला, विद्युतीय यान्त्रिक साधन, अस्पताल, औषधी एवं खोप उत्पादन गर्ने उद्योग” भन्ने शब्दावली थप्ने।
 - (२) उपदफा (२) मा रहेको “यान्त्रिक साधन” भन्ने शब्दावली पछि “विद्युतीय यान्त्रिक साधन” भन्ने शब्दावली थप्ने।
 - (३) उपदफा (३) मा रहेको “औद्योगिक प्रतिष्ठान” भन्ने शब्दावली पछि “वधशाला, विद्युतीय यान्त्रिक साधन, अस्पताल, औषधी एवं खोप उत्पादन गर्ने उद्योग” भन्ने शब्दावली थप्ने।
- ५) विधेयकको दफा १४ को उपदफा (५) मा कसैले पनि प्रयोगमा आइसकेपछिको प्लाष्टिक वा प्लाष्टिकजन्य वस्तु जथाभावी फाल्नु हुँदैन भन्ने पछि देहायको विवरणको उपदफा मिलाउने।
“उत्पादक, संकलक, वितरक र अन्तिम उपभोक्तालाई वा अन्यकसैले जथाभावी फालेमा स्थानीय कानूनमा उल्लेख भए बमोजिम जरिवाना हुनेछ।
- ६) विधेयकको दफा १८ को दफाको शिर्षक देहाय अनुसार समायोजन गर्ने।
“जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन”।

- ७) विधेयकको दफा १८ को उपदफा (१),मा जलवायू परिवर्तनबाट हुन सक्ने पछि “सञ्चालन”, शब्द हटाउने। ... असर तथा जोखिमको व्यवस्थापन गर्ने पछि “प्राकृतिक प्रकोपव्यवस्थापन, उत्थानशिल वृद्धि गर्ने”.. थप गर्ने
- विधेयकको दफा १८ को उपदफा (३)र (४),मा सञ्चालन शब्द हटाउने
- विधेयकको दफा १८ को उपदफा (६),मा... असरबाट वढि जोखिममा पर्ने ...“आदीवासी जनजाति”.. थप गर्ने
- ८) विधेयकको दफा २२ को उपदफा (४) पछि देहायको उपदफा (५) थप गरी उपदफाक्रम मिलाउने,-
- “(५) उपदफा (४) बमोजिम उल्लेखित कसूर पटके रूपमा गरेको पाइएमा जरिवानाको रकम हरेक पछिल्लो पटक दोब्बर हुनेछ।”
- ९) दफा २४ माअति महत्वपूर्ण मानिने प्राकृतिक सम्पदा पछि “कुनै वा विशेष महत्वको नदी”...थप्ने।
- १०) दफा २५ मा देहायको उपदफा(४) मा थप गर्ने।
- “प्रदेश सरकारले कुनै नदीलाई प्रदेश राजपत्रमा सुचना प्रकाशन गरी विना अवरोध स्वतन्त्ररूपले वहन गर्न दिने व्यवस्था मिलाउन आदेश जारी गर्न सक्नेछ।”
- ११) विधेयकको दफा ३० पछि देहायको दफा ३१ थप गरी दफाक्रम मिलाउने,
३१. पानीको मुहान वा श्रोत संरक्षण:-पानीको मुहान वा श्रोत नासिने वा मासिने वा प्रदुषित गर्ने गरी भौतिक निर्माण वा अन्य गतिविधि गर्न पाइने छैन।”
- १२) विधेयकको अनुसूचि - १ को सट्टा देहाय बमोजिम राख्ने,-
- “(१) स्वास्थ्य,कृषि, शिक्षा लगायत क्षेत्रसंग सम्बन्धित स्थिर पुँजी बाहेक १ करोड भन्दा बढी लगानी हुने प्रयोगशाला,
- (२) ५० शैयासम्मका शिक्षण अस्पताल संचालन गर्ने।
- १३) विधेयकको दफा ८ मा प्रस्तावकले भन्ने शब्द पछि“तोकिएको समयाबधि भित्र” थप गर्ने।
- १४) अनुसूची २को ख को १४ मा दैनिक १००० को सट्टा “दैनिक २५ मेट्रिक टन भन्ने व्यवस्था राख्ने।
- १५) अनुसूची ३को ख को २७ मा दैनिक १००० मेट्रिक टन भन्दा वढि को सट्टा “दैनिक २५ मेट्रिक टन भन्दा वढि संसोधन गर्ने।
- १६) अनुसूची ५ को (झ) मा ट्रस्टव्य थप गर्ने

द्रस्टव्य : जलविद्युत उत्पादन आयोजनाको प्रभावित क्षेत्र एकिन गर्दा मुख्य संरचना क्षेत्र पहुच सडक र राष्ट्रिय प्रशारण लाइनमा जोड्दासम्मको सम्मको प्रसारण लाईनले प्रभाव पार्ने क्षेत्रलाई समग्र प्रभावित क्षेत्र मानी प्रभावित क्षेत्र एकिन गर्नुपर्ने छ।

१३) अनुसुची ६ को ५ को विद्यमान वातावरणीय अवस्था शिर्षकको ५.१ मा द्रस्टव्य थप गर्ने

द्रस्टव्य : जलविद्युत उत्पादन आयोजनाको प्रभावित क्षेत्र एकिन गर्दा मुख्य संरचना क्षेत्र पहुच सडक र राष्ट्रिय प्रशारण लाइनमा जोड्दासम्मको प्रसारण लाईनले प्रभाव पार्ने क्षेत्रलाई समग्र प्रभावित क्षेत्र मानी प्रभावित क्षेत्र एकिन गर्नुपर्ने छ।

अनुसुची ४

उद्योग,पर्यटन तथा वातावरण समितिबाट रुवि भ्याली गाँउपालिकाको स्थलगत अध्ययन भ्रमण २०७७/०८/१४देखी १९ सम्म

कार्यक्रम तालिका

सि.नं	मिति	स्थान	देखी	स्थान	कैफियत
१	०७७/०८/१४	काठमाण्डौ		नुवाकोट, सोमदाङ	
२	०७७/०८/१५	सोमदाङ		चालिस	
३	०७७/०८/१६	चालिस		तातोपानी	
४	०७७/०८/१७	चालिस		भार्लाङ	
५	०७७/०८/१८	भार्लाङ		त्रिपुरासुन्दरी गा.पा.	
६	०७७/०८/१९	त्रिपुरासुन्दरी गा.पा.		काठमाण्डौ	

कार्यक्रमको परिचय:

प्रदेश सरकार बागमती प्रदेश अन्तर्गत उद्योग,पर्यटन तथा वातावरण समितिले २०७७/०८/१४ देखी १९ गते सम्म समितिका सभापति मा.रमा अलेमगरको नेतृत्वमा धादिङ जिल्लामा रहेको रुवि भ्याली गाँउपालिकाको स्थलगत अनुगमन गरेको छ ।

अध्ययन विधि:

*स्थलगत अनुगमन

*सम्बन्धित क्षेत्रका जनप्रतिनिधि र स्थानिय सरोकारवाला सगं रुवि भ्यालिको पर्यटन प्रवर्द्धन सम्बन्धमा अन्तर्कृया

लक्ष्य:

रुवि भ्यालि गाँउपालिकाको भ्रमण पश्चात त्यहाँको पर्यटन प्रवर्द्धन र एकिकृत विकासमा टेवा पुर्याउन सकिने छ ।

उद्देश्य:

धादिङ जिल्लामा रहेको रुवि भ्यालि गाँउपालिका पर्यटकीय दृष्टीले आकर्षणको केन्द्र बिन्दु हो तर भौगोलिक बिकटता र दुरीको हिसावले टाढा रहेकाले कतिपय आम मानिसहरुले रुवि भ्यालि को नाम सम्म पनि सुनेका छैनन । भौगोलिक र प्राकृतिक रुपबाट नै पिछडिएको त्यस स्थानसम्म पुग्नको लागि मोटर बाटोको सुबिधा पुगिसकेको छैन भौतिक पुर्वाधारहरुको विकास नभैसकेको कारण आम मानिसहरु रुवि भ्यालिको बारेमा अनविज्ञ नै रहेका छन । रुवि भ्यालिको अध्ययन गर्न उद्योग,पर्यटन तथा वातावरण समितिका सभापति माननीय रमा आलेमगर सहितको

टोली रुवि भ्याली पुगी त्याँहाको बस्तु स्थिति भौगोलिकता स्थानियहरुको बसोबासको स्थिति शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपाली लगायत अन्य ब्यबस्थापकिय कार्य गरी कसरी पर्यटनको आकर्षणको स्थल बनाउन सकिन्छ भनी सम्बन्धित निकायलाई आवश्यक निर्देशन र ध्यानाकर्षण गराउनु नै स्थलगत अध्ययन को उद्देश्य रहेको छ । उद्देश्य बुद्धागत रूपमा निम्न छन :

- रुवि भ्यालिको स्थलगत अध्ययन
- रुवि भ्यालि संग सम्बन्धित स्थानिय सरोकारवालाहरुको समस्या नियाल्ने
- जनप्रतिनिधिहरूसंग रुवि भ्यालिको विकासको लागी छलफल गर्ने

कार्यक्रममा सहभागीहरु:

सामाजिक बिकास मन्त्रालयको तर्फबाट

माननीय मन्त्री युवराज दुलाल

समितिको तर्फबाट

सभापति मा.रमा आलेमगर

मा.कुसुम कुमार कार्की

मा.प्रतिमा श्रेष्ठ

मा.जगत बहादुर शिम्खडा

मा. राजेश शाक्य

मा.राजेन्द्र गुरुङ

मा. रामलाल महतो

मा. मिना ज्ञवाली सदस्य अर्थ तथा विकास समिति

बागमती प्रदेशको सामाजिक बिकास मन्त्रि युवराज दुलाल उद्योग, पर्यटन तथा वातावरण समितिका सभापति रमा आले मगर सहित ९ जना प्रदेश सांसदको टोलीले बागमति प्रदेशको सबै भन्दा बिकट रहेको धादिङ जिल्लाको रुबी भ्याली गाउँ पालिका एकिकृत बिकासको लागि अध्ययन भ्रमण गरेको छ ।

हामी धेरै ठाउँमा पैदल हिडेरै पुग्यौ स्थानियहरुसंग भलाकुसारी गर्यौ । स्थानिय जनप्रतिनिधिहरु संग छलफल गरेयौ । संघिय राजधानिसंग जोडिएको जिल्ला र अन्त्यतै संभावना भएपनि पछाडि पर्नुको पहिचान भएको र आगामि दिनमा प्रदेश सरकारको योजना बद्ध तरिकाले रुबी भ्यालीको बिकास गर्ने सामाजिक बिकास मन्त्रि युवराज दुलालले बताउनु भयो । मानव सुचाडकमा सबै भन्दा पछाडी रहेको रुबी भ्याली गाउँपालिका पर्यटन, सडक, शिक्षा , स्वास्थ्य लगाएत बिकासको

लागि टोलीले स्थलगत रूपमा अध्ययन गरेको हो। आफ्नै खर्चमा अध्ययन भ्रमण गरेको टोलीले यो अध्ययन भ्रमण उपलब्धी मूलक रहेका, नजिक बाट स्थानियको समस्याहरूलाई नियाल्ने अवसर मिलेको, रुबी भ्याली गाउँ पालिकाको समग्र बिकासका संभावना चुनौति र अवसरहरूको पहिचान भएको उद्योग पर्यटन तथा वातावरण समितिका सभापति रमा आले मगरले जानकारी दिनु भयो।

आफुले पटक पटक रुबी भ्याली बिकासको लागि सदनमा अवाज उठाए पनि प्रदेश सरकारले ध्यान पुरयाउन नसकिरहेको अवस्थामा रुबी भ्यालीको समग्र बिकासको लागि यो अध्ययन भ्रमण महत्व पुर्ण हुने बिश्वास सो क्षेत्रको प्रतिनिधित्व गरिरहनु भएको सांसद सिंखडाले ब्यक्त गर्नु भयो।

धादिङ जिल्लाको उत्तरी वेल्टमा पर्ने रुबी भ्याली संगै खनियावास, गंगा जमुना र त्रिपुरा सुन्दरी गाउँ पालिकाको बिभिन्न ठाउँमा रहेका बिद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, खेल मैदान, सडक, खानेपानि लगाएत ठाउँहरूको अवलोकन तथा निरिक्षण गरेको थियो। गाउँमा पहिलो पटक हिडेर पसिना चुहाउदै झोला बोकेर आफ्नो गाउँमा मन्त्रि सांसदलाई देख्न पाउँदा स्थानियहरू उत्साहित देखिएको थिए। मैले अहिले सम्म हाम्रो गाउँमा मन्त्रि सांसद हिडेर आएको पहिलो पटक देखेको हो। यहाँ त हेलिकप्टरमा सुट लगाएर नेताहरू आएको चाहि थाहा थियो। उहाँहरू हिडेर आएको रे भन्ने सुन्दा पत्यारै लागेको थिएन। आफ्नै आँखा आगाडी पसिना चुहाउदै झोला बोकेर आएको मन्त्रि सांसदलाई देखदा अचम्बित भएको सेर्तुङका कर्ण गुरुङले बताउनु भएको थियो। भ्रमण अध्ययन टोलीमा मन्त्रि युवराज दुलाल, सभापति रमा आले मगर, सांसदहरू प्रतिमा श्रेष्ठ, कुसुम कुमार कार्की, जगत सिंखडा, राजेश शाक्य, राजेन्द्र गुरुङ, रामलाल महतो, मिना ज्ञवाली र नेकपाको केन्द्रिय सदस्य दिलिप कुमार प्रजापतिको सहभागिता रहेको थियो।

निष्कर्ष:-

रुबी भ्याली गाउँ पालिकाको एकिकृत बिकास गर्न तिनै तहको सरकारको बिचमा समन्वय गरी एकिकृत योजना तयार गर्दै अगाडी बडाउनु नै हो।

पाङसाङको दृश्य

खनियावास गाँउपालिका वडा नम्बर १ झालाङ्ग

गंगा जमुना गाँउपालिका वडा नम्बर ३ मा बन्न लागेको तामाङ खर्क माविको भवन शिलान्यास

रुवि भ्यालि गाँउपालिका

अनुसुची ५

माननीय सदस्यहरूको बैठकमा उपस्थिति

समितिको बैठक

क.	यस वर्षको समितिको बैठक संख्या	१३
ख.	समितिको प्रतिवेदन बुझाउने अवधि	२०७८ जेठ ३१ गते
ग.	हालसम्मको कुल बैठक संख्या	५३

बैठकमा सहभागिता

क्रसं.	मा. सदस्यहरूको नाम, थर	बैठक संख्या ५३	जम्मा उपस्थिति
१	मा. श्री रमा आले मगर	१३	१३
२	मा. श्री कल्पना नेपाली	१३	७
३	मा. श्री कुसुमकुमार कार्की	१३	१३
४	मा. श्री कृष्ण प्रसाद भुर्तेल	१३	९
५	मा. श्री चेतनाथ सञ्जेल	१३	१०
६	मा. श्री जगत बहादुर सिंखडा	१३	११
७	मा. श्री नरोत्तम बैद्य	१३	८
८	मा. श्री निमा लामा	१३	११
९	मा. श्री पार्वती सिलवाल	१३	८
१०	मा. श्री प्रतिमा श्रेष्ठ	१३	१३
११	मा. श्री बद्री मैनाली	१३	७
१२	मा. श्री वसुन्धरा हुमागाई	१३	७
१३	मा. श्री विराजभक्त श्रेष्ठ	१३	६
१४	मा. श्री मणिराम फुयाल	१३	११
१५	मा. श्री राजेन्द्र गुरुङ्ग	१३	८
१६	मा. श्री राजेश शाक्य	१३	११
१७	मा. श्री रामलाल महतो	१३	९
१८	मा. श्री सीता लामा	१३	६
१९	मा. श्री हिरानाथ खतिवडा	१३	३

अनुसूची ६

माननीय सदस्यहरुको विवरण

क्र.स	नाम थर	जिम्मेवारी	जिल्ला	राजनितिक दल	सम्पर्क नम्बर	मेल
१	मा. रमा आले मगर	सभापति	काठमाण्डौ-१०(२)	नेकपा एमाले	९८५११३२८०८	alemagar_rama@yahoo.com
उद्योग, उपभोक्ता हित संरक्षण तथा आपूर्ति उप-समिति						
२	मा.निमा लामा	संयोजक	सन्धुपाल्चोक-२(२)	नेपाली काङ्ग्रेस	९८५१०५१८८७	nimamp76@gmail.com
३	मा.सिता लामा	सह-संयोजक	काठमाण्डौ	नेकपा एमाले	९८४१४२८७५३	sitalama997@gmail.com
४	मा.जगत बहादुर सिखडा	सदस्य	धादिङ्ग-२(२)	माओवादी केन्द्र	९८५१०२९५६०	jagatsimkhada@yahoo.com
५	मा.मणीराम फुँयाल	सदस्य	काठमाण्डौ-२(२)	नेकपा एमाले	९८४१३४४९४२	phuyalmaniram@gmail.com
६	मा.चेतनाथ संजेल	सदस्य	ललितपुर-१(२)	नेकपा एमाले	९८४१३३५२७९	chetnathsanjel@gmail.com
पर्यटन उप-समिति						
७	मा.कुसुम कुमार कार्की	संयोजक	काठमाण्डौ-४(२)	नेकपा एमाले	९८५१११५५५५	kusukarki@yahoo.com
८	मा.पार्वती सिलवाल	सह-संयोजक	चितवन	नेकपा एमाले	९८५५०८१३४०	silwalparbati340@gmail.com
९	मा.नरोत्तम बैद्य	सदस्य	काठमाण्डौ-४(१)	नेपाली काङ्ग्रेस	९८४१२६९५८३	narottambaidya5@gmail.com
१०	मा.बसुन्धरा हुमागाई	सदस्य	काभ्रेपलाञ्चोक-२(२)	नेकपा एमाले	९८४१५१४३०८	basundharah@gmail.com
११	मा.राजेन्द्र गुरुङ्ग	सदस्य	काठमाण्डौ	नेपाली काङ्ग्रेस	९८५१०८४५४२	rajen123grg@gmail.com
वातावरण तथा विज्ञान उप-समिति						
१२	मा.प्रतिमा श्रेष्ठ	संयोजक	भक्तपुर	माओवादी केन्द्र	९८५११००४२१	pratimashrestha421@gmail.com
१३	मा.विराज भक्त श्रेष्ठ	सह-संयोजक	काठमाण्डौ	विवेकशिल साझा पार्टी	९८४१३०८७५४	biraj.province@gmail.com
१४	मा.राजेश शाक्य	सदस्य	काठमाण्डौ-८(१)	नेकपा एमाले	९८५११८७७७५	rajeshmira11@gmail.com
१५	मा.बद्री मैनाली	सदस्य	नुवाकोट-१(२)	नेकपा एमाले	९८५१०२५७६७	badrimainali38@gmail.com
वन उप-समिति						
१६	मा.कृष्ण प्रसाद भुर्तेल	संयोजक	चितवन-३(१)	नेकपा एमाले	९८५५०२९५६०	krishnabhurtel1965@gmail.com
१७	मा.हिरानाथ खतिवडा	सह-संयोजक	नुवाकोट-२(२)	माओवादी केन्द्र	९८५११५८२००	trichandra.nuwakot1@gmail.com
१८	मा.कल्पना नेपाली	सदस्य	नुवाकोट	नेपाली काङ्ग्रेस	९८४१५९५४५४	kalpananepali5454@gmail.com
१९	मा.रामलाल महतो	सदस्य	चितवन-३(२)	माओवादी केन्द्र	९८४५०६८०४१	ramlalmahato51@gmail.com

उद्योग, पर्यटन तथा वातावरण समितिको ५३ औं बैठक बस्दै

उद्योग, पर्यटन तथा वातावरण समितिको बैठक बस्दै

समितिका माननीय सदस्यहरु जुम प्रविधि मार्फत बैठकमा सहभागी हुनुहुदै।

प्रकाशक

प्रदेश सभा सचिवालय

बागमती प्रदेश

हेटौडा, नेपाल

ईमेल: state3assembly@gmail.com

फोन नं ०५७-५२४८८९, ०५७-५२७५०८, फ्याक्स: ०५७-५२३६९२

